

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

La memòria de les dones a Catalunya- Nord: aspectes passats i presents del treball femení a Perpinyà i sa regió

Caterine Reginensi

NOVEMBRE 1977

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

AGRAIMENTS

Agreixo Ma Dolors i Conxe. Dues amigues, una a Barcelona i l'altra a Perpinyà que em van ajudar molt per portar a la pràctica el projecte de la recerca.

Agreixo Jordi ESTIVILL, per haver llegit i corregit el conjunt de la recerca.

Agreixo el C.P.E.C. (Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans) del Centre Universitari de Perpinyà i en particular Joan BORRELL.

Agreixo la Fundació BOSILL de Barcelona pel seu ajut.

Agreixo els Arxius Departamentals de Perpinyà, i particularment els Srs DENEL, ex-director, i PERROTIN, arxivista que van posar a la meua disposició els documents que em van permetre de redactar la part consagrada a la història de les dones ; d'una manera general agreixo totes les persones que treballen als Arxius Departamentals.

Agreixo Jordi PLANES, animador de la F.I.E.H.S. (Fundació Internacional d'Estudis Històrics i Socials sobre la guerra civil espanyola) i la seva col.laboradora Ma Angels FALQUES que em van permetre d'utilitzar un testimoniatge inèdit escrit per una refugiada de la guerra civil.

Agreixo l'ajuda material procurada per Joan CONNES, conseller agrícola de la regió de Tuir.

Agreixo Michèle GAVERIAUX que, des de Paris, em va enviar tota una documentació sobre el treball de les dones editada pel "Comité Du Travail Féminin".

Agreixo Mariane ENCKEL que, des de Ginebra, em va buscar un document sobre Paule MINK.

Siguin agraïts aquí tots els sindicalistes (C.G.T. i C.F.D.T.) i uns militants del P.S.U. (Partit Socialista Unificat), i de l'O.C.T. (Organització Comunista dels treballadors) que em van deixar consultar unes sèries de dades i que van respondre a les meves preguntes. Agreixo unes dones del moviment de les dones que han escrit uns quants

llibres als quals faig força referència. Citaré :

ROUBOTHAM, S., Féminisme et révolution, Paris, Payot, 1973; DALLA
COSTA, M., i JAMES, S., Le Pouvoir fdes Femmes et la Subversion sociale,
Genève, Adversaire, 1973; WEKSLER, M. i GUEDJ, E. Quand les femmes se
disent, Paris, Seuil, 1975; NASH, M. Mujeres Libres. España 1936-1939.
Barcelona, Tusquets Editor, 1975.

Agreixo totes les dones que van acceptar de parlar-me de llur condi-
ció d'obra, de pagesa, de dona, de catalana.

Per fi, agreixo el meu company Ideal, que a cada moment de la recer-
ca em va encoratjar i va participar a la tasca difícil de triar docu-
ments i de picar a màquina el treball.

INTRODUCCIÓ

El 1974, Jordi ESTIVILL em parlà d'uns ajuts de treball concedits pel C.P.E.C. (Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans) del Centre Universitari de Perpinyà amb col.laboració amb la fundació BOPILL de Barcelona. Es tractava d'estudiar algun aspecte dels Països Catalans, des de la perspectiva de les Ciències Humanes i Socials.(1) Ja feia alguns mesos que havia iniciat un projecte de recerca portant sobre : "el treball femení a Perpinyà i sa regió." Així, doncs, decideixo continuar aquesta investigació i aconseguir l'ajut. Ara no seria exacte d'afegir que les pàgines que segueixen són el resultat de dos anys de treball. Més aviat, diria : entre el projecte inicial i aquelles pàgines han passat dos anys. El que vol dir que la manera d'enfocar el treball ha pogut canviar una mica. Si, per exemple, he redactat utilitzant el "jo" personal, no és pas per fer obra d'autobiografia, sinó amb la voluntat de trencar amb un èstil acadèmic i rigid que s'utilitza habitualment en el marc universitari; i és perquè en la pràctica (cosa que no sabia bans de començar les entrevistes amb les dones) m'ha semblat molt important de situar-me ban com a dona que com a sociòloga. No he volut parlar per les dones, en una perspectiva de treballar "sobre un tema". He decidit de parlar amb les dones de Catalunya-Nord i si aquesta recerca existeix avui dia és perquè totes les dones, amb qui he discutit, l'han fet.. Tanmateix, no és pas el resultat d'una obra col.lecc-tiva : l'elaboració, l'orientació, la realització són meves. Per aixó, he conservat el "jo" perquè soc jo que parlo i en definitiva interpreto. Sobre el fons, cal assenyalar que he donat més importància a la part històrica que la que era prevista.

(1) Veure l'article "Dos ajuts a l'investigació al Rosselló", L'INDEPENDANT, 30/10/74.

Compulsar documents als Arxius Departamentals ha sigut una tasca fructuosa i necessaria. Necessaria perquè en les entrevistes m'he donat compte que, en general, les catalanes del Nord no tenen molt coneixement de llur passat. Fer aparèixer a la llum llur "memòria" ha estat la meua contribució a, potser, una obra col·lectiva que es realitzarà en el futur. De quina història es tracta ? M'explico en una breu introducció en el segon capítol.

En una tercera part, esta reproduïda, quasi en la seva totalitat, la paraula de unes obreres de diverses empreses de diferents sectors econòmics, això pel que concerneix la ciutat de Perpinyà; també hi apareixen unes entrevistes amb unes pageses de la regió de Tuïr.

Al principi d'aquella part figuren unes precisions metodològiques i s'expliciten els límits de l'investigació.

Per fi, voldria dir que si les entrevistes i el conjunt de la recerca han pres la forma que tenen és perquè han seguit de prop el meu camí personal. Una primera part, "L'Itinerari", dona conèixer aquest trajecte, i respon a preguntes estretament lligades :

- perquè m'interessa el treball de les dones ?
- qui en parla i com ?
- I, com és que com a Occitana i Corsa que soc, m'he tornat d'alguna manera Catalana ?...

I. L'ITINERARI-

"...on étudie pas quelque chose par hasard,
les raisons qui poussent quelqu'un à
étudier sont aussi importantes que l'étude."

Valka WEKSLER, in Quand les femmes
se disent, Paris, Seuil, 1975.

Tot comença a Montpeller els anys 1970-71. El meu primer any d'Universitat sense cap ganes de res i buida d'il·lusions. No tinc gaire interès pels estudis en el marc universitari : cal precisar que m'havia matriculada a "Lettres Modernes", una secció amb 80% de noies, la majoria de les quals es queden passivament a l'Universitat un any, dos, a vegades fins a la "Licence" i, després, entren en la vida "activa". enteneu : es casen ! Perspectiva que no acaba d'atreure'm. Així, doncs trobo refugi en les lectures, en el cine, i en les trobades ocasionals que - no ho sabia - anaven a influir decisivament en el camí que segueixo avui.

La primera trobada és amb els Occitans. En el marc de la facultat, unes classes que segueixo regularment són les de civilització occitana de Robert LAFONT. Conec allà alguns Occitans...

Molts són d'origen camperol ; intentem formar un grup de treballadors, pagesos, estudiants amb la perspectiva d'informar sobre el moviment occità (organització de festivals de la cançó occitana, presa de paraula durant les manifestacions de vinyetaires, participació en un montatge teatral tractant la situació dels camperols, principi del teatre-enquesta : uns quants militants parlen amb la gent dels pobles i fan el montatge amb els elements recollits durant les "xerrades"...).

Arriva el judici de Burgos, és la segona trobada, aquesta vegada, amb uns Catalans (Barcelonins i Perpinyanencs) : és l'època del Manifest de Montserrat... Entre els Catalans presents a Montpeller una noia i un noi tots dos sociològs.

El contacte s'estableix, i em prometo d'anar a algunes classes de sociologia (ja m'havia volgut matricular a Sociologia però havia fet els tràmits massa tard). I, l'any 71-72 estic matriculada a Lletres i a Sociologia. Treballo molt, sobretot a casa, llegeixo. Segueixo un seminari de Sociologia que tracta dels bails de poble. Durant un any vaig fent enquestes en els pobles a la vora de

Montpeller. Vaig probant varies mètodes de treball. Aprenc l'existència d'uns especialistes que manipulen conceptes i mètodes i, que molt sovint la realitat vista per ells no apareix pas més clara... Cada vegada més, tinc interès pel que diu la gent. És a dir que vull conèixer sobretot el pensament, els desigs, les necessitats de tots aquells a qui els han negat la paraula. Més que escoltar les discussions d'un grup d'especialistes, em refereixo al camp obert pels Occitans que afirmen : Ôme d'Oc as dreit a la paraula ! Al mateix temps vaig "descobrint" els Catalans. Descoberta feta de nous coneixements : els Països Catalans, llur història, llur present, un poble que també pren la paraula... Similitut entre Catalunya-Nord i Occitània ; diferència entre Occitània i Principat, Valencia i les Illes, particularisme ? Nacionalitats ? etc... Escolto amb ganes de conèixer i de comprendre. Descoberta d'una llengua : el català. Aprenentatge molt agradable : aprenc sense esforços fins el dia que em vaig expressar en català.. Tot un món que s'obra davant meu, omplert de somriures, d'amistats, de complicitat i també d'angoixa..." La nit és llarga la nit..." canta el Valencia Raimon, i aquestes paraules són presents en els caps dels company(e)s de Barcelona.

Barcelona : on justament decideixo d'anar viure. Després de dos anys a Montpeller tinc dificultats per realitzar-me, en aquesta ciutat administrativa, tancada, en el "ghetò" estudiantil. És una angoixa forta a cada pas... El que m'interessa sobretot és la relació amb els altres en el sentit ~~que~~ fer una feina col·lectiva que pugui integrar-se en una lluita, en un moviment.

A Montpeller és una mica el desert... A Barcelona, comencó a interessar-me més pel problema de la dona, degut a les meves preocupacions personals i degut al fet que les meves amigues de Barcelona viuen lluny condició de dona explotada i alienada d'una manera particular i amb una extrema intensitat, La repressió és a tot arreu. Les dones són putes o mares ; la resistència és també a tot arreu...

Uns canvis m' apareixen comparant amb els anys 66-69 (havia estat a Catalunya per les vacances). Al 1972, quan arribo a Barcelona les coses tenen un altre aspecte. Les dones es vesteixen diferentment, es comporten d'una altra manera en els llocs públics... Les meves amigues em parlen : de les lluites a la fàbrica, a l'oficina, a casa que fan avançar les dones, en el sentit que prenen la paraula que expliquen com ha quedat reduïda a la tasca de mare, tancada pel pare i després pel marit. Moltes d'aquelles noies viatgen, a França (que es pensi en el fenomen del cine a Perpinyà i al nombre de Barcelonins que es desplacen cada fi de setmana !), a Anglaterra, a Italia... Coneixen altres horitzons. Llur relació amb el marit, amb els crios es va transformant. Tot es mou. I aquests moviments em concerneixen com a dona. El meu interès es concretí (d'una forma teòrica) amb unes lectures : havia llegit Simone de BEAUVOIR, havia sentit parlar de Betty FRIEDAN; a llavors em llençoa la descoberta de les Women's Lib, Kate MILLET, Germaine GREER etc...(1) i de les Catalanes (2). Un grup d'universitàries es reuneixen per comentar els textos del moviment de les dones, participo en algunes reunions. Apreno també a conèixer que un moviment de les dones es desenvolupa a França. (A Montpeller havia conegut un inici de grups de dones, constituït sobre la base del M.L.F. de París) ; però sobretot m'enterro del que passa al nivell del problema de l'avort. Ja a París, a l'Abril del 1971 s'havia firmat el "Manifest de les 343" : havien firmat dones com Simone de BEAUVOIR, Gisèle HALIMI, o Catherine DENEUVE. El "Manifest denunciava la repressió de cara al les dones que es feien avortar o les que practicaven els avortaments i demanaven el dret als mitjans contraceptius i a l'avortament. Quan m'interesso pel que passa a França estic pensant que tornaré un dia allà, de totes

(1) MILLET (k.) La Prostitution, quatre-vingt voix féminines. Paris, Denoël-Gonthier, Coll."Femme", 1972.

(2) GREER (G.) The Female Eunuch. London, Paladin, 1972.

(3) CAPMANY (M.A.) La dona a Catalunya. Barcelona, Edicions 62, 1966 .

formes vinc d'aquest país...

Una sèrie de problemes em porten a un canvi de lloc : Perpinyà.

Entre temps el moviment per l'avortament ha conegut el judici de Bobigny (3) i una mica abans la creació de l'Associació "Choisir".

A Perpinyà, el temps d'habituar-me a la meua vida i conec el M.L.A.C (4)

D'aquí vindrà la meua participació activa en el moviment de les dones

També serà per mi la presa de consciència de la realitat de la condició de les dones a Catalunya-Nord.

El primer problema al qual soc confrontada és el problema del treball. Que podia fer amb una llicència de Lletres ? I además a Perpinyà : Segons l'I.N.S.E.E., el 1968, la regió Llengadoc- Rosselló coneix la tasa d'activitat femenina la més baixa : 19% contra 28% de tota França! Quasi bé res. Sinó , potser un treball a temps "partiel" i continuar els estudis a la facultat- és a dir la "Maîtrise".

Em matriculo a Montpellier i al camp d'un temps trobo una feina a Perpinyà : són 10 hores a la setmana a les "Nouvelles Galeries", empresa familiar amb unes condicions de treball comparables a les del segle XIX en els grans magatzems. Em sembla entrar en el món descrit per Zola (5).

Allà tinc una mostra força representativa de les dones al treball en els "Pireneus Orientals" (P.O.) : feines sense qualificació, un sous de misèria, condicions de treball particularment dures, una baixa consciència sindical i política...

A les permanències del M.L.A.C., les dones que venen per intentar de resoldre "llur problema" : avortar en les millors condicions (mètode Harman) però, sobretot per un preu módic (50F) o molt sovint sense pagar res, són en primera fila les dones del lumpen proletariat de la regió : argelines, portugueses, "espanyoles" .

(3) HALIMI (Sisèle) La Cause des Femmes, Paris, Grasset, 1973. O reedició augmentada del text La Femme enfermée, Livre de Poche, Paris, 1976.

(4) Veure l'article del Monde, sobre la creació del M.L.A.C. a nivell nacional, 11 d'Abril del 1973.

(5) ZOLA (E.) Au Bonheur des Dames Livre de Poche, Paris. Novela dins la qual Zola dona a conèixer la vida en els primers grans magatzems (a París, a finals de segle XIX) i descriu els canvis que provoquen aquesta negatzema en el món del treball.

Són dones sense professió és a dir que treballen a casa o són dones de neteja. Són refugiades "econòmiques". La precisió té la seva importància per que en el cas de les "espanyoles", venen moltes catalanes de Barcelona a fer-se avortar de l'altre banda dels Pirineus(6). Fins al punt que arribarà a agreujar els problemes a l'interior del M.L.A.C. de Perpinyà. El moviment per l'alliberament i de la contracepció es desenvolupa de tal manera que el problema es resumeix molt sovint en la pregunta : quines dones avortar en prioritat !

A nivell de Perpinyà, el M.L.A.C. no vol ser un lloc on s'avorti les dones en cadena, i ademés es fa sentir la necessitat de treballar en els barris populars de la ciutat : Sant Jaume, Sant Mateu, Sant Assiscle, el Vernet...Tasca difícil a realitzar perquè la majoria de les noies que treballen a dintre el M.L.A.C. són militants d'organitzacions polítiques : (P.S.U.(Parti Socialiste Unifié), L.C.R. (Ligue Communiste Révolutionnaire), O.C.R. (Organisation Communiste Révolution)... En total hi han només tres o quatre independents com jo ! Les tensions es fan més fortes... I finalment es decideix difondre el més possible l'informació sobre els mitjans contraceptius (informació en els barris i els pobles amb la participació del Planning Familial) i de practicar un nombre reduït d'avortaments cada setmana perquè no es pot deixar certes dones amb aquest problema sense resoldre.

No és qüestió tampoc de substituir-se als serveis col·lectius que falten, i és important de parar una mica de treballar, de respirar, de plantejar-se els problemes. El perill d'esdevenir uns professionals ens redejar : sobretot que en la practica dels avortaments trobem

-
- (6) L'única "solució" proposada serà enviar les Catalanes a Anglaterra o Holanda i donar una informació sobre els mitjans contraceptius. Es parlarà de fer un folleto en català-castellà en direcció de les dones de Barcelona i d'ensenyar el mètode Karman a barcelonin (e)s però es quedarà al nivell del projecte.

metges i/o enfermers!

Es vivint en aquest ambient i malgrat tot a costat de les dones, siguin del lumpen, empleades de "Mamouth" o de les "Galleries", obreres de les fàbriques (Bella, Murville) o encara pageses dels pobles del voltant, que em vé la idea de fer una recerca sobre el treball femení a Catalunya-Nord. Recerca que prendria la forma d'un reportatge a través els diferents treballs de les dones : a la ciutat, al camp. Tenint ben present de treballar sobre el terreny i sense questionari tancat.

Comenco per discutir amb les dones al meu lloc de treball, cosa que no resulta gens fàcil. Les empleades es vigilen les unes les altres, amb la por de l'acomodament. Ademés jo, soc una estudiant, una intel·lectual, tinc el privilegi de treballar poques hores, no és qüestió que em queixi del treball, soc pagada més que elles : 6,50 F l'hora quan elles cobren el S.M.I.C. (uns 4,05F) quan es sap que aquest salari que cobren les estudiants no s'ha pujat des de fa quatre anys, quins privilegis ! Però això no ho saben les empleades de les "Nouvelles Galleries". La por de perdre el treball és com un leit-motiv que es repeteix : " les estudiants són aquí per guanyar un salari d'ajut després seràn profes...nosaltres treballem aquí per

-
- (7) Conec poques experiències realment col·lectives al nivell de practicar avortaments sense necessitar un metge i que tenen la voluntat de superar el problema de l'avortament i intentar viure unes relacions diferents. Puc citar el cas de la "Commune" d'Aix en Provence. Unes noies i nois viuen al camp, ells originen la creació del M.L.A.C. d'Aix. Practiquen avortaments sense ser metges. Han realitzat una pel·lícula "Quand Je serai grande", que fa conèixer llur experiència i dins la qual es veu el part d'una de les noies que té lloc a casa amb malgrat tot la presència d'un metge per més seguretat, diuen.
- Unes quantes dones de La "Commune", passen davant el tribunal d'Aix el 10 de Març 1977 acusades d'exercici il·legal de la medicina. Com es veu, la llei sobre l'avortament a França votada i aplicada troba solucions a les coses!

guanyar~~ia~~ la vida i el treball a Perpinyà no corre pels carrers."

A mica a mica arribo a crear un diàleg amb unes quantes dones. Sis mesos d'experiència que provaré d'explicar.

Al nivell de l'universitat faig la "Maîtrise". He escollit com a tema : l'imatge de la dona en la producció literària occitana i rossellonesa dels anys 1945-1960. Després d'haver conegut el moviment occità, d'anar a classe de Robert LAFONT, tot em porta a tractar d'aquest tema.

He llegit, he compilat material, he anat a Tolosa, a Montpellier a buscar documents, he discutit amb unes occitanes -poeteses, he citat els rossellonesos perquè vivia a Perpinyà. Però en definitiva, lligar el tema amb la realitat, no ha sigut realitzat. Interpreto els escrits d'una minoria a la qual em sento lligada, res més. No aporto unes respostes que em satisfacin a les preguntes que plantejo :

-perquè m'interessa el problema de les dones ?

-perquè m'interessa el problema occità ?

La creació del C.P.E.C. (Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans) a Perpinyà i la possibilitat que m'ofereix de portar a terme una investigació m'obra un camí nou.

L'amistat d'una noia de Barcelona i del seu company que viuen a Perpinyà té el seu pes en les meves decisions de tractar d'una certa manera la qüestió del treball de les dones a Catalunya-Nord.

Després de les noies de les "Nouvelles Galeries", és amb ella que em poso a discutir, ella que és una dona de neteja superexplotada, ella que només vol parlar en català, "Si m'entenen, aquí", com diu!

Ella que em fa preguntes :

- quin és el teu propòsit ?

-que es farà del teu treball?

-qui ho llegirà ?

-no penses pas que estas parlant per a les altres dones ?

-com reaccionen les dones del proletariat o de la pagesia quan arribes amb el teu bolígraf o un magnetofon i que els hi fas preguntes?

-contesten fàcilment les dones ? No es senten molestades ?

Finalment m'ajuda a plantejar-me una sèrie de problemes : que és una sociològa ? Com intervé sobre el terreny ? quines dimensions donar a una investigació ? quina extensió tindrà la recerca ?

Sóc també una dona, treballo en el moviment de les dones, i treballo amb unes dones ...Ademés faig una investigació a Catalunya-Nord,

que conec del País ? Parlo català ? Que vol dir per les dones d'aquí ? Es senten catalanes ? Com es tradueix en la realitat ?

I jo com m'integro en aquest país ? Molta gent em tracta de "barcelonina " una mica com si fos un insult, perquè no tinc molt l'accent de per aquí... És un blocatge per parlar amb les camperoles o no ? Que conec de la història d'aquest poble ? Lectures, recerca de documents fan resaltar fets poc coneguts, una història "amagada". D'aquí el títol la "Memòria de les dones".

He tornat a replantejar sovint l'investigació :

-construir més els capítols.

-insistir més sobre la història.

-donar-me uns límits.

-analitzar més el paper específic de la catalana del Nord al treball.

He arribat a repartir-me el treball i a orientar-ho en unes direc-

cions precises. Abans tot, els agraïments a totes les persones

que m'han ajudat. Després d'una introducció ràpida, una part que

és la Història d'aquesta investigació que planteja la problemàtica de les dones en el treball en el context de Catalunya-Nord.

I per fi, la metodologia que m'he donat i les entrevistes realit-

zades. He trigat força a redactar aquest treball i no ho faig a

Catalunya. Entretants he conegut al meu company i visc a Grenoble.

Un món estranger, una mica difícil de treballar, se sento com exi-

liada del país, dels companys. Descoberta també una comprensió

mutua i de cada instant amb el meu company, català fill de refugiats,

tornem el més sovint possible a Catalunya-nord. La feina és només

allà que la puc realitzar...continua l'itinerari.

Aquesta recerca l'acabo i serà una tesi de tercer ciclo de Sociologia. La faig perquè pugui servir d'eines de treball, de reflexió i de lluita :

-a totes les dones,

-particularment a les Catalanes del Nord, a les dones de les classes populars i a les dones de l'àmbit mediterrà.

-als investigadors dels Països Catalans.

De la teoria a la practica...

La paraula es pren i després que passa ? Després de dos anys de reflexió, veic la necessitat de deixar de costat les grans teories per provar de fer una anàlisi de la situació de les dones de les classes populars i de la seva articulació amb la realitat a la Catalunya-Nord d'avui dia. Quan es tracta del país, es parla dels viryataires, dels notables, de la llengua. Quasi mai de les dones sinó per dir que són una "reaccionaries" : voten per la dreta, refusen més que els homes de parlar català, són les primeres que marxen del camp... Perquè aquestes actituds ? Ningú ha pensat anar a parlar amb les dones, descobrir les veritables condicions de treball de les Catalanes del Nord... Les teories de la "qüestió nacional" reciten la lliçó d'un Lenin o d'un altre teòric, parlen de desenvolupament desigual del capitalisme, del centre i de la perifèria... Però, en lloc es troba un anàlisi del paper de la dona en el treball : treball domèstic que produeix i reproduïx la força de treball que permetrà al capitalisme de sobreviure, treball a domicili o temporals que faciliten la creació d'un mercat de treball "marginal", explicació potser de moltes actituds, i també de les estructures familiars. Treball de les dones, subdesenvolupament del país. He intentat fer aparèixer alguns aspectes del problema, utilitzant varios mètodes d'investigació... El camí queda obert...

Malhivert. Febrer de 1977.

II. L MEMORIA PASSADA ...

" ... Elle a bien souffert la sorcière, en tentant d'apercevoir ce qui était derrière le miroir elle oublia celle qui l'empêchait de voir ..."

MICHELENE, "Reflets", Maig, 1971.

L'opressió no és una condició moral abstracte sinó una experiència social i històrica. Ara bé, de quina història es tracta : la història de la condició femenina en una època determinada o bé la història del treball de les dones o encara el paper de les feministes, que seria una mica la història de les ideologies dels moviments de les dones ? També, em venia una altre pregunta : hauria de considerar només el cas de la dona a Catalunya- Nord o bé l'hauria de lligar amb la història d'altres dones d'altres països ? Ja hi havien moltes històries generals(1) i sobretot es tractava d'una referència a la història i no d'una recerca històrica=Calia veure que a Catalunya- nord el terreny de la recerca és un terreny força desertic, excepció feta d'algunes temptatives recents (2) (i en les quals si es fa referència a la història, el problema de les dones no apareix quasi bé enlloc).

(1) Citaré només a títol d'exemples :

-GRIMAL, P. : "L'histoire mondiale de la femme", Paris, Nouvelle Librairie Française, 1966, 4 vol.

-ABENSOUR, : "Histoire générale du féminisme", Paris, 1921.

- SULLEROT, E. : " Histoire et Sociologie du travail féminin", Paris, Denoël-Gonthier, 1968, col. Grand Format "Femme".

-PIETTRE, M. A. : "La condition féminine à travers les âges", Edit. France-Empire, 1974.

(2) AINES, annals del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans, desembre del 1974, Veure l'article d'Andreu BALENT que fa remarcar el paper d'una dona ,Paule MINK, als anys 1881-1882 a Perpinyà.

Llavors he tornat a pensar al conjunt de la recerca : ja he dit que volia que sigui una eina de treball i de lluita per totes les dones i pels que s'interessin a la qüestió de les dones i a l'investigació a Catalunya-Nord. Doncs la referència a la història seria la recerca de la nostra identitat. (També ~~xxx~~ perquè existeix una concepció "machista" que consisteix a parlar de la dona en un marc definit pels homes.) Però, qui parla i de què parla ?

Existeixen a de històries generals, forces llibres i recerques sobre la història de les dones lligades al moviment obrer (3) però, més difícil és de trobar una història de les feministes (4) i quan es tracta de conèixer la història de les revoltes, la història d'unes pràctiques socials ens trobem davant d'una "absència de història" (5), o d'una història falsificada. Donaré aquí dos exemples: quan hom sap que els Pireneus Orientals (P=O) tenien una economia exclusivament agrària fins a la segona guerra mundial, que al 1890, l'activitat agrícola concernia 60% de la població repartida en comunes de menys de 2.000 habitants (Perpinyà en comptava gaire bé de 40.000)(6), es pot preguntar : quines eren les condicions de vida, de lluita d'aquests camperols ? Llavors ens trobem davant d'una absència de història .

I quan sentim el cantant occità , Martí, cantar la revolta dels vinyataires del 1907, aprenem que ens han amagat la nostra història..

Recordant la història...

Es clar que una temptativa d'aquest tipus no és pas la primera (7) però, puc afirmar que és la primera que intenti tocar la qüestió

(3) Veure la bibliografia a la ff del capítol de la recerca .

(4) Temptativa interessant de l'anglesa ROWEOTHAM, SH, : " Féminisme et révolution", Paris, Payot, 1973.

(5) "Història organicista més aviat, i poques temptatives per conèixer els camins reals pels quals passen les revoltes", com ~~déuen~~ BORRELL, FRAISSE, RANCIERE, in Les Révoltes Logiques , Revista del Centre de Recherches sur les idéologies de la révolution , 1975.

(6) Dades donades pel Senyor DENEL, antic director dels Arxius Departamentals de Perpinyà en un treball inèdit.

(7) AINES, ja citat.

de les dones a Catalunya-Nord. En aquest sentit importa d'omplir un buit . He provat de seguir un camí nou ...segons Jean CHESNEAUX (8) "... la història és una cosa massa important perquè sigui deixada als historiadors.." o també com ho diu aquesta frase, trobada en "Le MONDE", : " Hom necessita sempre uns avant-passats quan el present fa mal".(9)

Trajecte, itinerari, tot un món se'n podria dir de la història... D'aquí a afirmar que la història ens domina, hi han uns passos.. que molts historiadors -i diria el "cos" format pels anomenats intel·lectuals no dubten a fer.

La història esdevé la carrera o el terreny d'uns quants especialistes I si era el present que preguntava al passat. Deixar els llibres sants i els sants mateixos ? Tanmateix, si la història té un interès és perquè representa una memòria col·lectiva; un passat proper o allunyat té sempre un sentit. Ens ajuda a comprendre la societat en la qual vivim, avui, ens indica on es situa el camp del poder, com el cal destruir, i on és el camp de les lluites populars.

Jo, parteixo de les aproximacions de J. CHESNEAUX sobre la història i el paper dels historiadors, i la meua reflexió personal em porta a veure que la coneixença del passat pot funcionar en favor d'un conservatisme o al contrari posar-se al servei de les lluites populars.

La història no és mai, per dir-ho així " au-dessus de la mêlée " , sinó sempre dintre la lluita de classes. Cadascú esculleix el seu passat i no hi ha cap innocència : Claude Marti, cantarà els vinyataires del 1907 i els soldats que no voldren disparar contra el poble, el "sergent BUPUY" ~~exaltat~~ farà l'apologia de l'exercit francès, un Chirac, exaltarà les virtuts de l'estat nacional ! L'estat ell, vol controlar el passat dels pobles tan al nivell de la política com al nivell de l'ideologia. Donc organitza el passat

(8) CHESNEAUX, J, : "Du passé , faisons table rase"?, Paris, petite Coll. Maspéro, 1976

(9) LE MONDE , 26 de juliol del 1974, a l'oportunitat de la publicació simultània de dos llibres, un sobre els Gaulois i l'altre sobre els cow-boys.

(10) CHESNEAUX, ja citat.

i ens dona l'imatge que li convé segons els seus interessos.

L'Estat intervé al nivell de la vida quotidiana del poble per apropiar-se de la "memòria" popular. Les festes nacionals en són el millor exemple. Per tant, el poder mantindrà aquesta memòria popular secreta. En el marc de l'Estat francès, els occitans, bascos, bretons, corsos, catalans...diràn el poder ens "ha robat" tota la nostra història. Aleshores, la no-acceptació de la història oficial s'afegeix a una voluntat de conèixer el seu passat, per viure intensament el seu present :

" Hom ens ensenya la història de França, declaraven uns joves occitans a l'aplec de Montsegur al Juny del 1972, és a dir la història del centralisme defensat per Lluís XIV i Napoleó ...). Ens han amagat la poesia dels Trobadors, el sistema administratiu de les ciutats occitanes a l'Edat Mitja, la revolta dels vinyataïres. Hom ens han robat el nostre passat i avui el tornem a agafar a on s'havia parat" (11).

Mateix problema pel moviment de les dones (o es podria dir similitud entre el moviment de les dones i les minories nacionals), quan es tracta de retrobar la seva identitat, la seva dignitat cal fer referència al passat. Les dones escriuràn:

"Al 1972, l'O.N.U. decreta l'Any Internacional de la Dona. Al 1974, el govern de Giscard és a la creació d'un secretariat d'Estat a la condició femenina. 1975 : opressió-integració de les dones, recuperació de les lluites, censure sobre la nostra història. El 8 de Març 1857, una de les primeres vagues de dones als Estats Units oposa obreres del tèxtil a la policia de New-York, la qual carga i dispara. El 8 de Març del 1910, el Congrés internacional de les dones socialistes en acord amb la proposta de Clara ZETKIN, crida a una diada internacional de les dones. El 8 de Març del 1917(23 de Febrer del calendari rus, la revolució a Rússia comença per una manifestació de dones... El 8 de Març del 1975, és en aquesta història de lluites de dones que ens retrobem a nosaltres mateixes : no per commemorar quelcom sinó per afirmar que la nostra història no ha pas esperat per començar un decret

(11) Traducció d'un article publicat en "Le MONDE", 26 de Juny del 1972.

de l'O.N.U. o un discurs de GIROUD. El 8 de Març 1975, refusarem de deixar'ns tancar a dintre un programa, una data. Serà un moment del nostre combat de cada dia, de la nostre solidaritat amb les dones que lluiten a tots els països." (12)

Així a mesura que el moviment de les dones, i els moviments bascos, occitans, catalans, bretons... van madurant, insisteixen en el contingut popular de llur passat. Els bretons parlen de la revolta dels "Bonnets Rouges"(revolta de camperols al segle XVII), el teatre de la carriera(occità) monta una obra "Tabó" que tracta de les vagues dels miners cevenols al segle XIX, algunes dones fan conèixer "les dones lliures del 1848"(13). Tota una sèrie de lluites populars que donen una nova dimensió a les lluites d'avui. Però, quina és aquesta dimensió? En la practica del poder centralista no és pas difícil de definir la funció que té la història. Quan es tracta de veure quina relació les lluites populars d'ara tenen amb llur història, la qüestió és lluny de ser resolta. És segurament per aquesta raó que molt sovint la història contada pels bretons, catalans, etc... té un caràcter descriptiu. Algunes clarificacions teòriques són necessàries i han tingut lloc per part dels bretons.(14) Intentaré més aviat de descobrir de quina manera el problema de les dones catalanes del Nord es sembla al problema del país. Cal parlar de la Catalunya-Nord..." La Catalunya-Nord, és un país que forma part d'una formació social francesa i que, en general, té una dificultat per tenir una consciència global del seu particularisme. Es nota un sistema de lluites, un conjunt de tradicions pròpies als pagesos occitans i catalans-del-nord. És clar, quan

(12) Traducció d'una octaveta escrita per les organitzacions feministes franceses al Març del 1975.

(13) GARLAN, Y. i NIERES, C : "Les Révoltes bretonnes de 1675, papier timbré et bonnets rouges", Paris, Editions Sociales, 1975.

"Les Femmes Libres de 1848. Moralisme et féminisme.", Geneviève FRAISSE, in Les Révoltes Logiques, nº 1, Hivern del 1975.

(14) La Taupe Bretonne, nº 3 i nº 5, Paris, Champ Libre, 1973.

es tracta dels vinyataïres : lluites dirigides contra l'Estat car-
 reteres bloquejades, destrucció de material estatal com les vies dels
 trens o les línies de telefón). Es pot observar una similitud entre les
 primeres revoltes de vinyataïres a l'època moderna i les revoltes
 actuals. També, cal fer referència a la lluita dels obrers de Cata-
 lunya-sud i al les lluites dels camperols del Nord i veure que són
 lluites dirigides contra un mateix enemic : l'Estat centralista , sigui
 París, sigui Madrid." (16). Cal analitzar les formes , les particula-
 ritats d'aquestes lluites. Per exemple, quina explicació donar a la
 necessitat de viure al país, de la seva terra , del seu treball...?
 De cara al problema de les dones les preguntes serien : perquè marxen
 les primeres del país, quines ^{han sigut} ~~són~~ les característiques de llur treball
 (domestic, al camp ,ala ciutat) durant els segles anteriors ?
 Es potser contestant a aquelles preguntes que es pot aclarir d'una cer-
 ta manera el problema del país : desculturat, colonitzat...aquí que
 es podria parlar de similitud entre el país i les dones. A la base
 es troba plantejat el problema de l'identitat.
 Per això, he volgut assenyalar en primer lloc, el paper de la dona a
 través la història segons diferents conjuncures i a diversos països.
 diverses ideologies i diverses lluites. Fins i tot, faré referència so-
 vint a Occitània perquè ,com ja ho he dit -aquests dos pobles tenen
 en comú un conjunt de tradicions. Serà una mica un intent de presen-
 tar l'experiència de la vida quotidiana de les camperoles al segle
 passat, en la família i al camp. A més d'aquest dos pobles , penso
 que seria interessant de situar el problema de la dona-sobretot-pa-
 gesa- en el marc del conjunt dels pobles de l'àmbit mediterrà ⁽¹⁷⁾ (referèn-
 cia geogràfica només). He valgut tenir temps de portar a terme una recerca

(15) He fet nova la denominació "Catalunya -Nord" i he deixat el terme de "Rosselló" que
 fa massa referència al nom de l'antiga provincial i, sobretot als que avui només
 parlen de històries locals o regionals, de Canigó i de cargolades.

(16) Citació extraïda de Les Révoltes Logiques : definició dels objectius i projectes
 per l'any 75, ja citat.

(17) Assenyalaré només que es va fer un congrés sobre el tema a ^{Santia} ~~Bastia~~ (Corsa) per set-
 mana Santa del 1974. Veure la revista Occitània Nova , nº 16, Novembre del 74.

a un triple nivell : sexual, economica i cultural. Similitud amb la Catalunya-Nord ~~parà~~ però, també diferència. Sobretot si es tracta d'alliberació en el si del país colonitzat. Per dir-ho d'alguna manera "l'enemic" no és pas a davant de les dones ^{clara i explícita} ~~manifestament~~ és sovint als seus costats, en la seva vida de cada dia, en els caps dels catalans mateixos que lluiten, no obstant com a camperol, com a obrer. Els moviments de les dones mateixos, representant de diverses fraccions polítiques, es tanquen molt sovint en un progressisme (o en un reformisme) que no fa cas de les relacions específiques que la societat "francesa" implica per una dona a Catalunya-Nord.

Així, la meua aproximació històrica s'ha volgut coneixement de nosaltres mateixos però, a la vegada reflexió sobre unes ideologies, unes practiques socials : una manera de "descolonitzar ara!"

1. Les oblidades.

Del Estats Units a l'Europa del Sud, de la teoria a la practica, un moviment de dones existeix. No cal preguntar-se com ha començat per la senzilla raó que sempre ha existit. Per contra, sí que és important de recordar els diferents moments històrics que va conèixer aquest moviment.

Les dones són durant tota l'Edat Mitjà el ser humà inferior- la defensa de l'església passa abans tota altra cosa. Fora de l'església hi han el perill, el paganisme, la naturalesa. Així, la dona representa sovint la naturalesa que l'home no coneix i no domina. L'esclavatge de la dona forma part de l'ordre de les coses. El feudalisme i el catolicisme donen poques possibilitats de revolta a les dones. Hom diu : "per treure el màxim d'una dona, d'un gos o d'un noguer cal només pegar'ls". La dona pagesa esta prou afeïnada entre els parts i els treballs del camp i de la casa com per poder revoltar-se. Es pot citar el cas proper de Catalunya-nord, el de la pagesa occitana de l'Edat Mitjà, de la qual LEROY LADURIE dona força detalls.(18) Diu : "En una societat dins la qual la reproducció dels sers humans és més important que la producció dels mitjans d'existència, la dona és una gran víctima."...Assenyala també que l'expansió econòmica no és fa en el marc d'una agricultura especulativa, sinó en el marc d'una economia a base de catanyers i d'oliveres. "Cal considerar, diu encara Leroy Ladurie, l'evolució (d'un mateix treball), de la relació dels salaris de les dones respecte als salaris dels homes. Per dues jornades de dona barates, una jornada d'home , cara. En el cas dels temporers, remunerats com aparcers, ens trobem amb una lligadera per cada dos talladors ; en el sector dels jornalers pagats en diners, el treball femení esdevé ampliament majoritari, i la remuneració de la dona ofega pel seu nombre (però no en termes quantitativs), a la dels homes. Quan l'home a les veres mes cobra dos "gros" la dona ella , en cobra només un. Aquest mig

(18) LEROY LADURIE, E : "Les paysans du Languedec", Paris, Flammarion, 1969, pp.125-
a 128.

salari femini, quan la dona entra en la mateixa colla amb l'home, sembla una institució perdurable, consagrada pels segles.

A Beziers, els veremadors guanyen 40 "deniers" i les veremadores en guanyen només 20.

En la segona mitat del segle 16, el salari femini perd del seu valor es tracta d'un empobriment intens, assenyala Leroy Ladurie, d'un veritable empobriment de la condició femenina; el salari de les dides és el mateix durant els cinquante anys en els que s'inicia l'evolució dels preus. Empobriment intens, salaris bloquejats mentre que el preu del "froment" de l'índex 100 en 1480 passa a l'índex 250 en 1561. La curva de la remuneració de les dides confirma la de les veremadores. I conclou, Leroy Ladurie, la dona és la gran víctima de l'empobriment, perquè el seu guany és considerat com un salari d'ajut.

Les dones de les classes altes, encara que tinguin una vida material menys dura, no pensen pas en revoltar-se. Passen de l'autoritat del pare a la del marit, (les terres aportades en dot tenien més importància que els sentiments o els desitjos de la dona). El pès que representa l'església ^{catòlica} ~~catòlica~~ permetra encara menys que neixin uns esperits de revolta. Tots els rites de la societat feudal saben amagar la veritable condició de la dona. Per exemple, les dones de l'aristocràcia escriuen poc, encoratgen més aviat els homes a esdevenir escriptor. (19) Hi han unes excepcions en les persones de Renée de France, Diane de Poitiers, Marguerite de Cambis. Els Trobadors mostren aquests aspectes de la condició femenina, dibuixant l'amor cortès i l'imatge d'una dona de sensualitat sublimada.

4a) LES BRUIXES.

I si aquesta imatge de l'home triomfant fos una aparència ? I, si hagues hagut revolta per part de les dones en aquests segles que foren els més obscurantistes de tota la història de l'humanitat ? Una cosa és certa en tot cas, les persecucions contra les dones es faran cruels i persistents. Perquè la caga a les bruixes ? I sobretot

(19) LARNAC, J : "Histoire de la littérature féminine en France" Paris, Les Documentaires KRA, 1929.

perqué tres vegades més de bruixes que de bruixots són torturades i condemnades a ser cremades ?

En el llibre "Malleus maleficarum", publicat al 1487, es troba aquesta definició de la dona :

" Qu'est-ce donc que la femme sinon la destruction de l'amitié, une punition inéluctable, un mal nécessaire, une tentation naturelle, un malheur désirable, un danger familial, une vermine attirante, un fléau de la nature peint de belles couleurs ?" (20) I, encara diu: " Il faut dire l'hérésie des sorcières et non des sorciers ; ceux-ci sont peu de choses."

Perque tan d'odi per la bruixa ? i perque hi tenen por aquests homes de l'Estat Mitjà ?

Aleshores cal recordar les condicions material de vida d'aquella època ; veure com neixen les bruixes i de que neixen i per fi evaluar llur paper durant un miller d'anys.

La malaltia, la gana fan neixer les primeres revoltes del costat dels camperols. La situació es degrada al segle 14 quan l'amo exigeix en lloc de blat diners, més precisament or. La dona, i sobretot la del "serf", acumula les miseries : les que comparteix amb el seu marit i les que l'església li fan sentir com degudes al seu sexe dèbil. Les dones de les classes altes no es solidaritzen de les altres dones, al contrari. Rixen d'elles. Vet aquí el que diu MICHELET: (21)
" Dans une paroisse des environs de Bourges, le curé, étant Seigneur, réclamait expressément les prémices de la mariée, mais voulait bien en pratique vendre au mari pour argent, la virginité de la femme. On a cru trop aisément que cet outrage était de forme, jamais réel. Mais le prix indiqué en certains pays, pour en obtenir dispense, dépassait fort les moyens de presque tous les paysans."

...." Du reste, les Pors de Béarn, disent qu'on levait ce droit en

(20) INSTITORIS, H., i SPRENGER, J : "Le marteau des Sorcières", presentació i traducció de A. DANET, Paris, Plon, "Civilisations et mentalités coll. dirigida per Ariès E., i Mandrou R., 1973.

(21) MICHELET, "La Sorcière", Paris, Garnier Flammarion, 1966, pp.69 a 73 i pp.123 al26.

nature : l'ainé du paysan est censé le fils du seigneur, car il peut être de ses oeuvres.

(...) "La dame qui commandait aux hommes dans l'absence du mari, qui jugeait, qui châtiât, qui ordonnait des supplices...cette dame n'était guère tendre pour une serve qui peut-être était jolie..."

(...) "serves de corps, ce mot cruel leur était sans cesse jeté."

Aleshores s'enté més bé la revolta. La dona es fa bruixa. Culleix plantes medicinals ; invoqua els morts ; oracna els sabats. La seva acció es queda sempre en la clandestinitat. La camperola deixa la llar per viure a la garriga. Crida el dimoni i practica la missa al revés : la "missa negra". Durant més de cent anys és el regne de la bruixa. Michelet ho confirma en aquests termes :

"L'unique médecin du peuple, pendant mille ans fut la sorcière(...) et l'on peut dire le monde ne consultait que la sage ou sage-femme. Si elle ne guérissait pas, on l'injurait, on l'appelait sorcière. Mais généralement par un respect mêlé de crainte, on la nommait Bonne Dame ou Belle Dame"(de la planta Belladona).

Ademés unicament les bruixes fan de metge per a les dones. Aquelles no accepten un metge-home. Les bruixes diuen : "no hi ha rés d'impur" i encara menys el cos de les dones, quan l'església diu que la dona (des de Eva) és impura (d'aquí el mite de la verge Maria). Les dones tenen vergonya de llur cos, s'amaguen per despullar-se, per parir i la bruixa : " ...la sorcière adroite et maligne devina et pénétra. Elle sut enfin la (femme) faire parler, tira d'elle son petit secret, vainquit ses refus, ses hésitations de pudeur et d'humilité, La barbare sorcière la fit vivre..(22)

La dona de l'aristocràcia crida la bruixa per fer "compartir les seves passions amoroses..."les philtres étaient forts différents Plusieurs étaient d'excitation...D'autres étaient de dangereux brevages d'illusion...certains enfin, furent des épreuves où l'on défiait la passion."(23)

(22) MICHELET, op.citat, p.113

(23) MICHELET, op. citat, p.119.

Cal afegir que les bruixes tenien el poder amb algunes plantes de provocar l'avort. El camperol d'aquell temps, molt pobre, no té pas ganes de multiplicar el nombre dels seus fills. El capellà i l'amo, ells volen que augmenti el nombre de llurs criats. La dona que només té dret de callar i de parir, s'espanta a l'idea d'estar prenyada. Per això, a vegades participa al sabat de nit perquè segons es deia: "mai una dona en torna prenyada".

1.8) La camperola, la bruixa a Catalunya-Nord.

A Catalunya-Nord el fenomen de les bruixes té la seva importància, si ens creiem Nicole ROURE(24): em refereixo a la seva tesi de doctorat. Aquest treball de recerca dona a conèixer les pràctiques de les bruixes (pràctiques, que segons ella, encara avui perpetuen els camperols). Per exemple, durant la seva enquesta N. ROURE, troba gent que es neguen a parlar de les bruixes: "Une informatrice qui refusait obstinément de m'indiquer le nom d'une sorcière, encore vivante, dont elle me parlait, finit par me dire: -"Vous comprenez, je ne veux pas être responsable de ce qui pourrait vous arriver."

Enanmateix, li serà possible de donar una certa visió del problema, en sentit, com ho diu en conclusió, descobrir l'origen de les bruixes, Situeix el problema en el conjunt de les tradicions populars del "Rosselló" que defineix com "la part actualment francesa de la Catalunya que correspon al departament dels Pirineus Orientals(P.O.)".

I quan parla de tradicions populars busca l'explicació d'aquelles a dintre la història del poble català. Diu: "Depuis plusieurs siècles dominées par ceux qu'elle traite d'étrangers, la Catalogne, lorsqu'elle s'est aperçue que tout essai de retrouver sa liberté politique était féroce-ment réprimé, et amenait un durcissement de la domination, a tenté alors de sauvegarder son intégrité culturelle

(24) ROURE, N., "Contribution ethnologique à l'étude de la sorcellerie en France", tesi de Doctorat sota la direcció de J. Bervier, Montpellier, 1964. I també: "La sorcellerie en Roussillon" a CERCA nº 26 (1964) i nº 28 (1965).

per la nostra descremàcia
 Tinc mon cos en penitència
 Tinc lo bon deu per pare
 La mare de Deu per mare
 Santa Anna per ma padrina
 Sant Josep per mon padri
 Aquests quatre amics
 nos guarden del mal esperit."

Quatre : com els quatre reconcs de la casa, hom creia que una bruixa, quan arriba a entrar en una casa s'amaga en els reconcs. Hom pensava també que de dia el foc feia fugir les bruixes i que de nit hom deia : "colgo el foc, bona nit, no tinguis por de cap mal esperit" N. Roure, fa referència, també a les practiques de les bruixes en d'altres regions de Catalunya- : cal protegir tota la casa de les bruixes, es perque, hom posava teules de forma particular, anomenades "cua de gall (regió de Girona), "banya de bruixes" (Eus, Rivesaltes) En el Vallespir, durant la nit de la Sant Joan, les noies clavaven a llur porta ram de fèrra de Girasol, perque hom contava que el novi d'una noia no va poder entra a casa d'ella el lendemà de la Sant Joan puix que hi havia el ram clavat i que, ell era el diable! De manera general tots els objectes beneïts i tots els símbols de la religió cristiana fan fugir les bruixes : medalles, espelmes, creus, rosaris... N. Roure lliga la practica de les bruixes amb la comunitat rural i la religió. I amb la religió apareixen els mites : entre ells, el mite de la dona a lla llar i ell, de la feminitat. Perque en definitiva qui hi ha a darrera la bruixa ? No ho pregunta N. Roure, la bruixa és abans tot una dona que no correspón a l'imatge tradicional de la dona en una societat rural patriarcal : és a dir la dona tancada a casa. La bruixa és una dona que passa una gran part de la seva vida a fora de casa, que va per la muntanya a collir plantes de les quals coneix les virtuts.

Una dona, una camperola, la bruixa que transgressa d'alguna manera l'ordre establert pels homes, puix que tenen el poder de curar. Quan és una dona és una bruixa, una vella lletja, que porta el mal esperit; quan és un home que cura d'una manera especial amb plantes o apliquant les seves mans sobre la part malalta del cos, és un curander, i ne se'n parla tan en un poble que quan és una dona. Hi han unes bruixes maques i joves les "encantades" que segons N. Roure, són important d'assenyalar per comprendre el fenomen de les bruixes perquè en els pobles molt sovint la gent parla de les unes quan fa referència a les altres. Per exemple, a la pregunta: «Existeixen històries de bruixes, hom contesta: "Oui les Encantades qui habitaient les grottes de Montou. Elles faisaient la lessive pendant la nuit, et sécher le linge pendant la journée. Si une personne leur volait un drap, cette dernière était très riche durant le reste de sa vie. Il existe d'ailleurs dans la montagne un pont appelé "Pont de les bruixes" où elles avaient coutume de se réunir. Ceux qui assistaient à leurs entretiens étaient transformés en chat noir..."»(26)

La gent del camp lliga el fenomen de les encantades amb el de les bruixes i creuen que el món està dividit en dos: el de les bruixes (~~maques~~) i el de les encantades, d'alguna manera l'oposició entre el bé i el mal es retroba en aquesta creència. Cal citar encara la llegenda de les encantades bugaderes, i de llur casament amb un humà: (...) "les fées lavaient leur linge (généralement la nuit) avec un battoir en or... Si un humain arrivait à leur dérober un de ces linges, il était assuré d'être riche tant qu'il garderait le linge: sa maison serait toujours prospère, son bétail protégé des sorcières. Parmi les animaux, il semble que le bétail ait été sous la protection des fées (encantades), puisque dans une des versions de la légende de mariage d'une fée avec un mortel, celui-ci voit s'accroître considérablement son troupeau tandis que les sorcières préféraient les animaux sauvages improductifs" (26bis)

(26) ROURE, N, op.citat, p. 126

(26)^{bis} ROURE, N, op.citat, p. 133.

De la mateixa manera neixerà tota una "literatura" per les nenes on tornem a trobar les bruixes, les encantades ... com que els mites es perpetuen tan que les tradicions populars s'estàn dirigint de cara a les dones. (27)

D'un tradició popular -que pot ser un element de revol-
ta per part del poble català, com ho diu N. Roure- s'arriba a uns
mites reaccionaris. I la dona en tot això -no oblidem mai que es
tracta d'una dona a darrera la bruixa i l'encantada ...? La dona
resisteix, pren un poder. La bruixa gosa anar sola per les mun-
tanyes a collir plantes per curar... Aquest poder fa por, però
també està ^{compartit} ~~compartit~~ per la gent dels pobles. Així, ho comenta,
N. Roure: "Le même on ose rarement interdire à la sorcière
même si elle n'est pas la sage femme du village d'assister à un
accouchement : bien que les sorcières soient considérées comme
particulièrement dangereuses pour les femmes en couches et pour
les très jeunes enfants)-ou de venir au chevet d'un malade".
Sense llibres, les dones han practicat la medicina durant segles.
Una medicina de "pobres", veritable medicina popular, i és, a
la veritat una lluita de classes, quan hom persegua les bruixes
i les curanderes. És una lluita entre saber popular i saber dels
professionals de la medicina, els metges al servei de les clas-
ses dirigents (28). Michelet, escriu: "L'université criminelle
de la sorcière... dans ses essais qui furent des sacrilèges for-
ca sa concurrente (l'église) d'étudier... Il fallut bien que
que l'église subit permit ces crimes. Elle avoua qu'il est de bons
poisons. Elle laissa contrainte et forcée disséquer publiquement"

(27) Sobre els contes populars veure dos treballs publicats fa poc: BOUTAUD, B.,

"Psychanalyse des Contes de fées", Paris, Robert Laffont, coll. "Réponses", 1976.

i, GUTMAN, G., "Les Temps Modernes", N° del Maig 1976, Petites en éducation.

(28) És una tesi desenvolupada per varios grups i particularment un grup de dones ameri-
canes, que han fet un estudi intitulat: "SORCIÈRES, sages-femmes, infirmières. Une his-

toire des guérisseuses, treball que entrarà publicat d'aquí poc, en francès a la revista "Les Temps Modernes".

En 1306, l'italien Mondino ouvre et dissèque une femme (!) ...On divisa habilement le royaume de Satan, contre sa fille, son épouse, la sorcière, on arma son fils le médecin". I per tant, tota dona que cura sense haver estudiat és bruixa i ha de ser cremada...conclou Michelet (29).

Es impossible -i no és pas aquí el meu propòsit - de treure unes conclusions sobre el fenomen de les bruixes a Catalunya -nord. Només crec que el tenia d'assenyalar com un dels primers elements de resistència de les dones en una societat rural patriarcal, i que de fet no pot ser deslligat dels fenòmens polítics i socials . Les meves reflexions a partir de lectures que descriuen les pràctiques de les bruixes i dels camperols em porten a suggerir que el fenomen de les bruixes reflexa abans tot la situació d'opressió de la dona al camp. I en les entrevistes que vaig fer en el medi rural, quan vaig preguntar a les camperoles si havien anat a parlar de les bruixes, moltes van dir que no sabien res d'això i que segurament llur avia en sabia quelcom ... però un dia una dona, jove, em va contestar " si la bruixa soc jo en el poble, perquè surto molt i vaig a jugar "a la petanca" amb els homes", n'hi han que no els hi agrada que una dona fagi el que volgui".

Les pràctiques de les bruixes serien (en el passat i encara ara), a llavors una presa de paraula que traduiria les pors, l'angoixa, però i sobretot, la revolta : un primer camí que s'obra i, quan cau en el mite, es tanca en si mateix.

(29) MICHELET, ja citat, p.40.

Més tard als segles XVII i XVIII, les dones obren una mica més el camí. Durant l'època del Renaixement hom parla molt de l'educació de les dones de l'aristocràcia. Per la primera vegada es lligan els termes ~~bàsic~~ educació - emancipació que esdevindran els termes bàsics del feminisme. Però desitjar l'educació per a les filles de l'aristocràcia no dona pas més facilitat a les dones per alliberar-se. Això, perquè un conjunt de factors (principalment econòmics) venen a canviar l'estructura de la família rural i fortifiquen l'autoritat del pare.leshores, el paper de la dona i de l'home es van a diferenciar: -el treball a fora de la casa serà destinat a l'home ;

-les tasques domèstiques reservades a la dona.

A mesura que l'organització de la indústria es transforma, el paper de la dona en el món del treball es degrada. Aquí, alguns exemples, escollits a Anglaterra i a l'Estat francès. A partir del segle 17 s'inicia una discussió sobre la definició del treball de les dones. Alguns oficis destinats a les dones passen en les mans dels homes. A Anglaterra, més exactament a York, malgrat una forta resistència per part de les dones, la fabricació de les espelmes esdevé el monopoli dels homes. Però, la indústria tèxtil queda la feina de les dones (encara que els hi seran prohibit de teixir amb fils d'or), perquè la feina es fa a domicili i que és pagada menys que un treball executat en una fàbrica.

De fet les dones de les classes mitges es troben cada vegada més aïllades de l'activitat industrial i llur manca de formació (conseqüència de la revolució científica que introdueix un procés de especialització intel·lectual) les impedeix l'accés a una professió liberal. Al segle XVII, les dones cirurgians desapareixen a França i a Anglaterra. L'obstetrícia activitat respectada i ben pagada perd del seu prestigi. La comadrona està reservada als pobres. A l'Estat francès les comadrones es revoltien i van més lluny, creen una escola d'obstetrícia. El feminisme francès no es malitia molt de la ciència tot i que es manté el catolicisme) i s'esforça de posar la raó al servei de l'alliberació de la dona (30). Però, només es dirigeix

(30)Melle de GOURNAY, "L'égalité des hommes et des femmes".

a les dones de les classes privilegiades i no pot oposar-se de cap manera a la burgesia triuphant. Dona la llum a una literatura feminista que parla de les dones com a creatures dotades de raó, raó complementaria a la de l'home.

La dona es troba eliminada del mercat del treball i es veu obligada d'imposar-se en el mercat del sexe : és la cursa al casament o "l'aventura" de la prostitució. Quan el burgès es pot justificar a partir del seu treball en la producció que oposa a l'inutilitat dels membres de la noblesa, les dones de la burgesia esdevenen inútils, i servixen com a objectes. Hom parla molt de la debilitat ~~de~~ les dones, de llur inutilitat...mentrestant les dones de les classes populars participen com de costura a les tasques les més dures i les menys pagades. I ningú en parla. Una nova "classe" de dones apareix amb com a preocupació principal l'educació. Però aquests grups de dones i homes (sobretot a Anglaterra) fracassaran en llurs temptatives, i als principis del segle XVIII apareix una altra característica del feminisme el després del gènere masculí.

En els principis del capitalisme troben uns primers intents defensius per part ~~del~~ ~~grup~~ de dones, al nombre reduït i molt sovint en contradicció (el després de l'home era un refus de veure que tornar a plan-tejar l'autoritat de l'ordre establert era un problema de les dones i dels homes explotats). Però, penetrant en un terreny reservat als homes, la dona burgesa comença d'amenaçar la base mateixa de la divisió del treball, la qual designeix a la dona com a reproductora de la família i l'home com a productor. De fet apareix aquí la dissociació entre treball i família que surgirà amb més força i sota una forma particular amb l'expansió industrial del segle XIX.

2. Somnis, dialectica i practiques.

"La història ens apren que una classe oprimida es pot desempallargar-se dels seus amos només que pels seus propis esforços. És important que la dona fagi seva aquesta lliçó, que prengui consciència del fet que la seva llibertat serà al la mesura de l'energia que depensarà per hi accedir."

Emma GOLDMAN, "Women's Suffrage",
in Anarchism and others essays.

Passaré molt rapidament sobre les accions de les dones durant la Revolució francesa: reivindicacions per una millor assistència mèdic, una millor protecció professional de cara ala competència masculina, la marxa de les dones cap a Versailles ect... quin paper jugaran les cat catalanes del Nord? No he trobat cap altre documents sobre aquest period.

(31)- Assenyalaré més aviat els efectes que produiran l'ideologia de Rousseau tan al nivell de la dona que al nivell dels camperols.

2-1 Els mites burgesos i els drets de les dones al segle XVIII.

Rousseau explica a les dones que l'home esta fet per la vida exterior i que, la dona ho esta feta per la vida interior, és a dir en la familia, a casa. Per tant, la dona és un ser humà inferior. La seva inferioritat no es limita a les coses espirituals, politiques o de la producció sinó que intervé en totes les relacions de la dona amb el món exterior. Aleshores, la seva educació l'ha de preparar a ser la servidora de l'home.(31bis).

(31) Sobre la revolució francesa a Catalunya -nord-, veure MARC L., "Perpignan pendant la Révolution d'après les registres de délibération du conseil de ville". DES, sota la direcció del professor LAURENT, Montpellier. ; i LLOP, Ja José., "Les Hauts-cantons de Cerdagne et du Capcir pendant la Révolution française et jusqu'en 1793", DES, sota la direcció del Sr Laurent, Montpellier, 1971.

Les heroïnes de Rousseau representen la sensibilitat, la franquesa, mentrestant llur marit preparen la societat futura : un món a l'oposat de les dones dins el qual la sensibilitat és secundària o quasi bé de massa. La dona es veu pels ulls de l'home i en canvi esta protegida. Neix així, tota una generació de noies que fan dir a Sheila ROXBOTHAM : (32) "...un romantisme domesticat va produir tota una generació de noies pàl·lides i dèbils, als cabells risats que servirà a donar raó al mite de la dona dèbil i desarmada de l'àngel de casa emotiu i histèric que quadra bé amb la divisió del treball en la societat capitalista."

De la mateixa manera es parla en termes de bon poble treballador (33) per naturalesa. Es interessant de notar un cert paral·lelisme entre el mite de la dona "fràgil" i el del "bon poble", al menys al nivell de llurs efectes : es fan sentir just al moment en el qual tothom reclama els seus drets. Calia doncs fer entendre a aquella gent, siguin les dones, siguin els camperols, o els obrers que llur inferioritat forma part de l'ordre de les coses. L'astúcia d'aquella ideologia consisteix en donar l'il·lusió d'un poder als oprimits. Un exemple comproba aquesta afirmació. Una anglesa, Mary Wollstonecraft escriu "Vindication of the rights of the women" (Defensa dels Drets de la Dona) ; per ella sols els oprimits poden decidir per ells mateixos. Enté bé el mecanisme pel qual les dones de la seva classe (la burgesia) es fan complicitats de llur dependència de cara als homes. Fa una crítica al Rousseau però, també comparteix les seves idees sobre l'educació.

(31 bis) Sobre el tema de l'educació de les nenes amb referència a Rousseau, veure el n°358 dels Temps Modernes, Maig del 76, "Petites filles en éducation", particularment les pp.1775 a 1795.

(32) ROXBOTHAM, Sh., "Féminisme et Révolution", Paris, Petite Bibliothèque Payot, 1973, p.39, soc jo que tradueixo.

(33) Mite utilitzat, més tard, al segle XIX, pels Felibres.

(34) WOLLSTONECRAFT, M., "Défense des Droits de la Femme", Paris, Petite Bibliothèque Payot, 1976.

recomana una educació senzilla i natural. Preconitza una educació separada per les noies de les classes baixes i a l'edat de 9 anys, noies i nois tindren una educació diferent. I, si gosa exigir la participació de les dones a la gestió de l'Estat li sembla incompatible que les dones del poble puguin tenir un paper en aquesta gestió.

A l'Estat francès, Mme de STAM té les mateixes idees.

De fet, aquestes dones es queden el terreny de la reivindicació d'una educació per ~~al·lès~~ dones de la burgesia (educació que permeti a les burgeses de ser actives en el capitalisme industrial).

I encara que discernixin clarament qui és l'opresor, no poden pensar que les dones puguin alliberar-se per si mateixes. Intenten convencen als homes per ajudar a les dones a emancipar-se : "Puis-
sent les hommes être assez généreux pour rompre nos chaînes et se
contenter d'une libre association qui remplacerait l'obéissance
aveugle." (35) Llurs crítiques de cara a la societat són d'ordre moral. Segons elles, les relacions socials no poden ser humanes perquè la societat implica unes relacions hipòcrites i ambigües. Aquestes idees es situen en un moment historic que no té encara pensat un moviment socialista. És només un petit grup que torna a plantejar els fonaments de la societat industrial.

A Catalunya-Nord, durant aquesta mateixa època, es precisa cada vegada més la francesització de la burgesia local i a mica en mica, de totes les capes socials del país. Un fenomen de mimetisme anirà creixent fins ara. Hom llegeix tal llibre perquè vé de París, hom es vesteix així, perquè es de moda a la "capital" ... el català de les classes mitges i populars, pot estar content (aquí juga l'il·lusió del poder) de tenir l'ambició d'una carrera en alguna administració a París o a Montpeller

A llavors, quin paper tenen les dones en aquell context, ja que releven d'una opressió específica com a dona ?lotser, que es fan complices del sistema més rapidament que els homes perquè més alie-

(35) ROLLSTONECRAFT, M, .op.citat,

nades ? "Les dones són les guardianes de la llar", (36) en quina mesura llur influència a sobre el marit i més tard sobre els fills té que veure amb les decisions de fer carrera a París, d'adoptar el francès com a llengüa, o de marxar del país per casar-se amb un militar ...? D'aquí l'interès de conèixer la situació de la dona en la família i al mateix temps al treball a fora de casa. Sobretot als principis del segle XIX, quan el país esta ben dominat pel poder centralista que ha reforçat la francesització, al segle XVIII. He privilegiat d'estudiar, més aviat de referir-me a uns estudis- la família camperola a Occitània i a Catalunya-nord, per una raó molt senzilla que els camperols componen la major part de la població tan a Catalunya-Nord com a Occitània. Ademés les occitanes i catalanes del nord es semblen molt, pel fet que provenen d'unes dues d'una societat agrària mediterrània, tancada en si mateix i desculturalitzada, dins la qual tota mena de revolta pren un caràcter particular.

2-2 La Catalana, l'Occitana : pageses, mares i esposes.

L'obra de Fabre i Lacroix (37) dona a conèixer uns elements que permeten de veure quina era la condició de la camperola a Occitània al segle passat.

Un poble representa unes famílies i unes propietats. La més petita unitat de producció es diu "l'ostal" (la masia), nom que designa, al contrari de masia, els habitants. De costum hi viuen tres generacions.

La jerarquia posa al primer pla el pare que és l'amo i al mateix temps el cap de família. És ell, que decideix de les feines i que reparteix la tasca de cadascú. La dona té unes feines secundaries, al temps de la collita o de les veremes.

(36) ENGELS, F., "L'origine de la famille, ^{de la propriété privée et de l'état}, Paris, Editions Sociales, 1954.

(37) FABRE, D., LACROIX, J., "La vie quotidienne des paysans du Languedoc" "au 19ème siècle", Paris, Hachette, 1973, pp.178 a 196.

L'autoritat del pare es fa sentir a l'hora de menjar : la família espera el pare abans de començar de servir-se. Ell, talla el pa després d'haver-hi fet una creu, talla la carn però es fa servir per la seva dona, o els seus fills o els seus criats. I la dona i els fills s'aixequen només quan el pare hagi posat de costat el seu ganivet. (38)

És clar, l'home ha de dominar. Hom diu :

"Un òme es indinhe de l'estre
que de sa femna no es mestre."

o bé :

"De l'ase, dau noguier, dau funèlan
n'esperes res qu'una broca a la màn."

La dona, es cuida de l'educació dels crios. Prepara les seves filles a ser "bones feineres". No cal que estudin gaire :

"Bota femna que legis lo jornal
no trebalha pas per a mantenen l'ostal."

Tot el poder econòmic esta en les mans de l'home. Tambien, segons Fabre i Lacroix que aquesta mor l'expressa un ideal patriarcal nostàlgic i que tindria de ser interpretada com una resposta a una relativa emancipació domèstic de la dona. Per exemple, l'unió de totes les dones e l'"ostal" espantar

"Una filha, brava filha
Dos filhas, pro de filhas
Quatre filhas, trop de filhas
quatre filhas e la maire
Cinc diables contra lo paire" (39).

Malgrat tot, penso que és important d'insistir sobre l'autoritat patriarcal i de veure que el culta de la virilitat no és pas una paraula o un ideal "nostàlgic" per part dels homes, en el món camperol, en l'àmbit mediterrà. encara avui, unes sicilienes (39bis)

(38) FABRE i LACROIX, op. citat, p.160.

(39) ibidem, pp.161 a 162.

(39 bis) GURUPELLI, a.e., "Les Siciliennes" Paris, Les Femmes, 1976, p.23.

el filatge del canem. La treballadora és la mestressa i li diuen la "mestra" o la "patrona", afegeixen Fabre i Lacroix.

b) els treballs domèstics.

De lluny els més importants (pel nombre d'hores que ocupen en la diada d'una dona.)

La dona prepara el dinar i el sopar. Esculleix els menus i l'home es reserva el privilegi de preparar les carns. La dona fa el pa cada tres setmanes. Lacroix i Fabre donen exemples trets de llur infància :
" ... la meua mare feia el pa necessari a la casa. Feia coure "fogasses (una mena de coca) en forma de corones i una dotzena de pans rodons de quatre a sis kilos que es conservaven frescos molt de temps" (40).

Una altra feina per la dona, és rentar la roba. Per aquest treball, hi ha tot un ritme : "La roba es rentada amb savó en l'aiguera i deixada en remolll en un gran cubell de fusta. ... sobre, dins un gran llençol, hom posava cendre de llenya i amb una cassola s'anava afegint aigua bullida. Per esbandir les bugaderes anaven al riu, l'aigua del qual, gelada provocava reumes als braços... Les bugaderes es quedaven ajupides hores i hores a dintre una mena de caixa tancada per tres costats. Tenien davant d'elles una planxa inclinada cap al riu per fregar ... Després la bugada era estesa en un prat proper.." (41)

Si es pot captar ~~facilment~~ quines eren les tasques agrícoles no es pot conèixer tan **facilment** segons Fabre i Lacroix, les relacions entre els sexes, sembla que hi hagi com un vel a l'entorn de la sexualitat reprimida que **transpareix** amb una certa ~~violència~~ **violència** durant les festes en els grups de joves.

Except aquestes circumstàncies la sexualitat es queda en el marc de

(40) FABRE i LACROIX, op. citat, p.187.

(41) FABRE, LACROIX, op.citat, p.187 ; i les fotos de l'obra "Cotlliure fa temps" in Terra Nostra, n°20 bis, 1975, pp.61 a 64.

la família. El matrimoni és la presó a vida. Les relacions amoroses són discretes i es concretitzen durant les feines del camp (collita, veremes etc...). En Llengadac, escriu CASTAN (42), la dona té un honor estrictament familiar contingut en la sexualitat : virginitat, fidelitat i maternitat. Aquest pès de l'honor femini és molt precis, real i no deixa la possibilitat de ocupar-se d'altre cosa. El lligam entre relació sexual i procreació ha sigut considerat com natural durant molt de temps. Tanmateix, les temptatives per avortar existeixen. Moltes plantes (com per exemple el julivert) haurien unes propietats abortives. Una dita popular occitana diu d'una planta anomenada la "sabina" : "quan sauria la vertut dela sbina

Menaria vida coquina"(43)

Un batlle occità descrivia en 1875 aquesta nova mentalitat així :

"... hom vol només un fill, pel serón hom plora als primers signes de maternitat, hom coore a veure les comadrones. Hom pren polvos, infusions de tota mena. Hom fa obres diverses i culpables..."(43 bis)
Quin és el context en el qual es situen aquestes actituds ? És el moment on el pagès accedeix a la petita propietat. La crisi del món rural es generalitzada : després del períod de sobre-població en el camp, ~~la situació econòmica~~, la malaltia de la patata cap al 1840, serà el capvespre de l'economia. És el pas de l'ordre feudal a l'ordre burgès, i aquest pas no va pas sense conflictes.

En aquesta època l'autoritat del pare sembla que serà esquarterada amb l'excolarització generalitzada, la dona intervé en el procés de modernització del camp. De mica en mica és ella que fa els comptes que decidirà el que es necessita parla casa, i que vigila l'educació dels crios. Però no trenca pas amb totes les tradicions i en particular amb l'església. Les seves aspiracions no la conduiràn pas a una contestació de tipus ~~part~~ polític, intervindrà en la gestió econòmica de "l'ostal", ocupant la plaça d'una secretaria o de

(43) FABRE i LACROIX, op. citat., p. 190

(44) Ibidem, p.193.

comptable, acaben per dir els antropòlegs Fabre i Lacroix.

Però es guarden bé d'assenyalar el fet principal en la vida de les pageses : continuen (encara avui dir) d'assumir totes les tasques domèstiques. I, tampoc no pregunten perquè el "fanatisme religiós" és propi a les dones. En definitiva les dones no prenen gaire la paraula. Caldria escoltar aquesta pagesa que té cinquante anys i que em va explicar que "a 18 o 20 anys, s'esperava amb impaciència les festes com la Sant Joan o la processió del divendres Sant per enfi sortir de casa". Les festes i processions religioses ocuparien a llavors, un paper semblant al dels bailes de poble en la vida de les dones : serien un lloc de trobada per les noies i els nois. Cal mirar també un fenomen com el carnaval a Occitània per comprendre les actituds de les dones: són els homes que es disfressen de dones! I, en el cas de l'Ariège, es pot veure força bé on es situa l'autoritat masculina, vull parlar de l'anomenada "Guerre des Demoiselles". Perquè les "demoiselles"? Perquè els pagesos es disfressaven de dones per evitar que els "gendarmes" els coneixin. Primer fet, la guerra de les "demoiselles", sempre ha existit i això des del segle dotze. Però, és només als anys 1829-1872 que aquestes contestacions esdevindren una veritable insurrecció armada. L'unitat i el signe característic d'aquesta revolta en són el disfraç dels pagesos per escapar als guardies foresters i als "gendarmes". Aquí el segon fet de la història, descrit d'aquesta manera per "l'Arrêté préfectoral del 22 de febrer del 1830 (45) : "... membres de ces attroupements connus sous le nom de Demoiselles : tout individu masqué, le visage barbouillé, une arme quelconque à la main, une chemise par-dessus ses vêtements ou revêtu d'un déguisement quelqu'il soit".

Que dir d'aquests fets? En primer lloc, el període 1829-1872 no és pas un període constant de manifestacions de la part de les "demoiselles". Les insurreccions més fortes i més dures tenen lloc a l'Abril del 1829 i tenen unes resurgències fins al 1872.

(45) BABY, F., La guerre des Demoiselles en Ariège (1829-1872), Montbel, 1972. Cal assenyalar també una pel·lícula realitzada sobre el tema per Gerard Guillaumet i Jeanne Labrune per la televisió francesa (Tél)

En segon lloc, és una crisi d'adaptació al nou ordre, a l'ordre burgès i coincideix amb el creixement demogràfic del final del segle XVIII i al principi del XIX. Les comunitats rurals de l'Ariège estan reduïdes a l'autarquia. A nivell geogràfic, històric i humà. Valls perpendiculars a les muntanyes, paisatges de boscos, economia diversificada : cultura ala plana, prats i boscos a la muntanya. Historicament, regió dominada pels comtes de Foix.

Al nivell lingüístic trobem una llengua sotmesa a unes micro-cultures : per exemple la pronunciació de la "L" serveix a distingir la llengua de tres pobles, i molts mots seran agafats, reconeguts a llur parlar.

A la crisi econòmica generalitzada, cal afegir en aquest cas la manera de viure i de treballar arcaica d'aquesta comunitat. Aquí, apareix el paper de la dona.

a) les tradicions familiars (46)

Als pares deixen els nens (i sobretot les nenes) sense menjar i només donant-les pa i aigua) quan aquests tenen 7 o 8 anys. Aquesta practica té lloc dues o tres vegades a la setmana i dura durant 7 o 8 anys (depen de les valls), després d'aquest temps els nens s'ofereixen a l'Església. Porten una espelleta al la mà i un barret d'in el qual hi ha quatre o cinc pastís pel capellà.

Al nivell del treball es troben en presència d'unes tècniques metal·lúrgiques arcaiques : "La méthode du traitement direct du minerai de fer semble remonter à l'époque de la Tène. Cette métallurgie à un temps caractéristique de la Gaule romaine, n'était rentable qu'avec des minerais à très haute teneur, mais son rendement ne souffrait aucune comparaison avec celui des hauts fourneaux qui apparurent à partir de 1820 et sont généralisés après 1850."
 Riquesa del bosc esta menyspreada.
 Mentrestant, l'imensa

(46) ROULLIS, A., "Le mariage dans l'Ariège", en la revista Folklore, n° 53, pp.63-75 ; n° 54, pp.12-13 ; i encara ROULLIS, A., "Mariages et fiançailles en Ariège", en el bulletin de la Société ariégeoise des sciences, lettres et arts, XL, pp. 34-41, St Girons, 1963.

(46 bis) BABY, P., op.cit. d.

b) de l'ordre feudal a l'ordre burgès :

Fins al 1789, les propietats són en les mans d'una aristocràcia : "Les Maîtres des Forges", cap al 1830 12 forges sobre 43 són propietat dels Maîtres de Forges. Malgrat tot els nous propietaris discuteixen els límits dels terrenys de la comuna i els drets d'ús. El nou enemic pel camperol serà l'Estat, aquest reivindica els boscos. D'aquí el principi dels conflictes oberts (1829).

La situació es degrada encara més pel fet que els propietaris tenen un veritable monopoli del comerç ; Baby, escriu (47) : "...ceux de la forêt de Belesta se sont emparés du commerce exclusif de cette commune et celle de Fougax, non contents du monopole des bois produisant de leur propriété, ils sont encore nos (parla el batlle de Belesta) drapiers, nos lingiers, nos épiciers, ils poussent à cet égard l'exigence jusqu'au débit de marchandises avariées qu'ils obligent leurs malheureux ouvriers à recevoir à des prix excessifs sous peine d'être inhumainement chassés de leurs ateliers."

Durant el període de la Monarquia de Juliol, l'Ariège produïa fins al 40% de ferro de l'Estat francès. Malavors conclou Baby : "...on comprend moins que les maîtres de Forges aient poussé la rapacité jusqu'à alimenter leur métallurgie avec du bois coupé frauduleusement dans les forêts de la réserve et que le Sieur Astré ait usé d'une meutruquée pour payer le charbon des ouvriers."

c) perquè disfrassar-se de dona ? i a on són les dones?

A creure el Sr Baby, hi han en el fons d'aquesta revolta una convergència de reivindicacions : impostos i càrregues indirectes són violentament criticades. Una altra pressió és la misèria dels pagesos. Però, sempre segons Baby no hi ha lluita al nivell polític (48) :

"ce n'étaient pas des socialistes ces paysans de l'Ariège qui s'insurgent contre le régime forestier. Ils ne songaient pas à

(47) BABY, P., op. citat.

(48) Ibidem, i també Fabre i Lauroix, ja citat pp446.

s'emparer par la force de la fortune publique ; leur vue n'allait pas si loin, elle se bornait à la conquête de leurs pâturages et de leurs forêts."

però, en aquestes revoltes, les dones no apareixen en lloc com a dona sinó com a disfras de l'època de carnaval. I afegeixen Sabre i Lacroix : disfrassar-se de dona és el tema principal a l'entorn del qual trobem d'altres temes, i més particularment uns caràcters d'inversió (49) encara uns exemples que mostren com l'home d'aquestes societats rurals intenten escapar als problemes de llur país, refugiant-se en els mites. ; el foc que utilitzen, xxxxxxxx representa a la vegada la mort i l'amor (el bosc és considerat com un ser femini). Cremar la lenya és cremar el que hom s'estima. I, diu Baby la sexualitat, en les èpques el segle XIX esta quasi sempre marcada d'inversió, ademés esta constament condemnada per la església : el bisbe de Pamiers xxxixx havia prohibit a quic i a quidesos els ballades entre nois i noies. De la mateixa manera que ballar el carnaval deixa aparèixer una sexualitat introvertida i invertida. En el cas de les "Demoiselles", el capità firma "Madame Laporte" però, escriu les seves cartes al masculí singular. Un altre cap de les "Demoiselles", es diu "Jeanne Grané" i la gent d'un poble veï fa remarcar el caràcter del disfras de Grané dient que en llur vall solas les dones porten aquesta mena de caputxa que porta ell.

I, escriu Baby : "... et comme dans le carnaval traditionnel, la sexualité réfrénée explose en colère virile bien que sous des déguisements de femmes les Demoiselles vont faire éclater sous leurs travestis féminins, une agressive véritablement masculine : elles compensent ainsi leur complexe de la possession de la forêt."

Cal dir també que considerar el bosc com una possessió a la vegada sexual i social és típic de les revoltes camperoles d'aquella regió. El bosc és la dona i el guardia el marit enganyat. La revolta és en definitiva un enorme psicodrama que troba les seves arrels en la societat camperola mateixa : ...cette volonté de renversement des

(49) FABRE i LACROIX, ja citat, pp.441 a 446.

valeurs provient d'une sève authentiquement campagnarde et son schéma n'est que le prolongement d'un rêve fréquent dans la réflexion mythique : le retournement du monde réel. Permuter les rangs, les rites, les fonctions, faire des derniers les premiers, c'est l'objectif des révoltes populaires de la fin du 18ème siècle. Avec que données exigeantes de l'économie les demoiselles se sont épuisées à leur propre mime. Si bien que le spectacle révolutionnaire ne s'est pas transformé en révolution."(50)

La revolta és una mena de resposta dels homes a una principis d'emancipació de les dones. Aquí, Baby, observa la mateixa posició que Fabre i Lauroix ~~sabem~~ respecte a la condició de la dona al camp. És potser cert, que l'home tingui por que el seu poder sigui contestat, puix que la seva autoritat és una manera de fugir els problemes reals que té com a pages ; però sembla que hi hagi una confusió quan es tracta de la dona, es confon l'emancipació , l'autonomia amb les responsabilitats que té (en tindrà de més en més) la dona en la família : relació privilegiada de la filla i de la mare que serveix a marca des de l'infància la divisió entre els sexes, gestió de la casa, és a dir ~~saber~~ saber equilibrar els gastos necessaris . De fet la dona efectua un treball que ocupa temps i energia sense cobrar un sou, además del treball a fora de casa. En els millors dels casos, la dona arriba a conseguir un semblant de poder davant del marit, per exemple quan esculleix que compra per la casa o quins estudis pels crios, però en general ocupa un lloc de treball : la casa, gratuïtament, i el marit que té por de perdre la seva autoritat intenta per tots els mitjans de fer participar els menys possible la dona en les decisions que concerneix el futur de l'explotació rural. Aquest fet m'ha estat confirmat moltes vegades per unes pageses de Catalunya-nord que diuen : ..." el meu pare va decidir de vendre unes quantes terres, o bé des de que mon pare té les terres en "fermage " ...etc

(50) En la pel·lícula sobre la guerra des "Demois lles", ja citada, s'intentava lligar el tema de la revolta amb la situació del camp a l'Ariège i més especialment amb la situació actual, comparant l'evolució .

laissant dans l'ombre son propre prénom, il le connaît souvent par les surnom de son époux. L'épouse de Barbaroux surnommé Gauch devient "la Gauche"....Il faut insister sur le fait, continue Lucienne A. Koubin, que dans cette aire de résidence patrilocale, la maison paysanne est chose féminine. La cuisine, qui en est la pièce principale, représente à elle seule un complexe organique minutieusement compartimenté en un dédale de ressers dont seule la femme connaît toutes les ressources. elle constitue le lieu qui l'intéresse de ses fonctions de "maîtresse", gestionnaire de l'économie domestique."I el home ? : "...en dehors des repas et des événements qui rassemblent la collectivité familiale, l'homme n'a pas de justification pour s'y tenir(et casa) et il ne se trouve guère enclin à s'attarder dans cet univers domestique qu'il ne maîtrise pas= Dans cette perspective, la Chambrette-Cercle trouve tout son sens...Pour l'homme cette dernière(la Chambrette) est le lieu de convergence où il se sent chez lui, au sein de la Société des Hommes dont tous ressentent là l'unité et la cohésion. En outre, elle offre à ce Méditerranéen dépossédé de la toute-puissance masculine qu'est le provençal le moyen d'échapper quand il le désire au champ de son épouse- et partant l'assurance de se valoriser à ses yeux, puisque aussi bien, aujourd'hui encore, elle n'a guère de prise sur son refuge."

"Catalunya-Nord no existeixen estudis que tractin del estatus" de la dona en la societat rural i de la qüestió de la seva relació amb els homes. Alguns números de la revista "Terra Nostra" (52) deixen aparèixer(quasi únicament amb fotos) uns exemples del que eren els papers de l'home i de la dona al camp, al final de segle 19. Durant la meua recerca, algunes pàgines m'han confirmat el que diu L.A.Koubin o Fabre i Lacroix, respecte a la diferenciació dels papers home/dona. No es parla de Chambrettes o ben bé de Cercles d'homes, però del Cafè del poble i de la plaça públiques (espai dels homes) i de les vetllades a casa d'una pagesa veïna ; així

(52) "Terra Nostra" nº 20 i 20 bis : "Cotliure fa temps" i nº 8 : "Tuir fa temps, i nº 12 : Elna fa temps, nº 16 : "La Cerdanya fa temps..

així m'ho comentava una pàgina dels ~~Aspres~~ ^{Aspres} : " la meua besavia era ella, que explicava històries de bruixes i de por durant les vetllades, i totes les dones se l'ascoltaven, mentrestant els homes eren al cafè de la Plaça o a la quadra d'un pagès per discutir de llurs històries."

Cal ~~marcar~~ assenyalar també les repeixades entre homes (53), sembla que encara avui dia existeixen, per exemple a l'hiir, una dona m'ha parlat d'un dinar de la cooperativa que té'lloc cada any i al qual participen sobretot els homes.

Sobre la repartició de les tasques a fora de casa, una altra pagesa de Catalunya-Nord confirma el que diu ^{ROUBIN} ~~L. A. ROUBIN~~ respecte a la provençale : " la meua sogre se'n carregava de la gestió de la masia i treballava l'hort , temporalment anava a treballar al camp: per les veremes o per les pomes. De fet, es quedava molt a casa, i mireu que abans n'hi havia més de treball en una casa que ara. La meua sogre no tenien els "electromenajers"(54), feia també el pa per la setmana i segons les estacions les confitures, els liquors..

No surtia gaire de la seva cuina. De totes formes la cuina era el seu lloc , jo he preferit anar treballar a fora de casa , no hauria pogut suportar d'estar tot el dia tancada.".. Veurem més endavant com ha evolucionat el treball de les dones a Catalunya -nord i per tant els espais home/dona, tan al nivell de les feines ~~quasi~~ com al del temps lliure.(55) També cal tenir en compte de les oposicions mar (pobles de pescadors), plana (pobles de vinyataires), muntanya (pobles de criadors), encara que en cada regió el treball de les dones hagi sigut (i encara ho és) considerat com una feina fàcil , i d'ajut al de l'home (Res de més fàcil que de carregar llenya, com aquesta llenyassaire que dona a veure el 20 de "Terra

(53) "Terra Nostra" nº 20, Cotliure fa temps, p.70.

(54) En francès en l'entrevista ; el més possible he conservat les propies paraules de les dones.

(55) Veure le que diu L. A. ROUBIN, op. citat, p. 200.a

Nostra" consacrat el poble de Cotliure, o encara(en la mateixa revista) aquestes peixomeres o aquestes remendaires : és un treball de dones , una feina de cada dia !)

Els únics testimonis : les dones que m'han parlat de llur besavia o de llur mare (també l'absència de texts sobre els treballs de les pageses i dels pagesos a Catalunya-Nord) fan que no és possible de donar una interpretació d'aquesta diferenciació profunda entre els papers dels dos sexes. Tanmateix, era útil de presentar aquests comentaris de dones per que sembla que hi hagin una correspondència entre diferents pobles del mediterrà (56), entre d'un costat una forta solidaritat entre homes (veure aquí tota la significació del "Honor" masculí) i d'un altre costat una somissió de les dones als homes (al pare, al marit, al fill). Cal escoltar , G. MILLON (57) per poder respondre a la pregunta : com s'ha pogut efectuar aquestes diferències entre home i dona ? La "Chambrette" ou les "Cercles" n'ha pu existir qu'avec le passage de la société lignagère à la société villageoise, de l'endogamie sous la forme du mariage préférentiel avec le cousin parallèle à l'endogamie de village, avec des luttes des bandes de jeunes gens autour des filles à marier , comme dans nos sociétés paysannes françaises. La segregació dels homes implica la creació d'un espai propi a les dones : la casa."

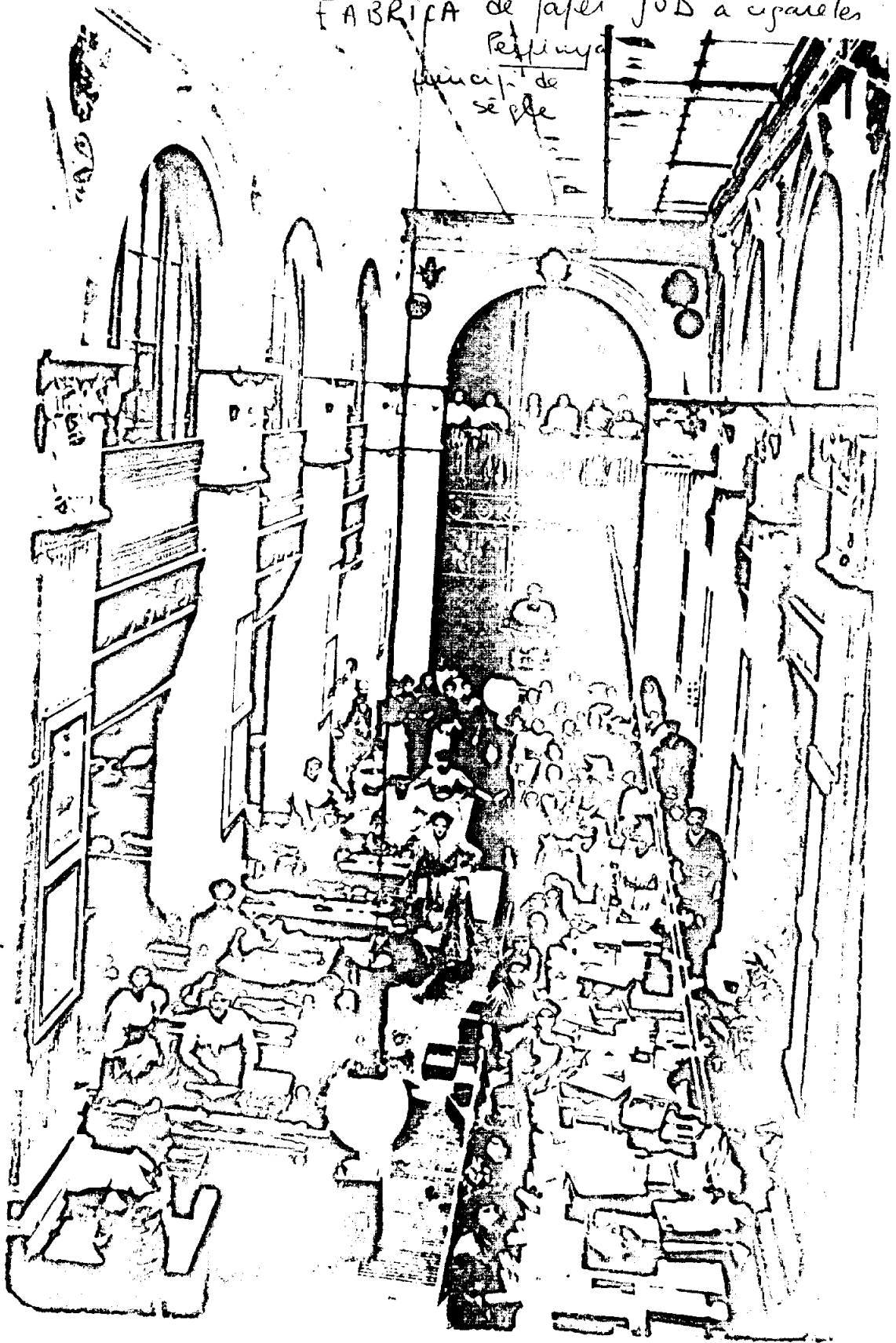
És també en aquest context : tancada a casa i mantinguda en el respecte de l'home que les dones han iniciat unes primeres revoltes (que aviat han continuat els passos d'unes altres dones dels segles anteriors) . I pas solsament les pageses, sinó també les obreres de Perpinyà.

Com es desentrollar aquelles revoltes ? i Com surten les dones de llur silenci i de llurs divisions entre elles mateixes ? I perquè interessen aquestes temptatives ara? La tercera part que segueix, es proposa de dir-ho.

(56) Veure encara L. A. ROUBIN, ja citat, pp. 202 a 215.

(57) MILLON, G., op. citat, p.1 à 20, i veure el comentari sobre el llibre de G. Millon fet per Roger BASTIDE en la prefàcia al llibre de L.A. Roubin, op. citat, pp.13-14.

FABRICA de paper JOB a cigarettes
Pepinya
Principi de
segle

3. Da memòria de les dones a Catalunya-Nord

"Dones de llo
 Suors negres de la terra
 Solidificades pel sol,
 amb posats de lentes varies velles.
 Arrufides com
 estorregalls de terra arçila
 els ulls vius com d'esquirols
 més que no els llovis parlen i diuen
 que pena és vida ;
 pintades de llor i d'ovella,
 i el casament al darunt,
 que vé del feix sobresavant de feines.
 Tot surt del roc :
 les cases, l'església, la gent.
 pits magres, punxes de sílex
 seques i dures espines de la llet...

Pere Calles, Cerdanegues, Obra poètica, Barcelona, Arcino, col·lecció "Arciniana", 1966.

L'alliberació de la dona queda unes de les preocupacions de tots els moviments de dones al segle XIX. És també entre 1840 i els principis del segle XX que el moviment socialista sembla integrar l'emancipació de les dones en les seves teories. Malgrat que l'opressió de la dona no hagi mai fet l'objecte de moltes recerques trobem en les obres de Marx, Engels, Bebel, algunes temptatives d'anàlitzar l'opressió de la dona.

En l'"Ideologia Alemana" (1845), Marx i Engels elaboren els fonaments d'un estudi concret sobre la condició femenina, considerada com un dels aspectes que van canviar la situació material durant els dècades (58) parteixen de la base que els factors decisius que van canviar la Història es troben en primer lloc en la producció d'objectes materials

(58) MARX, ENGELS, L'Ideologie Allemande, París, Éditions sociales,

que permeten als humans de viure, en segon lloc en la creació de necessitats noves nascudes de la satisfacció de les necessitats precedents i per fi en el procés de reproducció. Engels és afirmatiu i diu que s'ha de tenir compte de dos aspectes de la producció dels mitjans d'existència : d'una banda la producció dels ~~seus~~ sers humans i d'altra banda, la conservació de les espècies (59). Partint d'aquesta teoria, Engels estableix un lligam entre els canvis de la família i els canvis de la propietat dels mitjans de producció ; aleshores assenyalant el passatge de la propietat comuna a la propietat privada com l'origen de la dependència de la dona de cara al l'home. Es situa al moment de les descobertes del coure, del bronze i del ferro, quan el propietari dels esclaus es fa propietari de la dona, i quan el treball domèstic de la dona desapareix del profit del treball de l'home. Engels creu descobrir una relació entre la propietat dels mitjans de producció i la ~~seua~~ condició de la dona de cara al l'home. Pensa que la societat humana ha passat per un estat matriarcal i que la dona no ha tornat mai més a tenir el poder que posseïa abans. Tanmateix, queden punts a les fosques en la teoria exposada per Engels. Moltes preguntes contingudes en l'"Evolució humana" i en l'"Origen de la família" (60), tornen a ser plantejades. Reduir de la propietat privada l'opressió de la dona no sembla pas tan clar, el que fa dir a G. de B. LEVY : (61)

"...il faut capter toute l'attitude de l'homme armé d'un instrument de travail, attitude qui implique une infrastructure de son être même...la découverte des métaux provoque une division déterminée de de travail entre l'homme et la femme, mais on peut se poser une question : pourquoi la division du travail par sexe n'a-t-elle pas pu

(59) ENGELS, L'Origine de la famille, de la propriété privée et de l'état, Paris, Éditions Sociales, 1954.

(60) Els moviments de dones ha assenyalat els punts que la teoria marxista ha deixat a les fosques, i més precisament quan es tracta de la família.

(61) G. de B. LEVY, Le deuxième Sexe, Tome I, Paris, Idées Callimard, 1971.

se faire autrement qu'au détriment de la femme ? "

La qüestió és lluny de ser resolta quan es tracta de l'alliberació de la dona. Però, tot no s'apren en els llibres i, i l'alliberació de la dona preocupa el segle XIX és també perquè les dones fan una pressió constant a sobre el moviment socialista. Aquelles practiques s'elaboren les teories del feminisme. És impossible de buscar la presència d'un moviment feminista a Catalunya-hord sense fer una referència al feminisme i a la seva evolució a tot l'estat francès i a Anglaterra on neixerà. Això, perquè es pot dir amb Aurèlia Capmany : "El moviment feminista a la nostra terra no va aconseguir mai la cohesió d'un partit, no va emprendre mai la lluita frontal contra una situació adversa, no va tenir ni líders, ni seguidors. Va viure, però, a l'ombra del gran moviment feminista mundial, concretament de l'anglès i seria impossible entendre les petites conquestes d'unes quantes dones ardides, sense fer referència a la gran lluita de les sufragistes, a l'exemple que van donar i als problemes que van plantejar sorollosament." (62)

És també impossible de seguir tot el camí de presa de consciència de les dones al segle passat. Només assenyalaré el paper d'algunes dones, les que van escriure o crear diaris, revistes...

Claire DUBOIS, (63) parla d'una vida social sense esclavatge, pensa que l'emancipació de la dona està lligada estretament a l'emancipació del proletariat i, preconitza un amor lliure entre homes i dones.

Encara al l'estat Francès, Jeanne DEROIN, obrera autodidacta (64), treballa amb els primers moviments obrers a França i prepara un projecte de federació dels sindicats obrers. Suggera també moltes mesures capaces de millorar la condició de les dones. De fet, és Flor Tristan (65) que serà la més coneguda. En l'"Union Ouvrière" (1873),

62) CAPMANY, A., El feminisme a Catalunya, Barcelona, Nova Terra, 1973.

63) DUBOIS, C., L'Affranchissement des femmes, Paris, Fayard, 1976.

64) DEROIN, J., Cours de Droit Social pour les femmes, Paris, 1848.

65) Veure la bibliografia sobre Flora Tristan a la í del capítol.

Les comadrones ,elles, afirmen que sol, la socialització de la medicina pot solucionar llurs dolentes condicions de treball i llurs salaris baixíssims.

Comença a aparèixer dos tipus de feminisme : un defensat per algunes dones de les classes mitjes que demanen un millora educació per ~~les~~ dones com a solució a les dificultats de les obreres i un altre, que tendeix a adoptar solucions col·lectivistes, posició de la majoria de les obreres. Aquelles dones no es limiten a voler millorar llurs condicions de treball. Van més enllà dels problemes del treball.

Al 1848, unes obreres donen a conèixer una petició al govern provisional : demanaven guarderies pels nens. En el n.º del 3 d'abril del 1848 de la Voix des Femmes , un article exposa un pla d'organització de les guarderies. Parlen de fer unes cases grans amb un parque, i les cases haurien de tenir una sala de lectura, quartos de bany, una sala comuna, uns refectoris col·lectius. Una escola era prevista i també un servei mèdic. (67)

Aquestes preocupacions tornen a aparèixer durant la Comuna de París. A les necessitats de les dones que treballen s'afegeixen unes noves teories d'educació dels nens.

Aquests projectes per una pedagogia antiautoritària reserven a les dones un paper de primer pla.; moltes dones durant la Comuna creen escoles (i particularment escoles professionals) en els barris populars de París. Les temptatives d'aquest tipus representen , per la primera vegada, una voluntat d'exterioritzar la funció de la dona en la família .

Mentrestant als Estats Units, es redacta un manifest sobre els drets de la dona (moviment lligat a la lluita per a l'abolició de l'esclavatge) (68) : Senaca Falls (Estat de New York) s'elabora el manifest : dret de propietat, dret d'obtenir el divorci, dret d'accedir a les

(67) ROWBOTHAM, SH., op. citat, pp. 135 a 139 i, pp.141 a 143 sobre els clubs de dones durant el període del 1848 i durant la Comuna de París el 1871.

(68) CAPLAN, M., op. citat, pp. 7 a 10.

mateixes professions que els homes (juliol del 1848).

A Anglaterra, al principi del segle XIX, John Stuart Mill (60) fr-
propagant per un anticonceptiu (l'esponja vaginal). El 1867, diu
Ma A. Capmany : "John Stuart Mill, presenta una esmena a la reforma
parlamentaria a favor del vot de la dona. El Parlament refusa l'es-
mena amb 144 vots contra 73, però la minoria és prou important per
animar els lluitadores angleses. (70). Cal fer resaltar de totes
aquestes experiències de les dones al segle XIX, el lligam que s'esta-
bleix entre els moviments revolucionaris- del marxisme al l'anar-
quisme (71)- i els mateixos moviments de dones. Influència dels
moviments socialistes a sobre els de les dones tant en el debat
teòric (quina relació existeix entre l'emancipació de la dona i la
revolució socialista ?) com en la pràctica dels diversos grups femi-
nistes. Per exemple a Anglaterra la majoria de les feministes s'ali-
nen al Partit Conservador. En canvi a Alemanya, el combat de les
dones adhereix als dels socials democrates marxistes , més tard
apareixeren Clara Zetkin i Rosa Luxemburg. A l'Estat francès, el
moviment és més complex passant d'unes reivindicacions escolars
(legislació del treball femení) a unes accions directes i violentes
(vagues d'obreres) buscant sovint una certa autonomia respecte al
moviment socialista masculí. Tenim, a Catalunya- Nord , uns exem-
ples d'aquestes accions de dones durant la Comuna del 1871 , en un
article de Etienne FRENAY, hom pot llegir : "...seule la voie insur-
rectionnelle reste ouverte aux partisans de la Commune... Mais dans
de mauvaises condition puisque'il faut triompher à la fois de la for-
ce armée dirigée par le Préfet, de l'hostilité de la Commission muni-

(60) MILL, J., L'asservissement des femmes, Paris, Petite Bibliothèque Payot
1976.

(70) CAPMANY, Ma. A., op. citat, p. 7 a 9.

(71) Sobre aquesta ideologia i la seva contribució al moviment de les dones cal
citar Emma GOLDMANN, in RAMBOTHAM, SH., op. citat, pp.111 a 113.

principale et d'une partie des officiers de la garde nationale ... Cependant ils peuvent compter sur un appui populaire, quelques jours auparavant Une femme n'a-t-elle pas hissé le drapeau rouge sur l'arbre de ~~la~~ la liberté de la Place du Puig ? ... i conclou : "La commune continue à vivre. Dans le Roussillon comme ailleurs, elle contribue à éveiller une nouvelle conscience de classe... le mouvement ira en s'amplifiant puisqu'en 1881 Paule Mink, trouve à Perpignan des noyaux SOCIALISTES assez étoffés pour pouvoir y assurer la parution de son journal "Le Socialiste".(72)

3-1 . Paule MINK : una feminista i socialista a Perpinyà (1881-1882)

Una catalana del Sud, Ma. A. Capmany en el moment de fer un balanç dels moviments feministes del segle passat escriu: (73)

" El balanç d'aquesta gran aventura que va durar més de cinquanta anys és certament positiu, les dones no sols van obtenir el vot , van canviar de comportament i van aprendre a exigir. Fins i tot en els països en què va arribar només l'eooo d'aquesta lluita les dones van aprofitar-se de les conquestes de les més lluitadores. Catalunya, el reflex va arribar tardanament, però va tenir unes característiques pròpies i ha aconseguit unes reivindicacions molt concretes. "

Quan Ma. A. Capmany parla de "Catalunya" es refereix al Principat. I a Catalunya-Nord va existir un moviment de les dones ? Com i perquè es va manifestar ? I, quines característiques va tenir ? En aquest paràgraf s'intenta començar de donar una primera resposta a aquestes preguntes.

L'any 1881 es crea a Perpinyà el "Centre D'Estudis Socials" animat per una militant d'origen polonesa, Paule MINK. Aquest mateix any i només durant un any, ella funda un setmanari " Le Socialiste des Pyrénées Orientales (F.O.), amb com a subtítol : organ col·lectivista,

(72) CAPMANY, M., "La Commune dans notre Département", in Le Travailleur-Catalan, nº del 26 del Març del 1971.

(73) CAPMANY, Ma. A., op. citat, p.

farem remarcar que els " revolucionaris-socialistes " catalans volien posar en aplicació els principis de la democràcia directa en el marc parlamentari de la República burgesa i s'il·lusionaven sobre les possibilitats de transformació revolucionària de la societat per la via electoral."

Aquests intents de l'esquerra, més radical de Catalunya-Nova, en el terreny de les eleccions, l'hi permet de fer conèixer les seves idees. Cosa que fa dir a Andreu Balent :

"...sabem que, l'agost 1881, els " socialistes- revolucionaris " catalans no tenien perspectives organitzacionals clares. És una militant exterior al coselló que els hi tenia de donar. " (75)

Sobre la personalitat de Paule MINK i el seu paper en el moviment dels socialistes -revolucionaris, la versió proposada per Andreu Balent és: en un primer temps recorda qui és Paule MINK, citant tres obres d'historiadors (76) ; en un segon temps estudia la vida de Paule MINK a partir sobretot, d'articles publicats al Républicain des P.O. ; en un tercer punt, explica què van ser els Cercles socialistes i per fi analitza el Socialiste des P.O.. Andreu BALENT recorda que "Paulina Adèle Mekarska dita Paule MINK va néixer el 9 de Novembre del 1839 a Clermont Ferrand (Puy de Dôme). El seu pare era un oficial polonès que havia tingut d'emigrar a França després de la derrota de la revolució (els anys 1830-1831)." Sobre el fet que el pare de Paule MINK esdevé un adepte del saint-simonisme, cosa que tindrà la seva importància en l'educació i més tard en l'ideologia de Paule MINK, Andreu BALENT no diu res...Continua la biografia de Paule MINK en aquests termes :

"... Paule MINK milità contra l'Imperi. Durant la guerra franco-alemana participà a la defensa d'Auxerre atacada pels russians", i segueix : "Paule MINK participà activament a la "Commune de Paris". Aquí el silenci d'Andreu BALENT es fa més gran. Efectivament, Paule MINK lluita contra l'Imperi, prova els seus sentiments republicans escrivint un pamflet : "Les Mouches et l'Araignée" (Les Mosques i

(75) BALENT, A., op. citat, p.80.

(76) Veure la bibliografia al la fi de la recerca .

l'Aranya : contra Napoleó IIIer, (l'Aranya) que devora el poble (les mosques). Però, abans de participar a la "Commune de Paris", Paule MINK residia a Paris i el 1868 fundava una organització feminista i revolucionària de caràcter mutualista la "Société fraternelle de l'Ouvrière", i defensava els drets polítics de les dones. Col·laborava a la Réforme Sociale, portaveu de la Federació rouennaise de l'A.I.T. (Gener- Octubre del 1870). (77)

En el diccionari biogràfic del moviment obrer francès, Gustave LEFRANÇOIS (78), dibuixa una mena de retrat de Paule MINK d'aquella època :

" Parmi les femmes qui prennent habituellement la parole dans les réunions on remarque surtout la citoyenne Paule MINK, petite femme très brune, un peu sarcastique, d'une grande énergie de parole. La voix un peu aigre, mais elle s'exprime facilement. Elle raille avec esprit ses contradicteurs plutôt qu'elle ne les discute et ne paraît pas, jusqu'alors, avoir des idées bien arrêtées sur les diverses conceptions qui divisent les socialistes. Mais elle est infatigable dans sa propagande. Professeur de langues ou lingère, suivant les circonstances, on la dit aussi habile à l'aiguille qu'à donner des leçons."

Ja, a la fi de l'Imperi, Paule MINK lliga l'emancipació de la dona amb l'emancipació dels treballadors. I durant la "Commune" del 1871 participa a la creació d'una escola professional gratuïta en l'església "Saint Pierre de Montmartre" (79). Després de la "Semaine Sanglante", Paule fuig per escapar de la repressió "versailaise". Troba refugi a Suïssa on s'hi quedarà set anys. Allà, coneix BAKUNIN i Jules GUESDE. I, és només després de l'amnistia, el 1880, que torna

(77) Dictionnaire Biographique du mouvement ouvrier français, publicat sota la direcció de J. KILIRON, Editions, Ouvrières, Tome 7, pp. 369-370, 1970

(78) Gustave, Adolphe LEFRANÇOIS, dit LEFRANÇOIS, nascut a Angers el 30 de Gener del 1826, casat, pare d'un fill, mestre, i després comptable, membre de l'Internacional i de la Commune, mort el 16 de Maig del 1901, in "Dictionnaire Biographique du Mouvement Ouvrier Français, Tome VII.

(79) BUCHAT, DAUTRY, TROUSSE, La Commune de Paris, Paris, Editions Sociales, 1970.

les dones. Una vegada més A. MINKET no dona cap mena de resposta. Paule MINK tant en els cercles socialistes com en el socialista des P.O., és només i únicament una militant socialista. Parlant de la primera conferència pública de Paule MINK, cita el républicain des P.O., del 19 d'Octubre del 1881 :

" La célèbre révolutionnaire expose ce qu'elle entend par les mots magiques trop souvent incompris : socialisme et révolution ... la seule révolution a dit la citoyenne, aux applaudissements frénétiques de toute la salle, a été celle du 18 Mars 1871, que l'ignoble Thiers a noyé dans le sang ... Paule MINK a fait justice des feuilles bourgeoises de Versailles représentant Paris comme une immense ramassis de canailles, d'incendiaires et d'assassins. Elle a dit où étaient ceux qui assassinaient les femmes, les jeunes filles, les vieillards et les enfants !"

Andreu Balent conclou sobre la personalitat de Paule Mink :

" La seva exposició mostra que ha assimilat certs elements de marxisme."

I com a resultat de la vinguda de Paule Mink a Perpinyà diu:

"...la vinguda de Paule Mink a Perpinyà, les seves reunions de propaganda incitaren els socialistes perpinyencs a organitzar-se al si del "cercle d'études Sociales" dels quals només el de Perpinyà funcionà regularment més d'un any i portà a créixer sobre l'escena política perpinyencsa".

No és qüestió de negar que Paule MINK hagi sigut una militant socialista i que només ha actuat com a feminista. Més aviat la seva actuació mostra el caràcter indissociable de la seva militància feminista i socialista.

Una militant feminista i socialista :

Sobre el problema de les dones, el Partit Obrer Francès (P.O.F.) (81)

Continua (80) BERNARD, P., L.B. BERNARD, Correspondance, Paris, Editions Sociales, Tome Ier (1868-1886), 1956.

(81) Veure MILLARD, C, Le Mouvement Socialiste en France (1893-1935) ; Les Guesdistes, Paris, Editions Sociales, 1964, pp. 361-362.

unes posicions precises que fa conèixer a través de la seva premsa, en particular Le Socialiste, Cap a finals de segle el P.O.F. va desenvolupant les seves idees de la manera següent :

les dones estarien en primera fila dels explotats tan com a dones que com a treballadores. Els col·lectivistes del P.O.F. són fidels a la tradició revolucionaria- revolucions del 1789 i del 1871- que havia provocat una veritable politització de les dones. Els seus diàstafirmen que solsament el socialisme pot deslliurar les dones de llur doble explotació : explotació per part del capitalisme i dependència econòmica de cara a l'home. Idea resumida en una frase :

" L'affranchissement de la femme^{est} dans le travail affranchi, tel le est la devise de "l'Harmonie Sociale", organe des Droits et des Intérêts féminins (1892-93), dirigé par Aline Valette" (82).

É, ^{que} en aquest sentit els col·lectivistes critiquen vigorosament els moviments feministes com el de les sufragistes : "mouvements qui dissimulent la principale cause du mal dont souffre la femme, le capitalisme." (83)- i exigeixen per a la dona l'igualtat civica i politica. D'aquí la reivindicació: un salari igual per un treball igual. Al congrés nacional del Partit (Paris) de l'any 1892 , es discuteix l'oportunitat d'un programam a favor de la dona. Aline Valette, sobre tot desenvolupa el tema escrivint articles al Socialiste, i publicant alguns pamflets. Claude WILLARD, diu :

" Aline Valette siège au CONSEIL national depuis 1893 et accède au secrétariat du Parti. Laura Lafargue exerce sur l'idéologie et la politique du P.O.F. une influence discrète mais réelle. Cette promotion féminine ne confère cependant pas au P.O.F. un caractère original : les Vaillantistes n'ont- ils pas Paule MINK (84), les libertaires , Louise MICHEL."

(82) WILLARD, op. citat, pp.362.

(83) Le Socialiste , 16 de Gener del 1892, citat per WILLARD, C., op. citat.

(84) Cal precisar que el 1893 Paule MINK s'instal·la a Paris i s'adhereix al "Comité révolutionnaire Central" (C.R.C.) dirigit per Edouard VAILLANT.

Deu anys abans, a Perpinyà, Paule MINK influència els medis socialistes amb les seves idees feministes. Funda i dirigeix el diari Le Socialiste des P.O., d'aquest setmanari que surt cada dissabte durant més d'un any, A. BALANT fa la descripció d'un número :

" ...agafem per exemple el nº 6 (8 de Gener del 1942) : en la primera pàgina dues columnes sobre cinc estan consagrades a la vaga de la "Grand Combe". Tres columnes constitueixen el "Bulletin Socialiste" que dona noves del moviment socialista internacional ... dins les pàgines interiors (2 i 3) el nº 6 publica sobre dues columnes un article contra els radicals ... després és inscrit al final el "manifest" du Comité National du P.O.F." titulat "Aux membres des régions fédérales"... El setmanari dirigit per Paule MINK, publica també a les seves pàgines interiors " faits divers" i el fulletó escrit per Paule MINK mateixa. La pàgina 4 sencera és consagrada a la publicitat... L'estudi del contingut del nº 6 del "Socialiste des P.O. mostra que Paule MINK tenia tanta cura d'educar com d'informar."

Andreu BALANT estudia altres articles de números diferents i treu aquesta conclusió :

" Aquest diari els (socialistes catalans) obrirà nous horitzons, els tenien al corrent de l'experiència del moviment obrer internacional els feia participar als seus debats sobre l'estratègia, la tàctica .. En una paraula, el Socialiste des P.O., mirava de fer sortir els socialistes rossellonesos del marc estret de llur petita regió en el qual quedaven confinats..."

Aquesta llargua cita de l'article d'A. BALANT presenta l'interès de donar una visió general del diari. Molts articles del Socialiste des P.O., fan referència a les vagues obreres. En el nº 6 un article titulat " La Grève de la Grand-Combe" dona compte de la situació 2.000 miners en vaga, solidaritat per part d'uns obrers ~~d'altres~~ d'altres regions. Les dones sembla que estiguin en contra de la vaga, com ho demostra l'extracte d'aquest article :

" ...Et la femme stylée par le curé ou le pasteur disait tout bas :
- tu vois, nous n'avons pas de pain, pas de feu, les enfants frissonnent, je suis toute malade, à quoi arriveras-tu avec toutes ces grèves ? nous faire retirer notre dernier morceau de pain : les patrons seront toujours les maîtres, vois-tu ; il vaut mieux se soumettre et que nous n'ayons pas tout à fait faim ."

Aquesta actitud de les dones es confirmà, en el 11 (12 de Febrer del 1882) es diu que les dones prenen la defensa de la Companyia minera. A vanvi, en la vaga de Bessèges, hi hauria una participació de les dones (Le Socialiste des P.O., nº 13, 26 de Febrer del 1882) :

" Des bandes de grévistes femmes et hommes parcourent le pays un drapeau noir déployés aux cris de: VIV LA GREVE ! Bessèges 22 de Febrer del 1882- les 6 de la tarde."

Paule MINK, escrivia , en el Socialiste des P.O. un fulletó en el que s'hi reflexen les seves posicions respecte a la qüestió de les dones . L'acció del fulletó "Retour des Fontons", té lloc a Paris, abans, durant i després de la "Commune". Els protagonistes : Jacques, obrer que s'adhereix amb moltes conviccions a les idees socialistes i Louis, "comunard" que es casa amb una orfà que Paule MINK retrata d'aquesta manera : " Le jeune homme s'était fortement attaché à la pauvre enfant (85) restée seule, en proie aux souffrances de la misère, aux séductions du luxe et de la débauche et qui était demeurée honnête malgré tout." L'influència del socialisme utòpic apareix en la descripció que fa Paule MINK : referència a la misèria oposada al luxe i a la prostitució i també referència a les qualitats morals de la noia que " es roman honrada malgrat tot." (86)

Tanmateix les heroïnes de Paule MINK, encara que no s'hi diu molt explícitament, participen en la lluita durant la "Commune". Louis lluita

(85) Soc jo que subratllo.

(86) Veure el comentari de Marx sobre "Les Mystères de Paris", d'Eugène SUE, in La Sainte Famille , Paris, Editions Sociales, 1954.

we have to place
 1. Decorative -
 and to be for
 the and character

[illegible]

of several towns
 with several, and more
 miles. Some way - some
 there are, the people
 power it was. Some of the
 Messrs. Carter and others
 Eliza & John to the
 now live.

The couple live to the house
 of the father, to the house of the
 of the mother. The house is at the
 road side and entrance of
 the entrance of the house
 and the living

xerrades es pronunciava en favor del anarquisme. Però, contrària al abstentionisme defensa els candidats obrers -socialistes en les eleccions municipals de Perpinyà ; eleccions que considera com un dels mitjans per preparar la revolució social, en el mateix nº 14 escriu :
"...je ne suis pas de ceux qui croient faire la révolution en faisant du bruit : je la veux dans les actes et dans les faits et non seulement dans les paroles ...et je pense que la lutte autour des urnes est excellente pour la propagande de nos idées, pour semer l'esprit de révolte parmi la classe des déshérités en leur montrant les palinodies de leurs maîtres, à quelques nuances politiques qu'ils appartiennent et le mépris qu'ils font des prolétaires."

En una altre conferència de Paule MINK a Perpinyà, en el local de l'antic palau de Justícia ,tracta del tema : Treball i misèria (nº 16, 19 de Març del 1882).

Cal notar que no es troben molts detalls amb respecte a la qüestió de les dones en aquestes conferències. Bret del nº 25 (3 del Juny del 1882) dins el qual s'hi exposa la política del Partit Obrer . Entre les reivindicacions :

- extensió del sufragi a les dones,
- universalització de l'educació : menjars i vestits dels nens a la càrrega de la comuna,
- restabliment del divorci...

De cara a conèixer ~~méxhé~~ millor la personalitat de Paule MINK , son representatives dues anècdotes.

La primera anècdota fa referència a una polemica que oposa L. MINK a l'ajuntament de Montpellier. Aquest últim es negava a inscriure el nom del recent nascut de la família Negro. Paule MINK i el seu marit volien anomenar a llur fill : LUCIEN, BLANQUI, V. ROCHETON. L'ajuntament replicava que aquests noms no eren noms del calendari i que no els podia acceptar . D'aquí una sèrie d'articles de Paule MINK , en el Socialiste des I. O., invoquant la democràcia "bafouée".

La segona anecdoteta es troba mencionada en una revista de Ciències Socials (80) :

" Dans les papiers de FAVON se trouve également une lettre que Paule MINK adresse de Montpellier, à la rédaction de la Tribune de Genève.

Ancienne oratrice des clubs sous le Second Empire, réfugiée à Genève après la Commune, elle réagit vivement à une correspondance particulière de ce journal, d'ailleurs bien dans le ton de journaux de droite de l'époque à propos des manifestations anarchistes du 9 et 11 Mars 1883 à Paris :

...si la révolution se fait on pourra bien l'appeler la révolution de femmes, car elle aura été conduite par deux mégères de distinction, Paule MINK et Louise MICHEL. Je ne sais qui est la plus folle de ces deux spécimens du beau sexe. Paule MINK ne parlait rien moins que d'aller saccager l'Élysée. Oh! les amis, s'écrivait-elle, allons démolir le palais de ce vieux Grévy ! Et ce disant, la gentille créature agitait dans sa main un revolver, non chargé heureusement car il aurait pu partir et mettre le feu aux poudres ; il ne faut si peu de choses pour transformer une émeute en révolution...
(Tribune de Genève, n° 13, Mars 1883.)

La resposta de F. MINK s'adiu molt amb la mentalitat de la seva època, en referència al seu paper de mare:

" A la Rédaction du Journal La "Tribune de Genève", Montpellier le 16 Mars 1883 :

Monsieur le Rédacteur,

Ma fille étant à Genève en ce moment j'ai eu par elle connaissance des mensonges que vous débitez sur mon compte, chose qui vous est habituel paraît-il. Votre correspondant de Paris s'est singulièrement trompé, ou vous a trompé, en affirmant qu'il m'a vue dans les manifestations des 9 et 11 Mars 1883, agitant un revolver et criant : À l'Élysée... Tout ceci est du roman politique et comme la plupart des romans, absolument faux : Je n'étais pas aux manifestations de Paris puisque depuis 15 jours je suis chez moi, au chevet d'un de mes enfants malade et que je n'aurais garde de quitter un seul jour. Et voilà comment on écrit les histoires politiques. Mais il paraît qu'à

(88) "Revue Européenne de Sciences Sociales", informació trobada per H. Euckel (C.I.R.A. Ginebra)

mon sujet principalement ce n'est pas la première fois que vous commettez de telles erreurs, consciemment ou non, vous pouvez le faire en toute sécurité car ne lisant pas votre journal je ne saurais y répondre. C'est égal. Je plains vos lecteurs si vous les renseignez toujours aussi exactement. "

Paula NINK.

L'analisi del contingut del Socialiste des P.O. i dels diferents documents que parlen de P. NINK, permeten d'alguna manera de comprendre quina és la batalla de les dones- i no únicament de P. NINK- a la fi del segle XIX. Se la podria qualificar de lluita pels drets i els deures. Dret de vot, de treballar, de cobrar un sou igual al de l'home, dret de divorciar, d'estudiar, d'educar-se, i per fi deure de mare i de "ménagère". Lluita doble amb un mateix objectiu : al costat dels homes i al mig de les dones per la revolució social. Tot i que té entre les mans l'experiència de la "Commune" tant al nivell ~~praxi~~ teòric ~~com~~ pràctic, es podria dir de P. NINK que continua l'obra de les dones del 1848: "moralitzar les dones, per millorar els homes." encara que el paper de P. NINK com a feminista a Catalunya-nord no hagi donat lloc a manifestacions de les dones catalanes (el moviment al meu coneixement s'ha produït després de la vinguda de Paula NINK), és important de subratllar el caràcter feminista que introdueix Paula NINK en la seva propaganda en els medis socialistes perpinyenencs.

Ara bé, quin contingut té aquest missatge feminista de P. NINK ? Com també ho ha fet Geneviève FRAISS (89) no és fer avançar la consciència de les dones que de reconèixer el valor de la seva pròpia existència ? Així com del seu paper en la família ? Anteriorment només s'acceptava la funció de reproductora. Elles marquen la diferència. Elur actuació, entre elles la de P. NINK és una primera resposta. L'interveenció de P. NINK, no solament " educa els catalans dels Nord" (90) sinó que s'integra en la vida social i política

(89) FRAISS, G., "Femmes Libres de 48. Moralisme et féminisme", op. citat.

(90) BALLET, A., op. citat p. 88.

de Catalunya-Nord. En aquest sentit, forma part de la nostra memòria col·lectiva, és inclou en el nostre passat com a dones i com a socialistes.

3-2 . El 1907 dels vinyataires i el paper de les dones:

Però, ho recteixo, és difícil de trobar en la nostra història les marques de les dones que participen a les revoltes. Tanmateix, el moviment dels vinyataires del 1907, serà un exemple. Alguns llibres, molts diferents per l'èmfasi que donen del 1907 assenyalen rapidament el paper de les dones.

El 5 de juliol, segons Andreu (1977, 91), a Barbona té lloc un dels primers meetings. La xifra de 45.000 manifestants no és pas exagerada :

" Les délégués de chaque commune défilent derrière les tambours et les clairons de leur village, ils étaient presque tous précédés de drapeau de la patrie ornés de crêpe. Chaque délégation arborait des pancartes portées en général par des jeunes filles : Mort aux fraudeurs! Combat pour combattre la fraude ! Le sucre, voilà l'ennemi!" (92)

Unes pàgines de Villás em va confirmar aquesta informació dient: " es conta que la meva avia portaven una pancartes " i un tros de pa cridant : És l'últim bocí que es queda! Mort al sucre i a la fraude!"

(91) LARTY, A., A la gloire des lutteurs de 1907, Paris, Norman Lethere, 1971.

(92) LARTY, op.citat, p.17. Cal notar que Andreu Lartý, que personalment va participar als esdeveniments del 1907, dedica el seu llibret a la memòria de Soci-la BOUTIER (entre altre noms), 17 anys mort a Barbona el 19 de Juny del 1907.

En el seu llibre A. Marty fa la relació de la manifestació del 19 de Maig a Perpinyà :

" C'est une armée terrienne qui défila le 19 Mai, dans l'inoubliable manifestation de Perpignan (...) les communes se succédaient avec leurs drapeaux et leurs bannières et je revus encore ces trois belles catalanes de Millas à la figure sculptée sous le caprice latin, vêtues de noir, la poitrine barrée de l'écharpe rouge, le bonnet national ~~fièrement dressé~~ sur leur chevelure brune, chacune un drapeau à la main, véritables déesses qui symbolisaient le force du peuple, le charme de la femme et la République même ; un souffle vivifiant se dégageait du cortège : ce souffle était celui de l'Idéal." Després d'aquesta descripció metèrica següeix un intent d'avaluació del paper que van jugar les dones el 1907 : que feien les dones? perque actuaven així? De quina manera, elles mateixes consideraven llur actuació :

"...à noter un fait capital, qui vient relevé dans le récit précédent (les catalanes de Millas), : le rôle extraordinaire des femmes en 1907. En tête de toutes les manifestations, portant les bannières et les protégeant, marchaient en effet les femmes des villages. Car ce fut un trait dominant de ce mouvement : les femmes étaient aux premiers rangs et les plus acharnées. Lorsque les perceurs d'impôts étaient chassés de coursan ou de Suixas, lorsque des agents provocateurs du Ministère de l'Intérieur étaient nommés, c'étaient les femmes qui donnaient les premiers coups. Parce qu'elles étaient celles qui voyaient mourir leurs enfants de faim, et parce qu'elles étaient celles qui ne voyaient pas de lendemain, elles voulaient "que ça change". Elles étaient révolutionnaires. Et le disaient : l'immense majorité de celles qui portaient le drapeau tricolore en tête des délégués de la commune, arboraient en sautoir l'écharpe rouge ; elles se proclamaient révolutionnaires. Elles le sont restées." (93)

També cal notar la participació de les occitanes i costat de les catalanes. A la diada de Narbona del 14 de Juny, les occitanes hi són presents : (94)

"... autour de la caserne Montmorency, la tension est plus vive et se prolonge depuis le matin. Dès la rentrée des éléments de la 1ère d'infanterie qui ont participé au maintien de l'ordre pendant l'arrestation de Ferroul, un centaine de manifestants ont assiégé la porte donnant sur la route d'Espagne. Cette caserne est celle où s'est produite la mutinerie du 100ème et certains semblent toujours croire que la troupe pourrait s'y révolter, ...cette fois-ci des femmes et des enfants participent même à l'action".

Una altre cosa a subratllar és la solidaritat que sembla manifestar ~~des d'altres~~ d'altres dones, que no són en absolut pageses, és el cas a Beziers el 16 de Maig del 1937 : (95)

"... Une émeute éclate le 16 Mai. Elle commence par une démonstration plutôt folklorique, vers 14 heures, quand une soixantaine de dames de la ville décident une manifestation contre le Conseil municipal. Elles s'assemblent devant l'Hôtel de ville et demandent à être introduites auprès du maire, Mouchon. Celui-ci étant absent, le secrétaire général conduit répond qu'il n'a pas qualité pour recevoir de doléances. On lui en expose tout de même : suppression du concours musical et fermeture de la ville et des magasins de Beziers à la hueres le dimanche suivant pour permettre à toute la ville, municipalité en tête, de se fender à la manifestation de Beziers ; cela dans le but d'effacer la mauvaise impression qu'avait produite sur les populations rurales l'attitude des habitants de la ville qui ne s'étaient pas joints en assez grand nombre aux manifestants venus du dehors.

(94) ~~ibid.~~, 2., 1907: la grande révolte du Midi, Paris, Laffont, 1976, p. 180

(95) ~~ibid.~~, op. citat, p. 98. ~~xxx~~ podrien preguntar-se el senyor Eichel enquin sentit és folklorica una manifestació de solidaritat !

Felix NAPO, en la seva obra 1907 : La Révolte des vigneronns, fa resaltar també la participació de les dones al 1907. Una participació que segons ell, va creixent a mesura que els esdeveniments es precipiten. El 9 de Juny, a Montpeller : ... "la participation féminine dépasse celle des dimanches précédents et l'on distingue à leurs vêtements typiques les Carcassonnaises, les Narbonnaises, les Catalanes coiffées de dentelles ..." Durant les accions (barricades, manifestacions...) les dones són presents, subratlla encara F.NAPO : A Narbonne (10 de juny), où l'on a pour ainsi dire pas fermé l'oeil de la nuit, on a vu défiler sur les Barques, aux environs de minuit, un bataillon de femmes armées de piques : elles allaient dépaver une partie de la rue où demeure Ferroul pour mettre à la disposition des hommes de garde des stocks suffisants de projectiles."

El 20 de juny a Narbona, l'exèrcit dispara contra la gent concentrada davant de l'ajuntament : hi ha cinc morts i entre elles una jove de 20 anys : Cécile BOURREL (a qui Marty dedicarà el seu llibre A la Gloire...op.citat), que feia només que passar per Narbona, per anar a Coursan !

Per intentar de caracteritzar la participació de les dones al moviment del 1907, vaig utilitzar dos mitjans d'aproximació. D'una banda vaig explotar la font dels llibres escrits sobre el moviment dels vinyataires i vaig llegir la premsa i d'altra banda vaig preguntar a les pageses dels Aspres : si havien sentit parlar del 1907 ? Si alguna dona de la seva família hi havia participat .

Aquelles dades ajuntades fan resaltar unes quantes consideracions :

- la participació de les dones al moviment del 1907 va ser limitada als mitings i manifestacions de carrer ;

- A Catalunya-Nord uns llocs precisos van ser animats per grups de dones : Baixas, Estagell...^{Nilias} Un cartell realitzat per aquest últim poble posava : "Les femmes ne reculeront pas" ; les dones des les Aspres havien quasi bé totes sentit parlar del moviment,

tres només es van recordar que unes parentes hi havien participat (als mitings a Perpinyà sobretot) ;

- Després del 1907, molts vinyataïres entren a la C.G.V. (Confederació General dels Vinyataïres) i no es parla més de les dones. Malgrat tot calia assenyalar el paper de les dones en aquest moviment. Primer perquè en el relat de les dones i d'alguns autors, es torna a trobar una idea ja formulada : ~~és~~ essencialment en alguns moments precisos de la història que actuen les dones. D'altra banda, aquesta participació de les dones fa veure que en les períodes que segueixen les revoltes les dones, per unes raons força complexes, deixen de participar a un moviment - o deixen de pertènyer en un sindicat (95 bis). El relat dels esdeveniments reforça el paral·lèl entre el país i les dones : context d'aïllament pels camperols (molts veïen només el problema resumit en el eslogan : " Mort aux Fraudeurs") i aïllament de les dones en el context general de la mà d'obra femenina. Aquests contextes units afavoreixen, a vegades, una participació a les formes les més dures i a les més violentes de les lluites. Les dones s'identifiquen per un temps als grups que actuen el més. Doncs encara que limitades aquelles accions poden ser considerades com uns primers elements de modificació de l'actitud de les dones de cara als problemes del país. Afí de situar una mica els canvis cal veure aleshores un relat de vaga obrera, durant la primera guerra mundial , a Catalunya-Nord.

(95 bis) GUILBERT (M), Les femmes et l'organisation syndicale avant 14. Paris, C.N.R.S., 1966 ; pp. 242 a 244.

3-3 . La primera guerra mundial : l'història d'una vaga de dones a Catalunya-Nord.

La primera guerra mundial canvia també la fisionomia de la condició femenina . És durant aquest període que, en particular a l'Estat francès, les dones fan les feines considerades com les feines dels homes : les pageses fan anar l'explotació agrícola, i moltes dones van a omplir els sectors com els de la màquina, la metal·lúrgia, la indústria química. I sobretot ~~xa~~ és en les fàbriques d'armament que va a treballar el més gran nombre de dones : 604.000 dones, vivint per tot l'Estat Francès.(96)

A Catalunya-Nord, les fàbriques de guerra s'implanten. És una cartutxeria a prop de Port-Vendres (Paulilles), que dona a conèixer les condicions de treball i de lluita (una vaga) d'unes obreres durant els anys 1917-1918 (97).

Una correspondència entre el ministre de l'Interior i el Prefecte del Pirineu orientals (P.O.) i entre el Comissari de Port-Vendres i el Prefecte dels P.O. fa menció d'una vaga de les obreres de la fàbrica de cartutxes de Paulilles.

Carta del ministre de l'Interior al Prefecte dels P.O., 21 de desembre 1918 :

" J'ai l'honneur de vous communiquer en copie une lettre datée de Port-Vendres du 10 novembre et qui vous parvient aujourd'hui du secrétaire du syndicat des ouvrières et ouvriers de Paulilles."

Carta del ministre de l'Interior al Prefecte dels P.O., 18 de gener 1919. :

" A la date du 21 décembre écoulé, j'ai eu l'honneur de vous écrire pour vous prier de prescrire une enquête sur les faits relatés dans une lettre du secrétaire du syndicat des ouvriers et ouvrières de Paulilles."

Una carta del Prefecte al ministre parla d'una carta del Comissari

(96) Le P.T., n.º, Histoire et Sociologie du Travail Féminin, Paris, Gonthier, 1968.

(97) Documents d'Arxiu : "Travail de guerre" a Pyrénées orientales, A.N. 17 13.377, Bibliothèque Nationale, Paris, als Arxiu de Perpinyà, : Séro 256.

de Port-Vendres que diu :

"...J'ai l'honneur de vous faire connaître que la grève des ouvrières cartouchières de Paulilles a eu lieu fin mai 1918 et que je ne suis arrivé à Port-Vendres qu'au commencement de septembre suivant."

És important de subratllar que és la única carta oficial que utilitza la paraula "vaga", hom parla de conflicte, "obreres que haurien deixat llur treball, d'atur, com es veura en les còpies que segueixen. Ademés en el context d'aquesta vaga és útil d'assenyalar que tots els documents d'arxius citats provenen de fonts oficials és a dir el Ministeri de l'Interior, el Prefecte, el Comissari de Port-Vendres, els documents del sindicat de les obreres (per exemple aquesta carta del secretari del sindicat de les obreres de la cartutxeria als qual fa referència el ministre de l'Interior).

També aquests documents d'arxius assenyalen unes mesures preses en contra dels treballadors "espargols", mesures que serien llicades al moviment de vaga. Uns treballadors haurien estat expulsats al ~~moment~~ moment que es desentrollava el moviment de vaga, cal citar aquí la carta del Ministre del Treball al Ministre de l'Interior :

"....il résulte que des ouvriers espagnols, porteurs de la carte d'identité chamois, placés à l'usine de Paulilles (P.O.) pour les dépôts des revivilleurs étrangers de Perpignanauraient été expulsés sans aucun délai et renvoyés à la frontière par les soins de M. le Commissaire Spécial de Port-Vendres. Je vous serais obligé de bien vouloir me faire connaître si cette expulsion a été motivée par des incidents locaux auxquels auraient été mêlés les travailleurs étrangers où s'il s'agit de l'application d'une mesure générale." (94)

D'altres documents permeten de conèixer els motius de la vaga i com es va desentotllar. Els fets són explicats per un motiu que, coneixerem més el que va passar perquè era comis ri a Port-Vendres durant la vaga :

(94) La resposta del Ministre de l'Interior falta en els documents d'arxius.

Soc jo que subratillo la frase : "les incidentsétrangers".

Carta del Comisari de Mauleon (Basses Pyrénées) -el Sr. Bardy- al
"Sous-préfet" de Mauleon.

"J'ai l'honneur de vous adresser ma réponse à la lettre transmise à Mr le ministre de l'Intérieur par le Secrétaire du Syndicat des ouvriers et ouvrières de l'usine de Maulilles du 30 novembre 1914.

J'aurais voulu être sous menace de prison et de suppression d'indemnité militaire, des ouvrières à reprendre le travail abandonné (...) il est inutile de dire tout de suite que je n'ai pas fait les ouvrières en grève ! Il est ainsi difficile que j'aie pu les menacer de quelque manière que ce soit.

En juin 1914 et non 1917, alors que j'étais en fonction à Port-Vendres j'apprenais que les ouvrières cartouchières de l'usine de Maulilles avaient quitté le travail depuis deux jours. Comme je me rendais journellement à cette usine je fus surpris de n'avoir par aucun fait et je demandai des renseignements au Directeur d'Arrestation.

Le Directeur me répondit qu'en effet ces ouvrières avaient quitté leur travail pour protester contre une diminution de la journée quand elles procédaient au nettoyage soit une fois par mois, mais qu'il croyait plutôt à un mouvement d'humeur de leur part qu'à une grève."

Alors qu'il me recordar que durant la guerra totes les fabriques treballen per la defensa nacional, i els obrers són considerats com a soldats per tant la vaga representa una mena de desertió ; cosa per la qual el Sr. Bardy s'encarrega d'explicar a la delegada del personal de la fabrica de Maulilles : (mateixa carta del Sr. Bardy al sous-préfet...)

"... je m'efforçais de faire comprendre à la déléguée que nous étions en temps de guerre et que, la fabrication de l'usine étant indispensable à la défense nationale, les ouvrières pouvaient faire entendre et faire aboutir leur revendication autrement que par une cessation de travail... La déléguée fut chargée de faire connaître aux ouvrières qu'à partir d'un délai de 48 h celles qui ne se seraient pas présentées à l'usine seraient considérées comme démissionnaires."

Un autre carta del mateix Sr en data del 28 de maig del 1916 i dirigida al "Sr le Directeur de la Sûreté Générale de Paris, fa referència

més en detall el moviment de vaga de les obreres cartutxeres de la
fàbrica de munició de Lluçanès : (99)

"...l'encarregat de la dinamita ocupa a l'usina de Lluçanès
50 obreres, unes 40 de les quals treballen a l'encarregar la dinamita.
Dins de les ocasions rares, ce treball és suspès i les obreres
són lliures de treballar a l'usina de Lluçanès, o bé de treballar a
l'usina de Lluçanès font des treballs de treballadors. La dinamita és
encarregada dos dies per trimestre : "jornada de treball"
"bricole", el 24 i 25 de cada mes. Les 24 i 25 de cada mes són
dèies "bricolades", la fabricació és suspesa, però les obreres
són pagades el 24 i 25 el preu ordinari de la jornada :
elles són pagades que les 24 i 25 de "bricole".

... la nostra obrera ne se presentait le 24. Le 25, les autres
envoyèrent leur déléguée auprès de l'administration pour demander
la journée de "bricole" soit payée comme une journée normale soit
7.50. Cette demande ne fut pas suivie et le 25 le chômage continua.
A cette date le directeur reçoit l'avis de ce qui se passe et
qu'il avait considéré comme un mouvement de mauvaise humeur des
ouvrières. ... le salaire moyen des ouvrières est de 12.50 par
quinzaine, c'est-à-dire, il vient de lui être alloué 500 par jour pour
l'indemnité de cherté de vie.

Després d'això, l'ardy parla amb les obreres, les quals
tornen a treballar el dia següent, totes amb unes mateixes
condicions.

Després d'això, l'ardy parla amb les obreres, les quals
tornen a treballar el dia següent, totes amb unes mateixes
condicions.

(99) Cal citar també aquest document d'arxiu que procedeix del Ministeri de l'Interior

laga de les obreres de la fàbrica de cartutxes de munició de Lluçanès.	començada el 19 de juliol del 1918 acabada el 25 de juliol del 1918.
nombre de vaguistes causes de la vaga	no augment de sou.

Font : Arxius Departamentals de Perpinyà, foli 256.

de setembre -octubre confirmen aquests xifres), i que van créixer més llocs de treball per elles (les fàbriques d'armes i municions més el paper que durant la guerra i tanquen una desena de fàbriques) encara que no costien més certs treballs.

videntment aquests dades solas, no permeten de donar un descriptiu fidel de la condició de les catalanes després de la primera guerra mundial; i encara pocs s'arriben a treure algunes conclusions sobre les conseqüències de la primera guerra mundial de cara al treball de les dones. Aquests documents d'arxius representen una documentació força difícil de trobar i de llegir. Arridats necessitarien ser completats per unes entrevistes a algunes obreres que van viure a mitja època. Ara que puc realitzar aquesta feina en un temps proper. Arrateix, aquests documents donen unes indicacions que revelen tres coses: la primera, és la condició de la "vaga" com a ~~xxxxxxx~~ arma de lluita dels (les) treballadors (es) i del sindicat com a moviment organitzat dels obrers ⁽¹⁰³⁾ segon; la segona, és la dependència econòmica i política de Catalunya-nord, per tant de Catalunya i l'estat espanyol; dependència econòmica: situació total lligada a l'economia i a la vida política governamental, dependència política: cal establir aquí el paper ideològic que es fa i fa les dones durant la primera guerra mundial.

(103) Efectivament és durant la primera guerra mundial que les dones entren en més gran nombre, en els sindicats, i ^{venen també} en les obreres, les venedores i les creadores dels grans magatzems. Enomenen nou per una categoria de treballadores a baixa qualificació tècnica.

Veure el llibre de Les Demoiselles de l'Aspasin, Paris, Editions sociales, 1973, pp.124-125-126.

Sembla que les catalanes del nord no segueixin el moviment, al menys les dels grans magatzems: en el cas precís de les "Nouvelles Galeries", una secció sindical veu el dia per la primera vegada al 1975 !

3-4 . El paper ideològic de les dones a Catalunya Nord durant la primera guerra mundial.

Unes cartes dirigides al "Préfet" dels Pirineus orientals són reveladores del paper ideològic que té la dona durant la primera guerra mundial a Catalunya-Nord : (104)

"lettres adressées au Préfet durant les années d'indépendance de la guerre (... lettres versées aux archives par le préfet en 1919 ou l'année suivante de la guerre, avec cette mention laconique sur le dossier : lettres de mabouls (... lettre anonyme ou signée qui protestent contre les "embusqués" du village : elles énoncent presque toutes le fait que les femmes non point ici les commères de quartier ni les voisines à loucher, mais de mères de famille qui toutes ont un mari ou des fils au front..."

Unes de les "lletres de treballadores" que s'envià aleshores (segons la veritat), les dones han de servir a l'armada i a la guerra contra els alemanys. I de quin manera? Treballant a les fabricques d'armes, sense fer veure que hi van de la defensa de la "francèsitat" ...o denunciant als francesos "volents", els que no van a combatre l'enemic. Més que als francesos es denuncien als "espanyols", perquè els estrangers, a les seves, són la causa de tota els malikats. Coneix les conseqüències d'aquest tipus d'actitud : el racisme s'acabaria segueix les denúncies, les repressions, les tortures, les execucions... A les catalanes del Nord, anomenades "franceses", obligades de ser unes treballadores còdies, van perdre llur identitat i denuncien catalanides del sud. La francesització del país continua... ls catalanes del Nord i els occitans passen car llur participació a la revolta dels vintaires que ho canta Martí (105) :

... en l'any 1917

(104) Les archives et la guerre 14/18. En marge de la guerre : lettres anonymes et lettres de détrequés. , in COA, nº 26, 1974, pp.33-57.

(105) "Lengadoc l'ore", discs cantador, o in Occitan 1,7 : los poètas de l'Occitanionització", antologia bilingua, Paris, OSWALD, 1971, pp.146-147.

los vaicos manifestavan

volu'ien pas tirar

lòlle soldats gran fraires

volu'ien pas tirar

los dollats lengadocians...

over... et te vengaràs

oh... terrò els alemands...

un... vull's pas morir

entre d'atra desconegudas

'n entrant dins un lenzol

defra' tòrr del "Nord..." . Hauria citat tot el poem...

Després de la guerra, es demanà llavors a les dones que havien
començat a assumir llur paper de mare i d'esposa.

Es interromp de citar una poesia, molt florida per les dones
en català. És Le Petit chapeau rouge de l'any 1914 (1915)

"Nous... nous femmes avons été... l'obligation de perdre

initiation... qui nous ont enrôlés. Durant la guerre, l'indécision
ne nous était pas permise. Il fallait agir, il fallait travailler.

Précisant alors en ce qui concerne le pénance ne soit que d'être

français. Nous nous sommes fait... nous-même la preuve de notre
force. Et nous savons bien que... l'indécision... nous attribue
est une assurance, un charme, un attrait."

Es torna a la versada l'aparició massiva de les dones en el treball,
del treball, llur progressiva entrada en els oficis i llur
paper d'actiu com a conservadores dels valors de la nació
francesa. Es significa pertà a (llur identitat) que des de la
guerra mundial un punt de vista en la història de la dona.

Comunista Francés que era en aquest moment l'unió de tot el poble "Francés per lluitar contra el feixisme , unió a fora de la lluita de classes :

"...il faut que dans chaque village du Roussillon il y ait des organisations féminines. Il faut que les femmes communistes prennent la tête de ces organisations (la presa del "oder", la manipulació !) ; elles doivent créer des Comités de femmes contre la guerre et le fascisme , des clubs où toutes les femmes pourront se retrouver, où elles apprendront à se connaître, à s'aimer, à lutter ensemble sans tenir compte de leurs conceptions religieuses ou autres (l'aliança de classe!), ...j'espère que vous aurez toutes compris la nécessité qu'il y a de s'organiser et de s'unir car l'union du peuple français ne peut se faire dans l'Union des femmes et que vous rentrerez, catalanes, en masse dans nos organisations : pour combattre le fascisme, pour consolider la paix, pour le bonheur de tous, le pays a besoin de nous toutes.

CATALANES SOYEZ LES PREMIERES ! ".(108)

el i.C.F. per la veu del "Travailleur Catalar , parla de les dones catalanes i de llurs germanes "espanyoles". En el nº 3, 8 d'Agost del 1936, un altre article de "Lina" diu :

"..que toutes les femmes catalanes apportent leur aide et leur appui à nos soeurs espagnoles dans la défense de leur cause qui est la nôtre...Unissons-nous toutes contre la guerre et le fascisme pour le Pain! la Paix! et la Liberté !" ; i encara en el nº 5, 22 d'Agost : "...jeunes filles catalanes ...nous devons nous unir et apporter toute notre solidarité à nos soeurs espagnoles à qui va toute notre admiration pour leur lutte qui leur apportera un avenir meilleur, une vie heureuse..."

Totes aquelles cites del "Travailleur Catalan resument la posició del i.C.F. de cara a tres problemes ~~quaxxaxx~~: el problema del català , la qüestió de les dones i la revolució que s'esta operant a l'Estat espanyol al 1936.

(108) Soc jo que comento. es pot preguntar també : qué enté el P.C. F. quan parla a la vegada de poble francés , de dones catalanes, d'espanyoles ?

Examinem de més a prop aquestes qüestions : segons el P.C.F. les catalanes serien les dones de Perpinyà i sa regió. A llavors quines són les "espanyoles" ? El P. C. F. oblidaria que Catalunya és també el Principat, el País Valencia, les Illes i l'Alguer ? En tot cas, el P.C.F. situa Catalunya-Nord a França : l'unió de les dones catalanes està dirigit en favor de l'unió del poble francès. I en el n° 8 del Travailleur Catalan, 8 d'Agost del 1936 en un homenatge a les terres catalanes, el P.C.F. parla de "Catalunya-francesa :

"...qu'elle est belle et qu'elle est riche notre terre catalane française"..."

Aquest exemple de "confusionisme", no és pas l'únic per part del P.C.F.. Cal citar el cas de Rose Blanc, una catalana del Nord, militant del Partit, "résistante" que va morir en el camp d'Auschwitz (109). Frenay escriu:

"...par les témoignages de ses compagnes nous savons aussi ce que fut son martyr à Auschwitz et comment jusqu'au dernier souffle cette frêle jeune fille du Roussillon, cette jeune française toute simple fit preuve d'un courage physique et moral indomptable..."

El mateix article assenyala la preocupació de Rose Blanc de cara a les tradicions populars del seu país :

"...je me rappelle, par exemple, avec quel enthousiasme elle fit sienne l'idée d'organiser un festival ~~antifasciste~~ de la tradition catalane par les Jeunesses Communistes, festival qui constitua en juillet 1937 une manifestation populaire jamais vue en Roussillon et une puissante démonstration de la solidarité avec le peuple espagnol en lutte contre le fascisme..."

Per fi, una companya de Rose Blanc confirma pel seu testimoniatge (110)

(109) FRENAY, P., "La Résistante Rose Blanc, une militante, une héroïne", Le Travailleur Catalan, 11 de Maig del 1973.

(110) FRENAY, P., *ibid.*

P.C.F. De quina família vol parlar ? El segle XIX no ha demostrat que la família és la base de la societat de classes ? Ademés de ser criades a casa, "proletaria del proletariat", les dones comunistes ho serien en les cel·lules del Partit !

Es segurament per estar fidel a aquelles idees que, quan es tracta de concretitzar la solidaritat amb les "espanyoles", es proposa a les dones de Catalunya-Nord de fer jerseis i mitjons pels republicans : en un article del "Travailleur catalan" (nº 17), del 14 de novembre del 1936, hom escriu :

"...Toulou es. Comité de Tricotage :

Les demoiselles et femmes antifascistes qui veulent tricoter des chandails, pull-overs, chaussettes pour les républicains espagnols qui luttent contre le fascisme peuvent tous les soirs venir passer la veillée chez la camarade Paulette Farré ..." (112).

Sobre la posició del P.C.F. de cara a la qüestió de les dones, cal afegir una pregunta : a quines dones esta dirigida la solidaritat ? A les que lluiten contra el feixisme ? No és tot. Direm de més a prop i breument quin contingut donen les dones a llur combat a l'Estat espanyol. En primer lloc, cal subratllar que una gran majoria de dones van agrupar-se en una organització autònoma (és a dir a fora dels partits i sindicats), quan les dones del P.C.F., o del "recent nascut" el P.S.U.C. entraven en les organitzacions femenines controlades pel Partit), en segon lloc, moltes d'aquelles dones eren llibertàries i lluitaven contra el feixisme i a la vegada per llur emancipació i per la realització d'una ampla revolució social. D'aquí llur creació d'escoles populars, de consultoris, de casal de la dona treballadora ... i també llur lluita constant en favor de l'avort lliure , i contra la prostitució. Llur combat anava

(112) No és qüestió aquí de menysprear les feines de cosir o de fer mitja, però ~~entrexxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ complir aquelles tasques i reduir la solidaritat i les capacitats de les dones a aquelles feines, direm que hi ha una diferencia apreciable.

també dirigit ^eà contra del "machisme" dels homes i adhuc dels mateixos anarquistes. (113)

D'aquest moviment de dones, que comptava unes 20.000 afiliades, no se'n parla en el "Travailleur Catalan" dels anys 36 ...!

Encara una "història" oblidada...

Tanmateix, el "Travailleur Catalan" del 1936, té el seu interès, perquè presenta, en alguns números, les condicions de treball de les catalanes del nord en les fàbriques i al camp i assenyala les vagues les més importants que es van desenrotllar al país.

En el nº 4 del 15 d'agost del 1936, es denuncia les condicions de treball a les quals estan sotmeses les dones de la fàbrica VULLIER, en el barri de Sant Assiòle de Perpinyà :

"...une jeune ouvrière a eu l'index sectionné. Le lendemain ce doigt traînait encore sur la piqueuse ce qui a indisposé quelques ouvrières qui ^{en sont} ~~s'en sont~~ aperçu."

Aquelles obreres, treballen vuit hores seguides sense parar, algunes estan obligades a treballar 10 hores diàries. El mateix, número del "Travailleur Catalan" dona a conèixer els salaris i llur desigualtat i per fi, fa conèixer el capataç "Mimile" :

"... Pourquoi des ouvrières, tout en faisant la semaine entière, perçoivent les unes 105 F, les autres 80 ?

...Nous tenons à rappeler à l'ordre le contremaître Mimile d'avoir tout autre langage vis-à-vis des ouvrières que celui qu'il emploie. Nous reviendrons sur cet oiseau au plumage croix de feu (114)."

I l'article està firmat : "La Cellale".

Efectivament es torna a parlar de la fàbrica VULLIER en el nº 9 19 de Setembre del 1936 ; 30 dones i 11 homes són despedits de l'empresa comenta el "Travailleur Catalan" i afegeix :

"...La question se pose pour les ouvrières et ouvriers de chez Vullier

(113) Veure el llibre de NASH, M., "Mujeres Libres, España 1936-1939," Serie Los Libertarios 1, Barcelona, Tusquets Editor, 1975 ; i l'article publicat per "Vindicación Feminista", Nº 3, Setembre del 1936.

(114) "Croix de feu" : nom d'una organització de dreta, al cap de la qual es trobava el Colonel La Rocque. Moviment que durant el Front Popular arreplegava elements feixistes.

de rester unis. Unies elle feront reculer leur exploitateur..."

Per l'intermediari del mateix n° 4 del "Travailleur Catalan", hom coneix les reivindicacions salarials dels obrers agrícoles per les veremes : diada de vuit hores, 35F i tres litres de ví pels homes, i 22f i dos litres de ví per les dones.

El n° 5 del "Travailleur..." fa remarcar l'exili dels joves amb com a causa principal l'atur o la duresa del treball i la poca remuneració :

..."quelle tristesse de voir tous ces milliers de jeunes gens ou de jeunes filles travaillant comme des bêtes du matin au soir à l'usine ou à la maison, ce qui est pire au magasin ou à la vigne pour quelques sous par jour."

El n° 8 (12 de setembre del 1936) assenyala la vaga del textil d'Arles / Tech, i sobretot la ff de la vaga i les reivindicacions ~~concedides~~ ~~aconseguides~~ als obrers i obreres: augment de 25 pel treball a la peça, pel teiximent a la diada (teiximent de mostres). Pels homes, 28F diaries, i per les dones només 24F ; per un aprenent : 22 F, per una aprenenta : 15F.

En el n° 15 (31 d'Octubre del 1936) tracta del paper del sindicat amb una empresa a fort percentatge de dones :al'empresa ROCARIES, a Sant Assiscle (fàbrica de mitjes), les obreres semblen haver aconseguit unes quantes reivindicacions::

"...Mme Rocaries voit d'un mauvais oeil les revendications que ses ouvrières groupées dans le syndicat ont arrachées...Ouvrières de chez Rocaries, si vous avez eu le congé payé et l'augmentation de vos salaires c'est grâce à l'action syndicale. Ne répondez pas aux provocations."

A la llum de la lectura del "Travailleur Catalan" de l'any 1936, es pot fer alguns comentaris.

Cal fer resaltar la participació de les dones a aquelles "grans manifestacions socials" del Front Popular (al nivell de Perpinyà i sa regió : participació a les vagues, entrada en el sindicat...)

i veure que aquesta participació s'inclou en un moviment que s'esta desenrotllant a tot l'Estat Francés ; al contrari del "1907" que era una revolta particular a Catalunya-Nord i a Occitània.

Tanmateix el "1936" queda en les memòries perquè va ser molt sovint la primera vegada que , dones i homes de Catalunya-nord, participaven a una vaga o que sentien parlar d'un sindicat.

I cal observar el paper del P.C.F. respecte a les dones i al país. Si fins aquest moment la "francesització" del país semblava ser l'obra de l'Estat, es pot dir que el P.C.F. com a partit centralista (tot i que participa al festival de la tradició catalana al 30), participa en aquesta "francesització". Per exemple pel fet que publiqui Le Travailleur Catalán en francès , pel fet també que considera les dones com uns treballadors de més, quan les dones viuen una opressió específica i encara més les catalanes del Nord : explotades com a dones i com a catalanes. Ja tornarem a veure el paper del P.C.F. en un període més actual (com el 1975 i l'any Internacional de la dona!).

3-6. Les Refugiades del 39 a Catalunya-Nord : una dona-testimoni.

és el 1939 que veu l'arribada massiva de refugiats de la guerra civil a tot l'Estat Francès. Entre l'agost i el novembre del 1940 hom ha recensat 825.000 refugiats (115). Bernard Granátier (116) assenyala l'importància d'aquest nombre de refugiats en l'economia francesa :

" Juste avant la **seconde guerre mondiale**, l'arrivée des réfugiés espagnols fuyant la guerre civile maintiendra le volume de la population étrangère en compensant les départs d'Italiens et de Polonais." Sense dubte aquests refugiats van anar canviant el nombre i la composició de la colònia que vivia a "França". La major part pertanyia a les diverses "families" polítiques en presència durant la guerra : dels republicans als anarquistes del P.O.U.M. i de la C.N., passant pels poumistes (del P.O.U.M.) als comunistes del P.C., i a l'U.C.... Representaven també diverses classes socials : obrers, pagesos, intel·lectuals, tècnics, professors que fugien el país per motius polítics i cal afegir en el nombre de tots aquests els soldats i oficials de l'exèrcit republicà.

Aquesta immigració política va tenir una influència a tot l'hexàgon molt diferent de totes les altres immigracions. Que es pensi per exemple al paper que tindran els refugiats en la Resistència Francesa durant la segona guerra mundial. A Catalunya-Nord, el nombre i l'influència d'aquests refugiats seràn d'importància.(117)

Parlant dels refugiats cal recordar l'existència dels camps de concen-

(115) HERRE, G., Les Espagnols en France, Paris, Les Editions Ouvrières, 1967; pp. 27. 29

(116) GRANATIER, B., Les Travailleurs Immigrés en France, Paris, L'Aspéro, Edition Nouvelle, 1976, p. 47.

(117) PONS, E., BARRAL, J., "La Resistència en el Rosselló en la segona guerra mundial". Tesina sota la direcció de Jordi Estivill, Centre Universitari de Perpinyà. i també la comunicació presentada a L'Universitat Autònoma de Barcelona els dies 6 i 7 de maig del 1972 en el marc de les jornades d'estudis rossellonesos : PONS, Berna-

tració a Catalunya-Nord.(118) Tractant de les dones he escollit de presentar aquí un document inèdit escrit per una dona refugiada del 39 (119).

Aquest testimoniatge consagra una part a la noció de "refugiat" i a la particularitat de l'immigració política. Al començar, precisa el que s'entén per "refugiat" que oposa al terme d'immigrat econòmic. Diu: La noció de refugiat deixa suposar obligatoriament una migració d'un país cap a un altre per motius polítics, aquesta migració és voluntaria, imposada, individual o col·lectiva. El que busca un treball a l'estranger no és pas un refugiat." En preàmbul, afegeix :

« Abans de parlar de refugiats i de llurs activitats cal conèixer les raons de llur exili : la guerra civil ; abans de parlar de la guerra civil, cal parlar de la revolució, i per comprendre tot això cal conèixer el moviment obrer que es desenvolupava a Espanya abans i després de tots aquests esdeveniments. Després ?... El moviment obrer continua...en el exili (120).

Sobre el moviment obrer "espanyol " i els ~~xxxx~~ diversos corrents polítics que el van animar, crec que moltes obres en han parlat i que puo passar de seguida al problema dels camps. Ella, recorda l'actitud indignant del govern francès de cara als refugiats i a llur instal·lació en els camps.: "Era quan els ministres socialistes estaven al poder a França, era quan la França estava administrada

(117) DAS, BLANCH, ROIG, GARCIA, MIRAS, "Resistència i exili en el Rosselló 1939-1945".

(118) ROIG, R., "Els camps de refugiats en el Rosselló", Tesina sota la direcció de Jordi Estivill, Centre Universitari de Perpinyà,

(119) Pont: La F.I.E.H.S.Perpinyà. Document anònim , en francès amb com a títol : "Les réfugiés politiques en France"; la meua tasca ha sigut de traduir al català les parts les més significatives de la condició de les dones en els camps .

(120) És també aquest fenomen que caracteritza i diferencia els refugiats del 39 dels immigrants econòmics : aquesta voluntat de continuar la lluita malgrat l'exili, especulant sobre un possible retorn al país alliberat. El temps farà sentir la seva obra : molts refugiats moriran durant la segona guerra mundial, d'altres marxaran a America Llatina, i molts d'altres es naturalitzaran francesos o tornaran en llur país. Al 1951, quedarà 165.000 "espanyols" a França. El moviment de

per una forma d'esquerra." Després fa la descripció del camp d'Argelès : 500.000 persones, segons ella, estaven guardades per les forces senegaleses que tenien ordre de disparar si algú, home, dona o criatura, intentava sortir dels límits del camp.

Per a les dones la vida es fa sentir encara més dura : obligades de viure en un petit espai, sense arbre, sense paret. S'arreglaven i formaven un grup que amagava la que urinava. Això no era molt greu, comparat a les conseqüències perquè cal dir que els excrements quedaven en els límits a on s'havia de menjar i de dormir. No es coneix molts casos d'epidèmies, cosa estranya... Per contra amb l'aigua del mar filtrada moltes criatures van morir de disenteria. Un hospital va ser construït a Argelès gràcies als fons recollits per el S.E.R.E. (Servei D'Emigració dels Refugiats Espanyols).

De l'estat sanitari del camp acaba per explicar per qui i com estava vigilat el camp, també dona d'altres exemples de camps.

"En cada camp, hi havia un oficial i uns quants "gendarmes". Existia el lloc dels "càstigs" a on es tancaven els que protestaven o bé els que no simpatitzaven amb els guardies...

En els camps existien els "privilegiats", per exemple els bascos van ser molt ben tractats gràcies a l'intervenció del clergat francès, i alguns catalans ~~per~~ van tenir un camp especialment per ells a Agde (Hérault)...

A Argelès no hi havien privilegiats, es va desenvolupar una vida pròpia al camp : constitució del "barrio chino" (Marché aux Puces), creació de grups de teatre, de cantants..."

En aquest ambient del camp quin paper ocupa la dona ? En un paràgraf intitulat "La Dignitat de la Dona Espanyola", s'intenta contestar a la pregunta.:

"Seria injust i el meu treball seria incomplet si deixava a les

(120) resistència es continuava però molt disminuït fins als anys 60. Desgraciadament, pocs són els refugiats que han pogut continuar la lluita, molts han parat, perdut-ho així, el rellotge al "36". Tanmateix, l'ajuda de molts d'entre ells al moviment de resistència de l'"Interior", com diuen alguns d'entre ells per designar l'Estat Espanyol, és una cosa certa i apreciable.

fosques la dignitat de la dona estrangera. És una de les coses que va marcar l'exili. És una de les coses que va sorprendre el menys i que mereix d'ésser assenyalat."

Totes aquestes dones van patir molt durant aquells anys de detenció.

"...Al 1941, continua el testimoniatge, es va produir un veritable escàndol (al camp d'Argelès), cosa que les autoritats van anomenar "un mauvais concours de circonstances"; que va passar? : hom va forçar les refugiades a anar a banyar-se, hom va obligar les dones a despullar-se davant els guardies i d'altres que vigilaven el bany. La cosa no es va repetir més perquè les dones van refusar energicament de tornar al bany."

Però ^{va} hi haver encara pitjor :..."el mateix any 1941, hom va obligar les refugiades a anar fer les veremes, cosa que les hauria pogut agradar. Però, una vegada a casa dels propietaris, hom va ~~fer posar~~ fer posar les dones en reng davant unes barraques i com a l'edat pitja hom triava les dones ; es quedaven només les més "fortes" o les més "maques", després aquestes dones havien de defensar-se de les "abaques" (de dia o de nit) de tots els homes que estaven allà per vigilar-les o per participar a les veremes! Durant mesos van creure que l'edat pitja havi tornat!"

En un últim paràgraf, aquest testimoni parla de la "segona etapa en l'evolució dels camps."

Es quan "hom separa les esposes dels marits. A Argelès, el diumenge, els marits demanava una autorització per anar veure a llur companya i a llurs criatures. Però, el Cap del camp quan va veure que el nombre de demandes augmentava i sobretot quan es va adonar del treball que hi hauria, va fer posar un cartell a l'entrades de les barraques : **l'única manera de poder viure en família és de tornar cap a Espanya.** Tota persona que desitja veure a la seva dona, es pot fer matricular a sobre la llista dels retorns cap a Espanya. Doncs totes les autoritzacions de visites són anulades."

Es així que va ser resolt el problema de les visites!

En aquest document apareix també la descripció del món concentracionari dins el qual cadascú (na) és el "policia" de l'altre ; per exemple, "quan una dona estava vista en companyia d'un "gendarme", que li manifestava simpatia perquè la gana o el vici la forçava, les altres dones la perseguien i a vegades arribaven a despullar-la davant de tothom per fer-li vergonya , o bé la pegaven davant de tots els refugiats, gendarmes i oficials."

Aquest testimoniatge fa més que confirmar el paper que està reservat a les dones en una societat -mascle, agreujat pel fet de la guerra o de circumstàncies dramàtiques : violació, (121) auto-repressió, censura de tota mena. La poca consideració per aquests fets per part dels investigadors m'han conduït a fer conèixer aquest document ; és també a notar que d'una manera general no hi han molts estudis que tractin de les refugiades i immigrades. Els que s'han portat a terme a l'Estat francès i a Catalunya-Nord(122) assenyalen el nombre de dones respecte al dels homes i llur categoria professional, però no estudien pas més en detall el paper de les immigrades en l'economia i en les relacions socials d'un país. En el cas particular de les refugiades de l'estat espanyol, el coneixement d'aquest testimoniatge és una primera contribució a l'estudi de les condicions de vida material i afectiva de les refugiades vingudes i instal·lades(temporalment o per sempre) a Catalunya-Nord.

(121) una americana, Susan BRONFENBRENNER, en el seu llibre Le Viol, Paris, Stock, 1976, demostra l'importància (pel nombre) de la violació en temps de guerra : exemple de la guerra contra els indios als Estats Units al segle passat, exemple de les guerres del Viet-nam i del Bangladesh etc... i fa remarcar el poc interès , en general , per les violacions sigui per part dels homes (periodistes, militants, sociòlegs...) o sigui per part dels mateixes dones (les violades i les altres).

(122) En el cas dels "espanyols" ^{a Catalunya-Nord} cal citar les recerques següents:

- GAFSIÉ, Roger, "La colonie Espagnole de Perpignan" DEES, sota la direcció de M. Fapsié & Carrère, Universitat de Montpellier, 1966.
- JORRALT, Jacques, "La Paim i l'Oeuvre Espagnole dans les P.O. de 1936 a 1965", Diploma abex, sota la direcció dels Pr. Laurent i Combes, Montpellier, 1966.

CONCLUSIÓ- BALANC D'UN ITINERARI :

La Catalana del Nord entre la mistificació i la resistència.

Les maternitats repetides, el control exercat pels homes sobre la seva persona, la segregació en el treball i a casa mateixa, semblen definir la condició de la catalana del nord en el passat. sotmesa a l'autoritat del pare o del marit, incapasa de revoltar-se (o bé quan es revolta és amb la finalitat d'aconseguir unes reformes) la Catalana del Nord té un paper molt semblant a les altres dones i particularment a les dones del mediterrà. Una cosa que s'oblidi molt sovint en aquest tipus d'afirmació és desde quan la catalana està vivint aquests condicionaments. No seria pas una condició "volguda" a una època històrica que es situaria cap a la segona mitat del segle XVIII ? De la mateixa manera que s'ha inventat un Rosselló (123) : terra de pagesos incults, de tradicions arcaïques, de revoltes primàries a on es parla un "patois" (124), s'hauria inventat una història de les dones ? Justament per fi d'amagar una història, la de les revoltes, de les lluites. D'una manera general, existeix una voluntat deliberada per part de la burgesia de deixar creure que les dones, els obrers, els colonisats, participarien a l'alienació a la qual hom els tanca. Quan s'estudia una mica la història de les catalanes del Nord i de llur país, trobem el mateix estatus que per part de la burgesia francesa o francòfona i també es nota que la coòmonització és sempre mal viscuda, que la dependència és sovint criticada i combatuda. És només després

(123) En el seu llibre Donne, Des Siciliennes, Paris, Editions des Femmes, p.43, M.R.CUTRUPELLI parla de tradició inventada quan es tracta de la Sicília i de la Siciliana : "Tout comme on a voulu cultiver le mythe d'une Sicile "originellement" arriérée et féodale, on a aussi entretenu le mythe de la femme toujours absente du marché du travail, depuis toujours maintenue dans une réclusion presque orientale". Similitud entre el país i les dones...una vegada més !

(124) Cf. Perles Trobades, citada en el Buletí nº 2 del C.P.E.C.

dels intents d'emancipació d'un poble que els historiadors escriuen pàgines i pàgines sobre els "principis" de l'opressió i que reconeixen que els colonisats no havien mai acceptat l'esclavatge.

Com que les dones no són pas encara alliberades de llur opressió, es troba sempre algú per afirmar que participen a llur alienació.

El que fa dir a MICHEL (Andrée) i TEXIER (Geneviève) (125) :

"Tant que la liberation des femmes n'atteindra pas un stade plus avancé, fleuriront les enquêtes d'opinion et les traités de psychanalyse qui montreront que la femme accepte son infériorité et la justifie... Il ne s'agit certes pas de nier en l'occurrence l'acceptation et l'aliénation dans lesquelles se maintiennent encore trop de Françaises, encore faut-il en marquer les limites."

Per això, m'ha semblat necessari de presentar uns punts "claus" en la història de la Catalana del Nord. Em van permetre de marcar els límits de la mistificació i uns principis de resistència. Perquè les coses no són mai totes mistificades o totes l'obra d'una revolta sinó que s'opera un moviment- que he anomenat de la mistificació a la resistència.

Per fi, cal assenyalar que aquest treball és una primera aproximació a la història de les Catalanes del Nord i com a tal és plena de llacunes i d'hipotesis a verificar.

Al redactar aquesta part de la recerca hi han hagut varios problemes de documentació : És molt difícil, per exemple, d'estudiar i d'analitzar uns aspectes de la història de la Catalana únicament a partir de les fonts dels Arxius Departementals ; d'altre banda lligar la història de la Catalana amb la història de les dones a d'altres llocs resulta força complexe perquè existeix una producció enorme de llibres i documents tocant la història femenina i quasi bé res sobre la història de la Catalana. Els testimoniatges de dones són molt sovint massa imprecis i subjectius perquè siguin la font única.

Fins i tot falten de fer un inventari rigorós de les fonts non-officials :

(125) MICHEL (A.) i TEXIER (G.) • La Condition de la Française d'Aujourd'hui .

(2 vol.), Paris, Gonthier, coll. "Femme", 1964, vol. 2, p. 200.

sindicats, familiars...

malgrat la referència a la història de Catalunya-Nord sembla un mica "en marge" respecte a la història de les dones . Realment són només "punts" trobats en els Arxius, en els llibres, i parlan amb unes camperoles.

La Història de l'ECCatalana del Nord queda per fer...

De totes maneres, tal com es presenta aquesta part històrica i no tenint cap altre propòsit) pot d'alguna manera aclarir els problemes propis a les **Catalanes** d'avui.

III. LA CATALANA DEL NORD. AVUI : ENTRE L'EXILI I LA LLUITA-

1) El treball femini : Metodologia i problemes teòrics.

Quan es tracta de la dona, els arguments que es fan més sentir fan referència al món del treball i de la producció. La premsa, la televisió, els espais sociològics, la publicitat en parlen, com si el treball femini, tan domèstic que professional, fóss un fenomen recent. Perquè doncs parlar del treball femini a Catalunya-Nord? Una vegada més, cal evocar el "buit" que existeix al nivell de la recerca a Catalunya-Nord. Però, no és pas tot.

Els anàlisis (econòmics o sociològics) globals sobre la qüestió del treball de les dones són poc nombrosos.

D'una banda, molts investigadors es negan a tractar dels problemes específics d'una categoria de la població, dient que perjudicaria a una comprensió de la situació dels treballadors en el mode de producció capitalista.

D'altre banda, els sindicats obrers no han pas reconegut l'existència de les dones com a grup social específic, i com a força de primera importància.(1)

Així, en la mesura que hi ha utilització de la força de treball femenina dins l'empresa, a casa, en les aspiracions de la dona, es pot dir que les dones representen una força política de primera importància. Des d'aquesta perspectiva, no és qüestió de designar tota forma de "política" que oblida de considerar el paper de les dones i el lloc que tenen en el sistema, sinó de fer realitzar tota política que no parteixi del planteig d'anàlisi a partir de la pregunta: el capital a "frança" necessita l'integració de la mà d'obra femenina al mercat del treball i també afavoreix el paper de "ménagère".

(1) Cal matitzar segons el sindicat al qual hom es refereix. És cert, que hi han hagut grups de treball, portant sobre l'estudi i la comprensió dels problemes de les dones. A la C. .D.T. s'havia creat "Comissions de dones"(que ara desapareixen per ordre de la Confederació). Però, d'una manera general, els sindicats continuen, afirmant : les dones són treballadors com els altres ! Frase que, ben evidentment no soluciona en res el problema de les dones, ni tampoc encoratja els treballadors a prendre consciència de llurs companyes de treball.

i d'educadora dels crios en un marc familiar

en un primer temps, veurem com el sistema utilitza i soluciona aquesta contradicció.

Segons MARX, l'home només treballa, és un esforç voluntari per dominar a la naturalesa.

En el conjunt de les activitats humanes, com distingir el treball productiu del treball improductiu? La qüestió és primordial tocant les activitats domèstiques de la dona :

..." de caractère ambigu, intermédiaire entre travail et non-travail, les activités de la femme au foyer s'apparentent aux appartenances anciennes quand travail et dépendance personnelle n'étaient pas dissociés" (2).

Doncs anomena é treball les activitats domèstiques de la dona perquè en la història i encara ara, les dones són obligades d'efectuar aquelles tasques en la societat. El treball domèstic de la dona sembla existir a fora de les relacions de mercat, quan de fet hi té un paper específic : reproduir (a un cost baix) una part de la força de treball.

El conjunt dels treballs realitzats a casa són doncs uns serveis socials. Però, la producció capitalista no és pas únicament producció de bens materials sinó producció de relacions socials. La situació de la dona en la família(3) i en la societat és necessària per la reproducció de les relacions capitalistes de dominació i d'exploració: "...Le Capital a fait des hommes des salariés car il a pu charger la femme de ces services au sein de la famille, il contrôle en même temps l'afflux des femmes sur le marché du travail"(4).

(2) FRIEDMAN(J.) "Travail et non travail" article Travail in Encyclopédie Universalis Volume 16, p.282.

(3) MARX L'Origin de la famille, de la propriété et de l'Etat-Paris, Editions Sociales.

(4) DALLA COSTA (M.R.) Les femmes et la subversion sociale, in Le Pouvoir des femmes et la subversion sociale, Genève, Adversaire, 1972.

El moviment de les dones a Europa i Estats Units ha tot particularment estudiat el treball domèstic de les dones : ...Dones explotades, Collectif italien, Edition des femmes, 1975.

Doncs insistiré sobre el paper d'aquestes tasques domèstiques de la dona i concretament de la Catalana del Nord.

En tocant aquest punt que apareixen unes posicions ideològiques precises. És aviat un discurs és mantingut per les classes dominants el paper fonamental de la dona és el de mare, esposa i "ménagère".

El ministre del Treball (M. BEULLAC) declara el 28 de Setembre de 1976: "Si la femme, mère de famille peut rester à la maison c'est une bonne chose. Autant l'homme a pour vocation fondamentale de travailler dans les usines et les bureaux, autant une partie de la vie de leur femme peut se passer ailleurs".

Aquest discurs està estretament lligat a la disminució del mode de producció capitalista. És una necessitat vital del sistema de mantenir la família com a institució i com a marc social de vida propi a les dones.

Tanmateix, la realitat demostra que les dones són cada vegada més nombroses en el mercat del treball. I els recursos de mà d'obra es troben en una categoria particular de dones: les dones casades.

Nicole LOUSIER (4) afirma:

"...cette salarisation croissante des femmes est rendue possible par la mercantilisation de certaines activités qui étaient auparavant le fait des femmes dans leur foyer. Mais cette intégration des femmes dans la population active ne doit pas remettre en cause la définition sociale des rôles masculins et féminins et le statut social inférieur des femmes. La formation et l'éducation des femmes les maintiennent et les préparent à l'exercice d'activités subalternes, peu rémunérées et non valorisantes."

Així, intentaré en un segon temps de mirar el paper de la Catalana

-
- (5) LOUSIER(N.)-Contradictions entre les rôles économiques de la femme nécessaires au mode de production capitaliste. Mémoire en vue de l'obtention d'un D. S. en Sciences économiques, sous la direction de JEANNE de BONNIS, Université des Sciences Sociales, Grenoble, Avril 1974.

del treball i del treballador.

- 1971, 1972,

- 1973, 1974,

- 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315,

2) El treball domèstic de la dona

" La Nature dit à la femme, Sois l'homme. Les tendres soins dus à l'enfance, les douces inquiétudes de la maternité voilés des travaux. Tu seras la divinité du sanctuaire domestique."

CHAUMONT, Conventionnel . Citat per SULLEROT (8)

Ja hem vist en la part històrica l'aparició de la distinció entre treball a fora de casa (= efectuat pels homes) i treball a l'interior (= reservat a les dones).

Als principis del capitalisme aquesta distinció té un altre significat : els homes són lliures de vendre llur força de treball i de cobrar un sou, al contrari de la dona perquè és "degradant" de ser pagada per les seves activitats domèstiques (9).

Tanmateix, cal precisar una mica més bé el paper de la dona a casa. Quines eren les seves tasques ?

El seu paper es pot resumir així :

-preparar els menjars, mantenir la casa en ordre i fabricar destits. Però, com ho subratlla E.SULLEROT, el paper d'educadora de les criatures no ha sigut una funció natural sinó un "avui" de la història.

Es cap al final del segle XVIII que les dones començen a tenir aquest paper i que l'amor maternal apareix en la majoria de les obres literàries.

Es cert que la fi del món feudal i després la desaparició de la noblesa com a classe dominant anirà canviant el contingut de l'educació dels nens i de la família mateixa.

(8) SULLEROT (E) Histoire et Sociologie... ja citat, p.31.

(9) Veure particularment les obres de Proudhon.

Els nens de pagesos viuen al si de la comunitat camperola, vida familiar lligada a les feines agrícoles.

Es doncs més tard que l'idea del nen (o de la nena) : membre de la més de la família moderna apareix.

Els homes lliures de vendre llur força de treball, han d'assumir la reproducció d'aquesta força de treball en el marc de la família reduïda al pare, la mare i els nens. SILLMANT escriu :

" Le producteur... sera l'homme et la femme veillera à la maison sur les enfants... la femme chargée des besoins de survie quotidiennes et de l'éducation de enfants est la condition implicite de la construction de l'être industrielle capitaliste du XIXème siècle" (10).

a) El treball domèstic? Que és això ?

Aproximació al procés de producció domèstic.

I ara, quina és la situació de la dona a casa ? quines són les persones o grups que en parlen i que diuen ?

Aquests darrers vint anys, als Estats Units i a Europa, varios estudis han parlat de quantificar i d'evaluar el temps passat per les dones a les activitats domèstiques.

Encara les enquestes la més coneguda i la més completa és la de A. GILLOU, efectuada el 1956 a França. El temps consagrat als nens i a les tasques domèstiques són evaluades en respecte al nombre de cries. Són mitjanes respecte al conjunt de les professions (àdhuc les comerciantes i les dones de neteja). (Veure quadre 1 p.105)

(10) SILLMANT, ja citada ; p.83.

Durada diària de les activitats domèstiques en hores i $\frac{1}{10}$ d'hores

Nombre de crios	Dones amb una ocupació				Dones sense ocupació			
	0	1	2	3 i més	0	1	2	3 i més
Activitats domèstiques	3,9	4,5	5,2	5,5	7,8	7,6	7,7	7,8
Cura dels nens	-	1,1	1,5	1,6	-	2,4	2,7	3,3
	3,9	5,6	6,7	7,1	7,8	10	10,7	11,1

(Quadre I) Font : Population, n° 4, 1958

En altres estudis, deu anys més tard van ser portats a terme.

El mateix aut. - BRIDON (11) fa resultar que una majoria de les dones passen més de vuit hores diàries per les feines domèstiques.

Nicole LEVY-Strauss, subratlla l'interès d'aquests estudis :

... "Un des résultats intéressants de ces recherches est d'avoir montré que, malgré les appareils ménagers qui rendent le travail de la femme moins pénible, le temps que celle-ci consacre chaque jour aux travaux ménagers et aux soins donnés aux enfants n'a pas diminué par rapport à celui qu'elle y consacrait selon l'enquête de J. BRIDON menée dix ans auparavant. Un auteur américain J. L. BRIDON (12) est arrivé aux mêmes conclusions en étudiant les budgets-temps des femmes américaines sur une longue période (1955-1965)."

Cal també considerar el cas de les dones que treballen de les que es queden a casa. Moltes dones que van cada dia en un lloc de treball dedueixen el més possible el temps consacrat a les feines de casa.

(11) Enquestes "Budgets-temps", publicades en Population, n° 4, 1958. Séminaire syndical régional. Paris, 26 al 29 de Novembre 1968.

(12) BRIDON (J. L.) Social change as measured by time-budget. Comunicació presentada al col·loqui anual de l'American Sociological Association, publicada in The Journal of Marriage Research 1, 1969.

Sense dir per tant com Pierrette MARTIN : (13)

"...Depuis une vingtaine d'années, la situation des femmes dans leur rôle d'épouse et de mère a considérablement évolué.... Par ailleurs, les soins du ménage ne suffisent plus à l'occuper. L'équipement ménager plus développé, les logements plus confortables et d'un entretien plus facile, l'extension de la journée continue qui supprime le repas de midi au foyer lui laissent pour la première fois de son histoire un temps libre important."

Aquesta afirmació sembla una mica ràpida perquè de fet no té en compte la diferència entre dones (DS, (o immigrades) i dones que tenen una professió liberal (professor per exemple) . Les unes acumulen hores de feina a fora i a dintre de casa, les altres molt sovint es fan ajudar (dona de neteja , o els crios o el marit).

Tanmateix, P.MARTIN reconeix que moltes dones efectua una doble diada de treball i parla d'una evaluació de les hores de treball domèstic : 47 milliards d'hores de treball domèstic contra aproximadament 42 milliards d'hores de treball professional.

Aquestes xifres serien incompletes si no es consideraven les diferències de situacions familiars dones/ crios.

Una enquesta dirigida per A.SULLEROT dona a conèixer algunes xifres interessants (14) :

80% dels nens de 3 a 6 anys entre les 1300 dones interrogades van a la "maternelle" quan el percentatge global per tot el país és molt menor,

18% es queden a menjar a l'escola tots els dies escolars i 30% dels nens de 6 a 14 anys menjen a l'escola quan les dones sense ocupació laboral preparen tots els àpats.

Aquestes enquestes mencionades donen a conèixer una sèrie de realit-

(13) MARTIN (P.) "Cumuler travail, tâches ménagères et maternité", in Cahiers Français. Maig-Agost del 1975.

(14) SULLEROT (A.), Les Françaises au travail. Coll. les Grands Rapports Hachette, 1973.

tats contemporànies de cara al treball domèstic de la dona.

Abans de veure quin és la realitat per a la Catalana del Nord, treballadora, pagesa o sense "ocupació", m'ha semblat interessant d'intentar presentar uns punts de vista teòrics sobre aquest procés de producció domèstic.

b) el procés del treball domèstic : de les teories marxistes al moviment de les dones.

La majoria dels economistes marxistes situen el treball domèstic a fora de la producció social capitalista (entenc de la producció de mercaderies). Al mateix temps, tots són d'acord per dir que el treball domèstic és un treball útil i productor de valors d'ús. "... on peut examiner le mouvement du travail utile en général, abstraction faite de tout aspect particulier que peut lui imprimer telle ou telle phase du progrès économique de la société " (15).

El procés de treball domèstic es descomposa en tres parts :

- 1) l'activitat personal de la dona (o de l'home)
- 2) l'objecte sobre el qual actua el treball
- 3) el mitjà amb el qual actua.

Ja hem vist que les activitats domèstiques consistien en una sèrie de serveis socials. Però, quin és l'objecte sobre el qual actua el treball domèstic ? Són totes les mercaderies comprades per la dona que no són pas consumides tal com són però que sofreixen una transformació : (16)

"...La fonction économique fondamentale de la femme consiste à reconstituer la plus grande partie de la force de travail à travers les matières premières qu'elle transforme en valeurs d'usage pour la

(15) MARX, Le Capital. Livre I. Chap. VII.

(16) LA GUINA(I), "Contre le travail invisible", in Partisans, Juliol-Agost del 1970, p.208.

consommation immédiate. Elle veille aussi à l'alimentation, à l'habillement, à l'entretien de la maison qu'à l'éducation des enfants.

1 treball domèstic ^{Produceix} ~~en~~ ^{doncs} una valor d'ús. Però com situar-l'ho de cara a la producció de mercaderies

..." quiconque, par son produit, satisfait ses propres besoins, ne crée qu'une valeur d'usage personnelle. Pour produire des marchandises, il doit non seulement produire des valeurs d'usage, mais des valeurs d'usage pour d'autres, des valeurs d'usage sociales." (17)

MARX planteja especialment la qüestió del valor de la força de treball: "...l'homme, comme la machine, se détériore et doit être remplacé par un autre homme. En plus de la quantité de moyens de subsistance nécessaire à son propre entretien, il lui faut une autre quantité pour élever un certain nombre d'enfants destinés à le remplacer sur le marché du travail et à perpétuer la race des travailleurs." (18)

Però quan es parla de producció de la força de treball hom ha de comptar les hores necessàries a la producció de bens de subsistència i també de les hores de treball domèstic. Ja que aquestes representen un nombre considerable,

Ara bé, els economistes marxistes no parlen mai d'aquestes hores de treball domèstic. Affirment: les dones a casa no són pas asalariada doncs no venen pas llur força de treball; no existeix una relació directa entre les dones de casa i els propietaris dels mitjans de producció. O encara: no hi ha cap producció de plusvalia en el cas del treball domèstic:

"Le mode de production capitaliste ne peut dans sa logique même, se soumettre directement le procès de travail ménager puisque ce dernier produit une marchandise unique, aux qualités bien particulières: la force de travail." (19)

(17) MARX, Le Capital, Livre I, Chap. I

(18) MARX, Salaires, prix et profits, Paris, Editions Sociales,

(19) MARX, Un Chapitre inédit du Capital, Coll. 1918, pp. 194-195.

Així, la reproducció de la força de treball femenina està assegurada pel salari de l'home i parlar de treball gratuït no té cap sentit, perquè el procés de treball domèstic està a fora de les relacions de mercat, el que a avoreix una reproducció a un cost més baix.

Al contrari el moviment de les dones (20) i els economistes americans no plantejen gens el problema així. Diuen que el salari dels homes fa possible la compra de les matèries primeres però que les hores de treball domèstic de les dones són hores gratuïtes.

Gratuïtes en el sentit que és un treball privat i asocial, que té la seva base social en la reproducció de la força de treball sense remuneració :

" On peut même dire que le travail féminin au sein du foyer s'exprime par l'intermédiaire de la force de travail masculine dans la création de plus-value." (21)

Els homes són en general els principals responsables de la producció de mercaderies. No han de participar als treballs domèstics. Les dones en una societat que té com a valor fonamental els diners, representen un grup que no forma part de l'economia.

En un article sobre les dones i el problema del treball domèstic la feminista Juliet MITCHELL diu:(22)

"...Jusqu'à ce qu'il y ait une révolution dans la production, la situation du travail prescrira aux femmes une situation à l'intérieur du monde des hommes." ~~XXXXXXXXXXXXXXX~~ J. MITCHELL afegeix més lluny, donant xifres :

" Le travail domestique, même aujourd'hui est considérable si on le calcule en terme de travail productif." ASuecia, per exemple, les dones consagren 2340 milions d'hores cada any al treball de casa, quan passen només 1.290 milions d'hores en el treball industrial. De fet, diu M. HENSTON, J. MITCHELL, dona poca importància als factors bàsics de l'economia i condanna els marxistes per ser "abans tot" uns economistes.

(21) LARQUIA, ja citat.

(22) MITCHELL(J) "Women : the longest Revolution", new left Review, citat per M. HENSTON in artisan, 1970.

(20) Als Estats Units però també a Europa, en particular a Itàlia.

A Itàlia i a Anglaterra, una tendència del moviment de les dones ha sigut el l'origen d'una campanya en favor d'un salari al treball domèstic. Un article de la revista italiana Tempi Moderni,⁽²³⁾ fa conèixer aquesta reivindicació. Aquesta campanya fa ressaltar que el treball domèstic és el fet de totes les dones -àdhuc de les immigrades. El eslogan era :

Demanem un salari per totes les dones (24):

- casades o no,
- joves o velles,
- amb fills o sense,
- immigrada,
- lesbiana o heterosexual,
- amb o sense treballar a fora de casa.

Volem més diners i menys treball."

En conclusió, es pot criticar el terme de treball gratuït" pel fet que és en la lògica del capital de mantenir l'activitat domèstica a fora de les relacions de mercat. Encara que sembla volguer dir al les dones : espereu un futur millor per alliberar-vos :

Pero, afirmar que el salari de l'home manté la força de treball de la dona a casa és només justificar per aquí, la dependència econòmica de dones de cara als homes. Ademés tornar a plantejar el problema de l'estatus del salari de les dones que tenen una activitat professional.

També el debat sobre el treball domèstic obert pel moviment de les

(23) "Salario al lavoro domestico", in Tempi Moderni, Març del 1976.

(24) Parlen de salari. El terme és important perquè a França es parla molt d'allocació que vehicula la idea de la dona podrà quedar-se a casa "la proposta feta pel Comité du Travail Féminin". P. SARTIN, escriu per exemple, (article ja citat) : és una solució per donar la llibertat d'escollir a les dones que de donar-les una allocació. El salari de la mare a casa és una mesura poc realista.

dones és important per varies raons. Ha portat una crítica als grups polítics de l'esquerra i l'extrema esquerra sobre la qüestió de les dones. Ha permès de plantejar l'autonomia del moviment de les dones : - sense ramificació a cap partit,

- en terme de estratègia pròpia : lluita de classe i lluita de les dones és una cosa estretament lligada.

Ultra aquests fets ha definit clarament la casa i la fabrica com a llocs d'opressió. Dit d'una altra manera el treball domèstic no és pas un treball essencialment femení :

" aucune femme ne se réalise plus ou se fatigue moins qu'un homme lorsqu'elle fait la lessive ou le ménage. Il s'agit de services sociaux dans la mesure où ils servent à la reproduction de la force de travail...elle-ci est une étrange marchandise, car ce n'est pas une chose. La capacité de travail réside seulement dans un être humain dont la vie se consume dans le procès de production... Décrire cette production et cette reproduction c'est d'écrire le travail de la femme".(25)

c) La Catalana del Nord : entre la neteja, les compres i els dries..

La quantitat i la qualitat del treball domèstic són diferents segons el lloc. En una ciutat com a Perpinyà, a on els serveis socials són més nombrosos i a on el revingut per habitant és força elevat hi hauria en principi menys treball a casa i donc menys cansància per les dones. Encara que s'ha de estudiar a parts els casos de les "xaboles" com, per exemple, la "ciutat de rellotjament Bellus" (població gitanes en majoria).

En l'itinerari seguit per aquesta recerca l'estudi del treball domèstic es va desenvolupar a dues zones geogràfiques, econòmiques, socials i culturals diferents : la ciutat de Perpinyà i la regió

(25) DALLA COSTA, (M.) "Les femmes et la subversion....ja citat.

agrícola dels Aspres.

La mostra i els mètodes d'observació :

Durant els mesos de Febrer, Març i Abril del 1975 vaig parlar amb trenta dones de la ciutat de Feppinyà. Les entrevistes van ser "lliures" : havia preparat un qüestionari orientat de la manera següent :

I- Edat de les dones,

Situació familiar

nombre de oríes,

formació professional, estudis...

II- Estructura de l'empresa i condicions de treball

sector al qual pertany l'empresa

horaris de treball

hores suplementaries o no

condició del treball

III- Salari- Vacances-Llútes

sobre quina base esteu pagada

comparació amb el salari del marit

sindicat en la empresa o no

vagues i quina freqüència ? quin resultat ?

IV- el treball domèstic

neteja- compres

oríes

paper del marit

acceptació o no d'un salari pel treball domèstic.

V- La Catalana del nord

parleu el català?

l'enteneu només ?

estarien d'acord per enviar els vostres oríes en una escola catalana

o bé que estudien el català a l'escola on són ?

Al total vaig fer una entrevistes a 30 dones. Entrevistes lliures volen dir que no m'he presentat amb el qüestionari, preguntant

qüestions una a darrera l'altre sinó que vaig discutir d'aquests diferents punts amb les dones. les entrevistes duraven entre 2 a 3 hores. La majoria de les vegades es van desanrotlla la tarde, en l'absència del marit o dels crios. Només tres entrevistes van ser realitzada en català. Una gran part de les dones havien vingut al M.L.A.C. És així que les vaig tornar veure i que vaig parlar de la recerca. Excepció feta de quatre d'entre elles que eren amigues o relacions.

També en el cas de la durada diària de les activitats domèstiques vaig donar una fulla a les dones i les van omplir elles mateixes durant una setmana, notaven cada dia el temps que passaven per tal o tal activitat. Però, aquest mètode presenta dificultats perquè sobre 30 dones només 13 en van contestar i unes quantes dones en van dir que representaven una feina de més per elles.

Edat i situació professional de les dones respecte a llur marit :

Els quadres 2 i 3 presenten l'edat i la repartició d'aquelles dones amb la professió de llur marit.

EDAT DE LES DONES I DE LLUR MARRIT

EDAT	DONES	MARRIT	Professions respectives			
			Professió	Dones (xifres)	Homes (xifres)	Total
- de 20 anys	(en %)	(en %)	Obrer -----	6	17	23
- 20 anys	53,3%	50%	Empleat -----	8	5	13
25 a 29	26,7	33,3%	Artesà -----	2	2	4
30 a 34	13,3%	6,7%	Professors (mestres) -----	5	5	10
35 a 44	6,7	20 %	Dona de neteja personal o dependant hospital			
45 i més	-	-	-tal -----	3	1	4
Total	100%	100%	Sense professió -----	6	-	6
			Total -----	30	30	60

Quadre 2.

Quadre 3.

Cinq grups han sigut estudiat. Però, cal precisar que en el cas dels empleats-empleades són només els dels grans magatzems ; excepta per dues homes i una dona, empleats d'oficina.

Com es pot veure en el quadre 2 la població estudiada és molt jove : 53% de dones entre 25 i 29 anys 50% d'homes entre 25 i 29 anys.

També aquesta població ha sigut inegalment repartida(respecte a les professions) dominen els obrers-obreres i les empleades.

La mostra ha sigut constituïda a partir de trobada ocasional o de relacions de treball personal o de companys.

Existeix una correlació entre la professió de la dona i del marit. Tanmateix, quan l'home és obrer, la dona és empleada de gran Magatzem.

Nombre de crios i llur repartició.

El quadre 4 fa conèixer el nombre i la distribució per edat dels crios . L'edat mig dels nens es situa entre 3 i 8 anys (46,7%) Edat que representa un carrèc particular per la dona.

NOMBRE I DISTRIBUCIÓ PER EDAT DELS CRIOS

+ de 6mesos	nombre	%
2 anys	-	-
3 anys	4	26,7%
4 anys a 8	7	46,7 %
9 a 12	-	-
13 a 15	1	6,70%
16 a 18	1	6,70%
1 més	-	-
Total	15	100%

Quadre 4.

La variable principal respecte al treball de la dona és el nombre de crios. El quadre 5 fa aparèixer un nombre de 2 crios per 16 dones que treballar a fora de casa, el que representa el 66,6% de la mostra. Cal tenir compte dela mostra estudiada : obreres, emplea-

des que en general tenen un grua nombre de fills. Cal afegir que els dos fills (per 16 dones) tenien un edat situat entre 3 i 8 anys.

DISTRIBUCIÓ DEL NOMBRE DE CRIDS SEGONS L'EDAT DE LA MARE-

Nombre de crids	Dones sense treball*	Dones que treballen	Total
0	3	-	3
1	-	2	2
2	2	16	18
3	1	4	5
4	-	2	2
5 i més	-	-	30

Quadre 5

* Són comptat: cinc dones a casa, i una parada.

Condicions d'al·lotjament i aparells domèstics.

Nombre d'habitacions	Obrer(e)s	Emplesades	Artesanes	Profe	Neteja
1 habit. sense cuina	-	-	-	1	1
2 " amb cuina	3	-	-	1	-
3 " " "	2	5	1	3	1
4 " " "	1	-	1	-	-
5 o més	-	-	-	-	-

Quadre 6.

Calta en aquest quadre les "sense treball" que totes cinc tenien 3 habitacions. Una de les qual vivia a casa d'una tieta. La majoria tenen dones com ho dona a explicar el quadre 6. un mínim de 2 habitacions amb cuina i s'ha d'afegir amb calefacció (gas individual o col·lectiva) . La majoria dels pisos eren cases construïdes 5 o 6 anys en Barrera i per 14 de les dones l'al·lotjament era de l'Ajuntament (HLM). 1 cas de 1 habitació sense cuina eran el fet de una dona de neteja (que estudia) i d'una futur mestre (École Normale).

El quadre 7 presenta els electrodomèstics. He escollit els més corrents : nevera, aspirador, rentadora.

APARELLS DOMÈSTICS (SEGONS LES PROFESSIONS)

tenent	Obreres	Empleades	Artesanes	Profe	Neteja / osp.	sense treball
- una nevera	6	8	2	5	3	6
- un aspirador	4	5	1	4	3	4
- una rentadora	6	8	2	5	2	6

Quadre 7.

Es nota que les famílies obreres o d'empleades tenen quasi bé totes una nevera i una rentadora. Les dones que es queden a casa (la majoria dones d'obrer menys dos dones d'empleats) tenen també nevera i rentadora. Quan les professions com mestre o dones de neteja tenen ademés un aspirador. Com em deia una dona de neteja "si tingués descombrar seria el colmo! per això de seguida que ho van poder vam comptar un aspirador." Una jove futur mestre em van dir : "tinc un aspirador perquè ma mare ~~vam anar a comprar~~ comprar un nou i em va donar el vell!"

Repartició de la feina casolana en un dia o una setmana.

Vaig diferenciar quatre punts en el treball domèstic :

- 1) La neteja de la casa i la cuina : preparar els àpats i rentar el plats.
- 2) Rentar la roba i cosir , apedacar o altre cosa o fer mitjes.
- 3) Les compres per la casa : en aquest punt, vaig considerar les hores setmanaries, pel fet que varies dones em van dir : o bé que compraven per la setmana , o bé que a vegades, ademés de les compres cada dia enviava a ^{un orio} comprar pa o llet i que era ~~impossible~~ fàcil de fer el calcul sobre una setmana.

I per fi, un quart punt : la cura dels crios que compta :

- anar'ls a buscar a l'escola,
- fer'ls menjar i dormir,
- ajudar'ls pel treball escolar.
- passejar-los.

He distingit les dones casades de les solteres i les dones que es quedaven a casa de les que treballen a foren de casa.

DURADA DIÀRIA (mitjana) DE LES FEINES CASOLANES

1ª <u>MAJEJA DE CASA-CUINA</u>			
DONES	FEBRER	MARÇ	ABRIL
casades			
<u>sense treball</u>			
amb una feina			
sense crios	2h30 / 2H	2h30 / 2H	2h 30 / 2H
amb un crio	3h30 / 3H	3h / 3H	3h30 / 3h30
amb dos crios	3h30 / 3h30	3h30 / 4H	4H / 4h30
amb tres i més	4H / 4H	3h30 / 4h30	4h 30 / 5H
Hores d'aixecar el matí : 6h			
" de dormir : 22h30			
solteres			
<u>sense treball</u>			
amb una feina			
sense crio	2h / 4h30	3h / 2H	2h30 / 2H
amb un crio	4h / 3H	3h30 / 3H	3h30 / 2h30
amb dos crios	3h30 / 3H	3h30 / 3h30	4h / 4H
amb tres i més	4h / 4H	4h / 3h30	4h30 / 4H
Hores d'aixecar: 5h30			
de dormir : 23h			
2) <u>Rentar ropa -Costura etc...</u>			
casades			
amb una feina			
<u>sense feina</u>			
sense crio	1h30 / 2H	2h / 2h30	2h / 2H
amb un crio	3h / 3H	3h / 3H	2h30 / 3H
amb dos crios	3h30 / 3h30	3h / 3H	3h / 3H
amb tres i més	3h30 / 2h30	3h30 / 3H	4h / 3H

	FEBRER	MARC	ABRIL
solteres			
amb una feina			
<u>sense feina</u>			
sense crios	2h / 2H	2h / 1H30	2h / 2H30
amb un crio	3h / 3H	3h30 / 4H	4h / 4H30
amb dos crios	3h30 / 3H30	3h30 / 4H	4h30 / 5H
amb tres i més	4h / 5H	3h30 / 3H30	4h / 5H
3^a COMPRES- hores setmanaries (comptant el trajecte anar i tornar) de			
DONES	FEBRER	MARC	ABRIL
Casades o solteres			
amb una activitat on			
<u>sense crios</u>	4h	4h	4h
amb un crio	4h	3h30	4h
amb dos crios	3h30	4h30	5h
amb tres i més	4h	5h	4h
4^a Cura dels crios			
dones			
casades			
<u>amb una feina</u>	2h		
<u>sense feina</u>			
sense crios	3h30		
amb un crio	3h30 / 4H	4h / 4H	4h / 4H30
amb dos crios	3h30 / -	3h30 / 3H30	3h30 / 4H
amb tres i més	4h / 4H	3h / 3H30	4h / 4H30
SOLTERES			
amb una feina			
<u>sense feina</u>			
sense crios			
amb un crio	5h / 4H30	4h30 / 5H	5h / 4H30
amb dos crios	4h / 5H	4h / 5H	5h / 5H
amb tres i més	4h30 / 4H30	5h / 5H	4h30 / 5H

El que apareix clarament és que les dones amb crios tenen unes hores de feina a casa superiors a les que no tenen cap fills. Però, el treball de casa com la neteja ocupa un temps aproximadament igual a una dona que té crios com a una que no en té .

Durant el mes d'Abril, sembla que hi hagi un augment sensible de les hores de treball domèstic (quasi bé en els tres punts) el que s'explica pel fet que hi han 15 dies de vacances escolars i que els crios es queden a casa . Mares són les dones que em van dir que enviava llurs nens de vacances durant les festes de Pasqua. Una gran majoria, al contrari, em va dir que tenien més feina amb els crios a casa. La cansancio i l'esgotament són evocats per totes aquelles dones. Les que treballen a fora de casa tot el dia passen 6 hores a casa per la cuina, rentar roba, criar els crios. Poques em van dir que llur marit ajudaven, cap em van dir que compartia les feines. Quan l'home ajuda és quasi bé sempre per les compres (perquè la dona no condueix) o bé per la cuina o encara pels fills. Només dos em van dir que llur marit li guardava els nens quan ella anava a unes reunions sindicals i preparava també els àpats. Són sobretot els crios que ajuden per rentar els plats, parar la taula comprar el pa, passejar les criatures més petites. Aquelles dones van afegir, "si estic malalta , a llavors si el meu marit ajuda a tot." Però, una em va dir " una vegada vaig estar malalta durant un mes, el meu marit va ajudar la primera setmana després era la meua filla que té quatorze anys que feia tot després de l'escola, el que li va ocasionar problemes en els estudis. I l'última setmana que vaig passar a llit la situació era tan dura, que vaig oridar ma mare de Millars (Millas) perquè ajudi." Aquelles dones no em van pas parlar de les ajudes familiars sempre és van referir als crios, a la mare o a la germana.

Per les dones de neteja, el treball domèstic representa unes de més repetitives. "Vaig morta de són", em deia una d'entre elles.

"De 6h 30 al de matí fins a les 11h 30 estic fregant escales i treballant

en una casa particular. Tornant a casa tinc dues hores de feina : cuina, plats, roba...A la tarda ho tinc lliure però molt sovint dormo, és l'única cosa que estic capaç de fer, sobretot si a la nit volem sortir."

I la pagesa, quin paper tenen els treballs domèstics en la seva vida ?

La pagesa dels Aspres (26)

El treball i el paper de la pagesa són mal coneguts, i en general no tenen lloc en les estadístiques oficials i encara menys en les enquestes de "budget-temps".

Des de fa vint anys el treball de les dones i llur participació al procés de treball ha canviat en les mitjanes i petites explotacions a Catalunya-Nord.

Es tota una ideologia "modernista" (copiada de les teories anglosaxon-nes sobre la modernització del camp) que ha influenciat la vida quotidiana de les pageses.

Edgar MORIN, en el seu llibre sobre un poble bretó escriu : (27)

" La femme se métamorphose en bourgeoise dans sa maison, alors que l'agriculteur demeure encore paysan sur son exploitation. C'est qu'en opérant la modernisation de l'intérieur (domestique) la femme accomplit sa modernisation intérieure (psychologique)."

També l'home té que veure en aquesta evolució. Varios camperols (mitjanes propietats), amb l'influència de la televisió, de la publicitat o bé del sindicat han sigut els primers per comprar màquines pel treball de camp i electrodomèstics per la dona. Amb una bona voluntat sovint d'alliberar la dona del treball al camp. Mal citar una anècdota :

(26) Es tracta aquí de les dones d'explotant agrícola, en un altre capítol es precit sarà el paper de l'ajuda familiar o de l'obrer agrícola o encara de la temporal.

(27) MORIN(E.) Commune en France. La métamorphose de Plodémet. Paris, Fayard, 1967, p.168.

explicada per una pagesa : "Una dona treballava en el camp amb els seu marit, feia anar el tractor mentrestant el seu marit treia unes herbes a la mà. Un veí passa i diu : així, a falta de portugués, fas treballar la teva dona!"

Quins canvis ha viscut la dona d'exploitant i la pagesa en general a Catalunya-Nord al nivell del treball domèstic ?

Vaig fer una sèrie d'entrevistes l'Agost del 1976 en una regió de plana precisa : els Aspres. Perquè aquesta regió ? Per una raó molt senzilla que hi treballava un conseller agrícola que estava disposat a ajudar-me per trobar dones que acceptin de discutir amb mi.

El qüestionari ha sigut una mica modificat tenint compte de la particularitat del treball al camp. Vaig poder entretenir-me amb deu camperoles d'aquesta regió. Ademés vaig fer passar un petit qüestionari tancat (veure Annexes) (per l'intermediari del conseller agrícola), que tenia el propòsit de constituir una tipologia de les pageses.

Després de discussions amb pageses i sindicalistes agrícoles havien ^{aparegut} ~~estat~~ cinc grups :

- exploitante agrícola
- ajuda familiar
- obrerera agrícola
- dona de gran propietari
- temporal.

La mostra va ser de 60 dones.

Les dones de qualsevol dels cinc grups van contestar que ademés d'un feina a la ciutat o al camp (a la vegada les dues) s'encarregaven de la neteja, de la cuina, de les compres i de la cura dels crios. El que representa, aproximadament, un 92% de la mostra.

Les pageses que es van entretenir amb mi van fer la mateixa resposta respecte a les feines casolanes.

Quasi per les deu, la "modernització" va començar a l'entorn dels anys 60,

Va significar compra d'un tractor, d'un motocultor, d'una màquina

per sofrar, un cotxe (es general un 2CV camioneta) i per la casa una nevera, una cuina de gas, una rentadora i la televisió. Quatre han afegit: la calefacció, un segon cotxe. I tres altres els mobles del saló i del menjador. ^{unes} Dides: la casa mateixa: van deixar la masia tradicional per una casa que van fer construir.

Totes les dones que vaig veure es consideraven com la "mestressa" de la casa. La sogre o la mare que, fa trenta anys en darrera, ocupava aquest paper ha desaparegut.

Aquelles dones em van dir que passaven 2 hores aproximadament per fregar cada dia i de 2 a 4 hores entre cosir i cuidar els nens. Els nens eren més grans que els de les dones a la ciutat (mitjana 12 anys). L'edat mig de les dones i de llur marit era de 35 anys. Evidentment afegien unes quantes: "quan és el temps de les veremes o de collir la fruita la neteja de casa es deixar i els crios venen ajudar al camp."

De les deu només tres em van dir que feien encara conserves i/o confitures. "S'ha perdut tot això em deia una dona de Pontellà (Ponteilla) ara les joves compren als Supermercats." I és cert, 6 d'aquelles dones m'han contestat que feien les compres a "Mamouth" una vegada a la setmana. Però també, compren al poble cada dia. Per la verdura, només una de les dones em va dir que no explotava l'hort. Són les dones que se'n cuiden. Hi passen fàcilment dues hores cada matí. Una em va dir que anava a vendre la verdura l'hivern amb la seva cunyada a Puyinyà. El revingut de la venda és per ella.

Fonamentalment la família tradicional ha evolucionat. Els casaments entre famílies són rars. I totes les entrevistes subratllen el paper de la publicitat, de les revistes de moda i l'atracció per a la ciutat i d'una forma general per "un mode de vida burgès". Entre les revistes Elle, Marie Claire, Nous deux, L'Express, Le Nouvel Observateur, és Elle que arriba primera de les lectures

d'aquelles dones. Una llegeix ELLE per la moda, una altre li agrada sobretot les receptes de cuina, una tercera els consells per criar els crios. Una em va citar Le PELERIN, ademés de ELLE i MODES ET TRAVAUX. Una altre em va citar la revista JEUNES AGRICULTEURS.

La gran atracció és encara la ciutat : pel ciné, per anar ballar les joves no van més a les festes de pobles em deia una noia de 20 anys, ajuda familiar.

Algunes d'aquelles dones treballen a la ciutat o al poble el més a prop (TUIR). Entre les deu, dues només treballaven a Peprpinyà. Entre el trajecte, les hores passades al treball i les hores de treball domèstic aquelles dones treballen un promís de 12 a 14 hores cada dia. I "sortque tenim els electrodomèstics" em deia una sinó la diada no s'acabaria mai. "Una altre notavx : " al Mas, treballava amb el meu marit i no era res, per la "Mutualité Agricole", no existia i ademés no cobrava cap sou. Ara al menys tinc la securitat social al meu nom". Recerca de l'identitat ? Potser, en tot cas per moltes que treballen a la ciutat és una necessitat perquè de fet l'explotació no és prou rentable, per mantenir tota una família.

Cal precisar que no és la producció de les dones que és excluida del mercat sinó les dones. Així, el cas del treball familiar de les pageses és molt semblant al treball domèstic en el sentit que aquestes dues feines no són remunerades i que tenen un potencial comercialitzable. A la pregunta : acceptariu un salari pel vostre treball a casa ? I deixaria el treball a fora de casa ? Les respostes a la ciutat i al camp són una mica diferents.

A la ciutat les dones contesten (18) un 55% que serien ben contenta de cobrar una salari i que de seguida deixaria llur treball que esta mal pagat i gens interessant. Quan les pageses contesten que primer voldrien un estatus social reconegut , un 60% van dir

que les feines domèstiques no eren una feina com un treball al camp, a la ciutat en una fàbrica o una oficina... Però, van ser d'acord per dir que eren uns serveis socials.

Catalunya-Nord ha conegut una activitat agrícola molt important i ara coneix una modificació d'aquesta situació afegint una subindustrialització del país. Era donc necessari i diria urgent de fer conèixer l'utilització capitalista del treball de la Catalana. Sobretot que de més en més la reproducció del capital necessita que la força de treball sigui susceptible d'adaptar-se als seus imperatius : uns dels quals és l'anomenada mobilitat geogràfica. El problema és crucial a Catalunya-Nord : tancada de fàbriques, exili dels joves i de les dones.

Observar el paper de les ~~dones~~^{oars} ~~de~~ ~~els~~ ~~els~~ és interessant . La majoria de les dones em van dir que sobretot per les nenes "valia més que marxessin del camp, que es casin i vagin a treballar a la ciutat". Doncs els estudis del paper della dona i de la família són molt lligats. Del segle passat fins ara el paper de la Catalana del Nord s'ha modificat en el sentit que pren més força en les decisions respecte als crios./entre altres coses ... D'aquí a afirmar que la dona s'allibera perquè va conquistar el dret de ser mestressa de la casa hi ha un pas...

També és sorprenent de veure que no s'estudia gaire aquest problema : treball domèstic/o treball familiar de la pagesa, sigui a Catalunya-Nord o a d'altres països (29).

Com a categoria marginalitzada es pot dir que les dones són dominades. Al nivell econòmic, polític i social, i per la Catalana al nivell cultural (30).

En conclusió es podria dir que aquest anàlisi es poc fidel a la realitat perquè ara ho veurem moltes dones treballen i des de fa temps . Però,

(29) Caldria matitzar el cas d'Itàlia a on es comencen uns estudis sobre la siciliana i Occitània uns estudis sobre la dona.

(30) Veure més lluny el capítol sobre les lluites.

s'oblida, a llavors, que en la representació del paper de la dona en la societat, les funcions de la dona són encara les "funcions" de "ménagère" que són el seu paper principal. A Catalunya-Nord, el problema d'una categoria de pageses és encara aguditzat pel fet que és doblament "ménagère", per dir-ho així : a casa, i al camp.

3) Alguns aspectes del treball asalariat de les dones a la ciutat de Perpinyà :

A) Unes reflexions prèvies :

Els diferents documents utilitzats serveixen d'indicacions per comparar la situació de la Catalana del Nord respecte a les dones de tot l'hexàgon . Per tant, intervenen unes variables com : població activa, ocupació, desocupació, sectors de treball, qualificació salarial. Les fonts d'aquests diferents documents són : l'INSEE, l'ASSÉDIC, el Comitè del Treball Femení, la premsa : Le Monde, L'Indépendant , Libération, ... i els sindicats : C.G.T. , C.F.D.T.

Després segueixen unes entrevistes-escolliades entre les trebta - que es volen un testimoniatge sobre el treball femení en alguns sectors : indústria, terciari ; i tenen com a propòsit de donar la paraula a les dones.

Entrevistes a les quals s'afageix al relat d'una experiència viscuda (experiència personal) en un gran magatzem.

Aquests diferents punts de l'estudi no van ser escollits per atzar sinó que van ser determinats després d'haver utilitzat varios mètodes d'aproximació de la realitat (Catalunya-Nord) i del paper de les dones al treball i a casa.

Al interrogar documents escrits sobre el treball femení es nota que la major part d'entre ells s'interessen particularment a les condicions de treball . Des d'aquesta perspectiva les enquestes o informes de diferents fonts són cada dia més nombroses.

Que diuen ? Que signifiquen ? Perque fer-hi referència al tractar del treball de les dones ? van ser unes preguntes que vaig intentar contestar .

Un dels primers documents que vaig consultar va ser el resum d'una enquesta organitzada per la revista de Moda Elle, sota la direcció del Sr Jean MAUDUIT, (el mateix que va organitzar els Estats Generals de la dona al 1970 a Versailles).

Ontze investigadores vingudes de tots els llocs de la regió "Midi Pyrénées" (Gard, Hérault, Aude, Pyrénées Orientales) presenten un balanç de llurs dos anys de treball. Aquestes dones van anar a veure com vivien les dones de llur regió dins l'empresa, a casa i van efectuar aquesta investigació sense cobrar un centí :

" Tasca considerable i que té una veritable autenticitat comentava el Midi Libre, (31) i afegia : "En resum, l'enquesta posa a l'evidència les contradiccions que la època imposa a les dones : d'una banda tot les condueix al món del treball i d'altra banda tot és un obstacle. Alguns punts sobre això : desvalorització del treball femení (treball d'ajut), desqualificació, absentisme (com a conseqüència de les maternitats), problemes de les mares de família (manca de guarderies). Remem, n'hi han conclou Midi-Libre : millorar els horaris, les condicions de treball, crear guarderies... El Sr MAUDUIT, també treu la seva conclusió : "No és pas una enquesta sobre la felicitat sinó sobre l'equilibri i l'harmonia". Al principi d'aquesta època d'investigació predomini i es justifiqui la preocupació de la dona de ser reconeguda segons el seu valor. Alhora es pot fer referència a J. SULLEROT, portaveu de la sociologia del treball femení a França que afirma : "...el treball femení no ha estat sempre un valor, i no és suficient per formar part de l'història dels treballadors, per practicar una activitat productiva rentable, cal que aquesta activitat estigui reconeguda i honorada".

Cal fer ressaltar sobretot els límits d'aquest tipus d'investigació. L'enquesta és només un mètode entre d'altres. L'exemple de l'enquesta fa ressaltar la manca d'anàlisi global quan es tracta del treball i de les anomenades relacions de treball. De cara al treball femení el problema d'anàlisi global es planteja de forma més aguditzada, puix que de fet el sistema ho necessita i en les temptatives d'aproximació de la societat el treball femení apareix com en marge ; encara pitjor és la situació a Catalunya-Nord :

(31) Midi-Libre, 28/9/73.

les enquestes en una perspectiva "regional" deixen de costat els veritables problemes econòmics i socials del país. De fet, ens trobem en presència d'uns certs constats de la realitat : " les dones pateixen una discriminació al nivell dels salaris, per exemple o bé fan una doble jornada de treball, i d'altra banda, hom proposa una mena de "receptes de cuina" : cal construir unes guarderies de més, uns altres proposar d'uniformitzar els salaris, o de donar la possibilitat de cobrar un ajut pel treball domèstic ...

La competència està oberta per quin trobarà la solució miracle als problemes de la condició femenina ! Dit d'una altra manera : entre les voluntats de millorar la condició de les dones i les realitzacions ja en plaça i aquesta condició femenina hi ha un "dècalage" enorme. I mai s'intenta (per part dels sociològs però també dels sindicats...diguem d'un poder polític) aprofunditzar l'anàlisi del treball femení i de les relacions socials que es suposen. Doncs importa de posar en pràctica diferents mitjans d'aproximació : estadístiques, entrevista, estudi de la premsa regional, testimoniatge personal, afí de situar una mica més clarament el context del treball femení a Catalunya-Nord. Avancem a pam ...

b) Un context econòmic i social particular :

Catalunya-Nord, vaporejada de les grans vies de comunicació, sense recursos importants, pobre en matèries primes no ha conegut una industrialització important.

Algunes activitats industrials van néixer al segle passat : ferro del canigó, indústries tèxtils del Vallespir. Avui sobreviuen sota una forma artesanal. Cal afegir des del 1945 una desaparició d'unes quantes activitats : tancada de tallers a Perpinyà, de alt-forns a Ria, es va suprimir el trànsit regular entre Port-Vendres i l'Àfrica del Nord...Les activitats industrials són avui en dia : les indústries alimentàries (conserveries) lligades a la producció agrícola, una fàbrica de xocolata, una fàbrica de nines, una fàbrica tèxtil i unes d'embalatge. Les activitats les més importants del país són les de la construcció i de les obres públiques.

Tanmateix, de més en més nombroses, les petites empreses de la construcció tenen de més en més de dificultats i es veuen obligades de tancar. Cal precisar que existeixen 1240 empreses de la construcció en el departament dels Pirineus Orientals (P.O.) i que sobre 67.000 asalarials, la construcció compta 15000 persones i 12.000 persones a l'ASSEDIC. (32)

És important també de fer conèixer algunes xifres en relació amb la talla de les empreses a Catalunya-Nord :

la talla mitjana de l'empresa industrial a Catalunya-Nord és de 23 empleats (33) ; les empreses de més de 100 empleats es compten : Bella (472), JOB (250), el textil : Eobra (1503), Ponto Blanco (125), les indústries alimentàries : Roussillon Alimentaire (254), C.D.C a Thuir (215) ; construcció : Balancy Briard (277)..., Comerc : Nouvelles Galeries (201), Namouth (200), Llibres : Independant (151), Imprimerie du midi (163). Cal afegir : uns 750 temporals a Roussillon Alimentaire, uns 200 a Bella. . Tornem a sentir parlar dels temporals en les activitats turístiques que ~~xxixxx~~ van semblar respondre a una vocació "natural" del país. (Vehes publicitats de Narbonne a Perpinyà sobre Port Leucate, Port Barcarès, Canet..) Malauradament pocs llocs de treball fixes van ser creats sinó encara una vegada més unes feines temporals : del mes d'abril a finals de setembre.

En realitat, l'activitat econòmica de la regió va ser durant segles l'agricultura. Avui dia, la situació d'aquest ram s'ha modificat : és a dir que la mà d'obra agrícola ha disminuït en unes fortes proporcions. El nombre d'obres agrícoles és -aproximadament- la tercera part del que era vint-i-cinc anys en darrera (34). D'altra banda els pobles es ~~viden~~⁽³⁵⁾ 15.000 agricultors de menys des de fa

(32) Federació patronal de la construcció.

(33) C.F.D.T. Congrès de l'Unió Departamental dels sindicats dels P.O. 13-14 de Març del 1976.

(34) C.F.D.T. id.

(35) C.C.F.D.T. id.

tretze anys.

Així, el caràcter temporal de la majoria de les activitats industrials o agrícoles, afegirem una forta immigració van crear una situació de subocupació ; al 1975 la taxa d'atur respecte a la població activa era el doble de la mitjana nacional (36) .

Al 1976, el butlletí trimestral de conjuntura econòmica editat per la Prefectura dels P.O. assenyala que les demandes de treball sense resposta han augmentades de 52% respecte al 2n trimestre de l'any anterior. Les ofertes ⁽³⁴⁾elles van disminuir. La C.F.D.T. , parla de 2.000 llocs de treball creats en 7 anys !

Per concloure sobre el context del país, es pot citar quatre punts característics del "subdesenvolupament" del país :

- cap burgesia capaç d'assumir un desenvolupament industrial; els notables investeixen en un sector poc creador de treball : immobiliari, turisme o encara en d'altres regions..
 - pèrdua de valor dels recursos del país : els productors han quasi bé perdut el control de llur producció .
 - control del país per l'Estat pel mitjà de l'exèrcit ; venda de la terra als Belgas, Alemanys...
 - exili dels joves, (els que es queden treballen temporalment, molts s'estimen més marxar-se) i dels científics. L'exili de les dones joves i es pot afegir que la mortalitat supera la natalitat. (Població 1975 : 3.595 naixements respecte a 3.855)
 - per fi, l'exodi rural : sobretot en els alts-cantons, i concentració urbana en les planes; i "aménagement" del territori, centrals...
- Evidentment tots aquests condicionaments afavoreixen unes actituds per part d'una població, sempre reprimida : exili, però també docilitat (per por de la repressió) i passivitat (pèrdua de la seva personalitat com a catalana).

I les dones ? En un tal context llur situació, que ja és precària al nivell de tot l'hexagó, no és gaire brillant .

(36) Font : C.G.T.

(37) ~~Ha~~ conseqüent els termes de l'INSEE : "Demandes d'emploi et" offre d'emploi", satisfaites ou non satisfaites : D.E.N.S, C. E. N.S.

Ocupació laboral de les dones :

Segons l'INSKE, el Llengadoc-Rosselló coneix la taxa d'activitat la més baixa de tot l'hexagó : 19% al 1968 respecte a 28% per tot "França". Aquest fenomen no és pas cosa d'avui (Quadre I).

El seus fonaments es troben en la estructura econòmica del país, que ja hem vist. El sector primari coneix una disminució considerable entre 1962 i 1968 : de 31,9 % a 23,1%, una disminució menys important entre 1968 i 1974 : de 23% a 18%. (38)

El sector secundari , a l'excepció de la fàbrica de nines ofereix pocs llocs de treball a les dones a Catalunya-Nord. El sector terciari, encara que progressant : 49,5% en 1968 i 54,8 % en 1974 , no pot ell sol oferir els treballs necessaris.

A aquesta evolució dels grans sectors econòmics cal afegir una voluntat més marcada de treballar per part de les Catalanes (es troba aquesta voluntat respecte a tot l'hexagó).

El creiximent del sector terciari i el "capvespre" del primari dibuixen l'ocupació laboral(i la seva concentració) de les dones a Catalunya- Nord.

Cal veure una mica l'evolució des de 1962 a 1973 i també comparar les xifres amb tot l'hexagó . (Taxa d'activitat femenina per rams d'activitat, quadre II)

Al 1976, el nombre de dones que treballen o busquen un treball representa 38,6% del conjunt dels recursos en mà d'obra (contra 36,6% en 1968).(39)

Al nivell de tot l'hexagó un asalariat sobre tres és una dona.

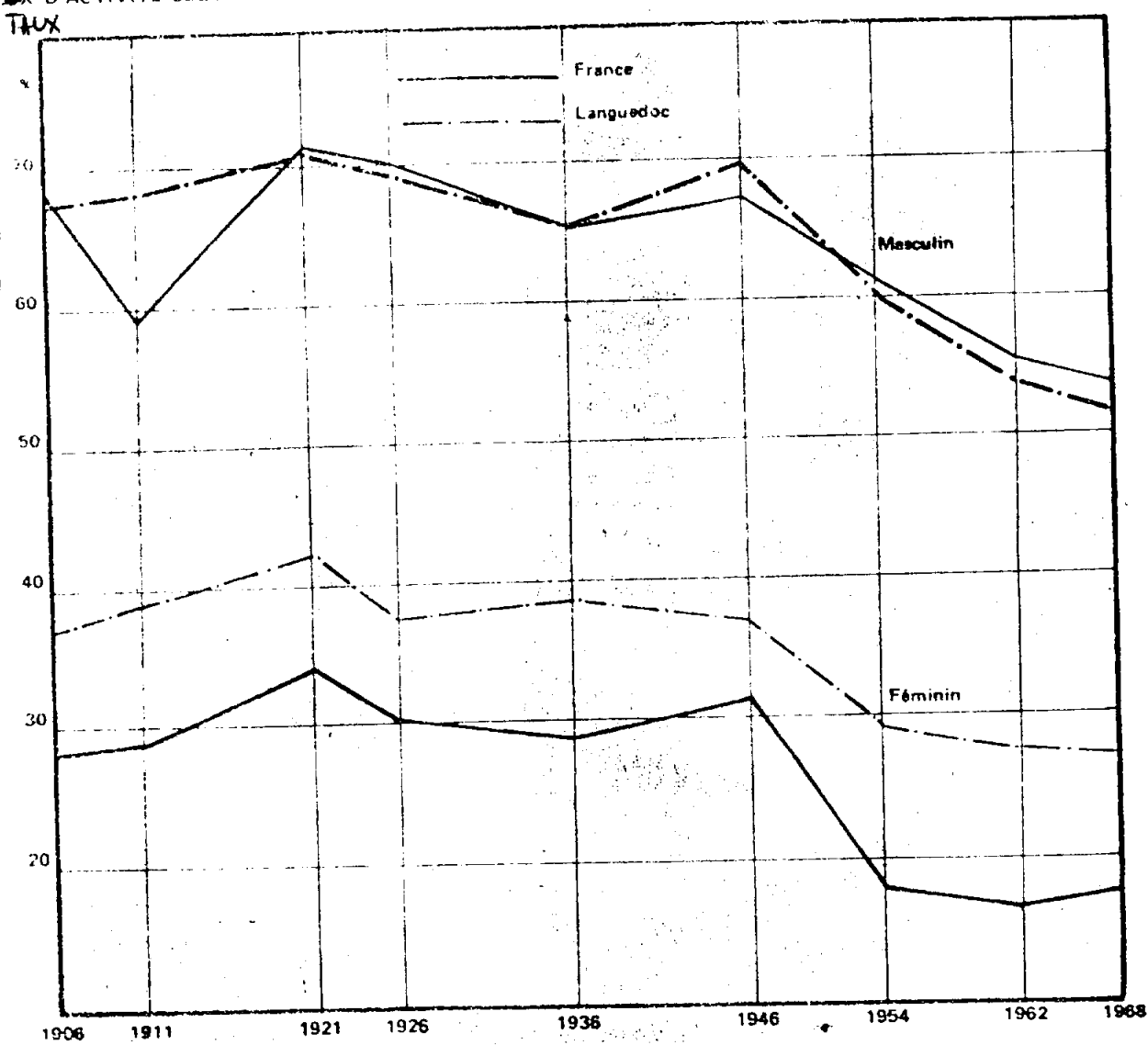
Aquesta mà d'obra femenina es reparteix de la manera següent :

35% en el terciari, 25% en el secundari, 10% en l'agricultura.

(38) Font : Balanç econòmic del 1974 del Departament dels Pireneus Orientals. Prefectura dels P.O.

(39) Comitè del Treball femení : evolució de l'ocupació laboral femenina en vuit anys. Gener del 1977.

★ D'ACTIVITE SELON LE SEXE EN LANGUEDOC ROUSSILLON ET EN FRANCE DE 1906 A 1968

QUADRE I

Font : I.N.S.E.E.

TAUX DE FEMINITE PAR BRANCHE D'ACTIVITE ECONOMIQUE,
EN LANGUEDOC-ROUSSILLON (%) En % de l'effectif de chaque branche

Branches	1962	1968	1973
Agriculture	14,43	13,03	12,63
Industries agricole et alimentaire	22,92	23,45	25,56
Combustibles minéraux solides	2,60	1,90	1,53
Eau, gaz, électricité	9,95	11,57	12,23
Verre, matériaux de construction	5,06	4,56	5,24
Métallurgie	6,64	6,33	7,46
Industrie mécanique	6,04	7,57	12,90
Construction électrique	11,92	24,63	25,79
Construction navale, armement	5,29	9,57	18,92
Pétrole, chimie	16,84	13,30	13,33
Textile, habillement, cuir	61,76	65,88	70,18
Industries diverses	21,28	26,30	28,28
Bâtiment, travaux publics	1,95	2,29	2,47
Transport	18,82	7,24	7,52
Postes et télécommunications	43,28	42,02	39,88
Services	52,29	51,80	55,00
Commerce	39,52	38,39	43,02
Banque	31,96	34,37	36,02
Administration, armée	34,79	40,55	43,73
ENSEMBLE	25,16	26,88	30,22

(I) "Etudes et Synthèses" - "Repères" n°1 - Mars 1975 -

QUADRE II.

A Catalunya-nOrd, amb 18000 asalariades (15.000 en el sector privat) les dones representen 27% : 25 % en les indústries agrícoles i alimentaries , 61% en el tèxtil, 40 % en el comerç i 56% en les indústries del cuir i de la pell. És essencialment el sector serveis, comerç, bancs i administracions que la progressió és la més en-sible. Es pot dir que hi ha realment una especialització de l'ocu-pació laboral femenina en el sector terciari a Catalunya-Nord (cal-dria matitzar p l que concerneix l'educació Nacional i l'"Equipement" segons la C.F.D.T. en 1976 : hi han 90 dones per 740 empleats a l'"Equipement".). Si algunes activitats esdevenen els llocs de treball de les dones, cal veure que es molt sovint amb un nivell de qualifi-cació mínim : empleades de grans magatzems, empleades de neteja...)

Els salaris :

Es davant els salaris que les dones apareixen també víctimes de discriminacions. Dos tipus de xifres serveixen de referència quan es tracta de la disparitat dels salaris entre els sexes (40) ;

- un tipus és de l'ordre de 7% : diferència que existeix entre els salaris femenins i masculins per una mateixa qualificació.
- un altre tipus és de l'ordre de 33% diferència entre el salari masculí mitjà i el salari femení mitjà . S'hi integren nombroses disparitats, particularment al nivell de regions. Tanmateix, existeixen unes sèries de texts oficials que haurien de garantir a les dones els mateixos salaris que als homes.(41)

A Catalunya-Nord, els sindicats (C.G.T i C.F.D.T.) s'han acordat per dir que els salaris femenins eren inferiors de 30 a 40 % als dels homes, i els salaris (homes i dones) dels P.O. eren inferiors de 30 a 35% respecte als salaris "nacionals".

Desocupació- Atur :

Malgrat aquestes condicions els llocs de treball són de més en més buscats per les dones a Catalunya-Nord, particularment entre les joves. Buscats i però, molt difícils de trobar.

Estudiem ara les D.E.N.S. amb més detalls. Al nivell de tot l'hexagó , segons el Comité del treball femení, les dones representen els 53,3% dels que demanen un lloc de treball, dues dones respecte a un home busquen un lloc de treball per la primera vegada!

Cal precisar que a tot l'hexagó existeixen cinc mesures diferents d'atur : nombre de beneficiaris de l'ajuda pública, nombre de persones matriculades a l'ASSEDIC, nombre de "demandes non satisfaites", el cens de la població i les enquestes sobre l'ocupació laboral.

(40) Font: C.G.T. i O.C.D.S. : Le rôle des femmes dans l'économie. Paris, 1975.

(41) A títol d'exemples : Llei del 11 de febrer 1950- Convenció nº 100 de l'O.I.T ratificada en 1951 per 69 països sobre el principi de l'egalitat de remuneració entre les mans d'obra masculina i femenina.

Al nivell de Catalunya-Nord, les xifres les m's interessants són les D.E.N.S (encara que no tinguin en compte dels temps - rals), i les xifres donades pels sindicats.

Si considerem les D.E.N.S respecte a les dones de l'any 1972 al 1974 veurem una augment de de 31, 10% de 1972 a 1973 i de 28,78% de 1973 a 1974 :

1972.....1.762

1973.....2.310

1974.....2.975

Agregem ara les xifres del 1976 (42):

	Homes	Dones	Total
D.E.N.S	3040	3729	6769
Agricultura	99	17	116
construcció	553	4	557
oficina i semblants	364	1053	1417
ofertes de treball satisfetes			727
Parats ajudats	1645	1683	3268

Març 1976.

Font : Direcció Departamental del Treball i de la mà d'obra.

I si mirem l'evolució del mes de Gener al mes d'Abril 1976, trobem les xifres següents :

D.E.N.S	Gener	Febrer	Març	Abril
Dones	3.590	3.621	3.729	3.639
Homes	3105	3.112	3.040	2.885
Total	6.695	6.733	6.769	6.524

Font : Direcció Departamental del Treball i de la mà d'obra.

Així, per la majoria de les professions el percentatge de dones sense treball és de lluny més important que el dels homes.

(42) Font INSEE : Observatoire Economique Régional.

Vaig trobar una noia que em va parlar del seu treball en aquesta fàbrica. De fet cinc noies de Bella van acceptar de contestar a les meves preguntes. Reprodueixo aquí una entrevista que té compte del conjunt de les respostes, ja que moltes coses es repetien. D'un acord amb les noies vaig traduir el català llurs entrevistes. Quan l'entrevista va tenir lloc en francès posaré (F), quan va tenir lloc en català posaré (C).

L'edat mitjana d'aquestes noies era de 20 anys. Una havia estudiat est d'alt fins a la "lèze" en un liceu. Una havia seguit una formació professional de comptabilitat, les altres havien estudiat fins a 16 anys. A l'excepció d'una que havia treballat en unes conserveries, Bella era el primer lloc de treball que experimentaven.

De les cinc dues estaven casades, llur marit treballaven : un en una conserveria, un altre en la construcció.

Ens varen trobar una tarda a casa meua. Només una la vaig trobar en un bar.

Després d'haver parlat de llur situació personal, precisada precedentment varem parlar més precisament de la fàbrica.

Quant treballades hi han a Bella i si sabeu quina es la part de les dones ?

- Bella és una societat anònima - la patrona són a Alemanya. Allà tot està amagat, però es pot dir que hi ha un nucli constant de 150 persones. (Una altra afegeix :) un nucli de 80 % de dones . (La primera continua :) si no m'equivoco, unes 250 persones són despedides cap al desembre i tornar a venir treballa al febrer. (Una tercera diu): exacte, jo vaig del febrer al juny, i després del setembre al desembre, entre temps vaig ser despedida. I no vaig cobrar res de l'assediu. (Una altra encara): Jo, em van fer creure que em faria un contracte de treball i a cap de tres mesos em van dir que no hi havia més feina. Això era al novembre de l'any passat, ara

Quin tipus de feina executeu les dones ? i els homes ? i vostès ?

- Els homes treballen als forns : fan els motlles per preparar el cos de la nina. També hi ha homes que treballen a descarregar.

Després teniu la cadena de muntatge per posar els vestits a la nina, jo hi treballo.

(Una altre diu) : Jo treballo en un taller . (En altre precisa : Fem totes tres unes operacions en un taller, cada una està a la seva màquina : una posar els abells a sobre el cap, una altre pentinarla nina, una altre li fa els ulls.

Quantes hores treballeu per setmana ?

- (Una diu) : Volia dir també que en els tallers només hi treballen les dones. Treballem 40 hores. Els homes fan 47 hores.

Com esta organitzat el treball ? en equips ? segons uns horaris ?

- Els forns fan els 3 X 8, en els tallers treballem de 8 a 12 i de 2 a 6.

Hi ha un sindicat a SALLA ? Quin ?

- Si des de fa un any. (Una altre) : la C.G.T. Jo hi soc. És molt difícil de fer un treball en l'empresa. El treball esta considerat com temporari. Al principi el sindicat només hi anaven els homes. Jo hi soc anat per me mon pare també ha estat. (Les altres no diuen res, com el silenci es fa un mica pesat, pregunto :

Existeix una convenció col·lectiva ? La coneixeu ?

- (totes juntes) Així sí !

Heu hores suplementaries ? Quines en són les condicions ?

- Són imposades i pagades per l'empresa. (Una altre diu : me'n recordo vaig fer-ne una just abans de nadal l'any passat de 6 a 7.

Teniu de punter a sobre una llista quan arribeu al de matí , a la tarda ?

- Sí, hi ha un vigilant que ens mira. De totes formes no arribem tard perquè venim amb l'autobus de l'empresa . I el paguem el mateix preu que en un autobus per anar a la ciutat.

Com esteu pagada i quan ?

- Jo, estàs pagada el rendiment. (Les altres diuen també el mateix)
I estem pagada cada mes.

Com aneu a la fàbrica i quant de temps es necessita ?

- Anem amb un autobus .(Una diu : jo hi passo mig-hora sobretot el de matí. (Una altre) :Crec que entre els matins i el vespres hi passem 1 hora . Al migdia la majoria menjen un sandwich. No hi ha cap guarderies pels nens (diu una altre) i el dinar és infernal, corre a portar el nen a ma mare, anar a buscar'l .

Quants dies de vacances teniu ?

- Tenim quatre setmanes per les que treballen des de fa un any. Però, (afegeix una altre) és difícil en aquesta empresa de treballar un any, jo vaig agafar un mes sense esta pagada. I durant l'any vaig estar de baixa dues vegades. Amb el fred que fa a la fàbrica vaig refredar-me i una altra vegada vaig decidir no anar a treballar : es explotin prou avui no hi vaig, (una altre comenta :) això es pot fer gaire sovint.

Quin és el vostre presuport (escale donaria) (44) ?

- Quasi bé totes cobren el SMi o una mica més : uns 1./300 F.
(Una altre): Jo acabo de treballar (som al novembre) i vaig cobrar 1./300 F. Els nois als forns estan més pagat, perquè llur feina és considerada com qualificada.
També (diu una altre) el personal de l'oficina és fixe són quatre fixes i els capatços dels tallers.

Teniu bonificacions ?

- No és va suprimir totes les bonificacions. Menys la de transport (20 f a 1 mes una misèria i 1 25 de "panier")

Aquí vaig començar a preguntar sobre el treball domèstic. faig saltar aquest trop en la mesura que ja s'ha tractat del tema en un capítol anterior. Per contra, ara segueix unes quantes reflexions sobre les lluites i el problema del país.

Van hi haver vagues a Bella ? Com es van desenrotllar ?

- Al 1963, va hi haver una vaga important per un augment de sou. Però, va provocar l'acomodament de la majoria de les dones. Fa quatre mesos va hi haver 1 dia de vaga. (Una altre dona afegeix, també l'any passat (1974) va hi haver una hora de vaga. (La que va dir que era a la C.G.T.5 diu :) és perquè hi hagut vaga que les hores suplementàries són pagades ara !

Esteu exposades als accidents ? a les malalties ?

- El que és terrible és la foscor en els tallers, jo arribo a tenir els ulls tots vermells quan surto de treballar. Però, el pitjor és a l'estiu : fa una calor insuportable, perquè a costat nostre hi ha ~~pa~~ petit forn per que el cap de la nina es té de quedar ben tou. (Una altre :) i a l'hivern no hi ha calefacció, és inaguantable ! Els accidents del treball n'hi han cada dos dies, és el tipus de màquina de cosir que afavoreix els accidents afegit a les cadències com que estem al rendiment cal anar sempre de presa. Ademés a la farmacia de la fàbrica no hi ha mai res ! Tot això es té de denunciar. Adhuc ~~èssien~~ que hi han més de 200 dones que treballen en tota la regió a domicili per 4 ctms la peça sense comptar les 250 o més que envien al carrer quan els hi convè.

Us sembla a totes que el treball temporal sigui el fet de la regió ?

I perquè quedeu a Perpinyà ?

- Crec (diu una) que tot el migdia és el mateix, però als P.O. és el colmo ! Estem colonitzats (diu la noia que esta a la C.G.T.). (la mateixa: Jo si em quedo és perquè m'agrada aquest país hi vaig nèixer ! Ja vaig llegir el teu qüestionari : és veritat el que dius, caldria parlar català, però temim vergonya. (una altre : ja tenim de lluitar en l'empresa , el català no és pas tan important que això, jo ho sé que ho soc . (Una tercera :) el meu marit va treballar un mes a Lyon no hi tornaria per res al món. (Una altre : el que es té de fer és sempre més lluitar per tenir unes condicions de treball i de vida correcta.

Una d'aquelles dones la vaig trobar uns mesos després : havia deixat de treballar a la fàbrica, feia una formació per ser infermera. Em va dir: «ixí em quedo al país .El meu company també fa una formació per ser infermer, cobrem 90 % del SMIG, no està mal. "

Una altre de les dones em va portar o enviar una octavete (45) informativa de la situació a la fàbrica. Un any després de les entrevistes (46) vaig llegir un curt article en el diari Liberation Desdel 5 d'Octubre els treballadors de Bella fan vaga (vaga reconductible). A l'origen del conflicte : un salari mínim de 1.700 frs, el 13è mes i una prima de 600F a fin d'any. Precisa l'article : Sobre 530 asalariats, 320 tenen un contracte de tres mesos. El moviment de vaga està sostingut per la C.G.T., l'únic sindicat de l'empresa.

Una primera constatació després d'aquesta entrevista; la lluita per un lloc de treball és all primer pla, i l'organització primera és el sindicat que semblaria arribar a implantar-se en les fàbriques, encara moltes dones hesiten a en formar part. També en el terreny de les lluites de les dones cal afegir les lluites que va hi haver toant el problema de l'avortament i dels contraceptius (veure l'introducció) Semblaria també que existeixin uns grups de dones sobre alguns barris. Vaig intentar fer unes quantes entrevistes a unes noies militants, la meua temptativa es va reduir a dues entrevistes que repeteixen ja el que ha estat mencionat sobre la regió i el treball de les dones. Afegiré que es parlant de l'avortament, d'un balanç del M.L.A.C que les entrevistes van ser força interessant. Una d'aquesta noia va subratllar la seva dificultat per treballar amb tota una gent de diferents horitzons polítics : "és el que trenca les relacions , fot tot en l'aire, quan es preten fer un treball de barri per exemple."

Una altre va confiar-me : " No es té de donar una prioritat al problema de les dones, o a qualsevol altre problema i tancar-se en el "seu petit ghetto dones". Cal intervenir en tots els sectors donant el punt de vist de les dones, fer prendre en compte llurs reivindicacions

(45) Veure Anex.

(46) Libération, 9-10 d'octubre del 1976.

i llurs problemes que molt sovint estan oblidats pels homes." Tocant el problema dels nens totes dues van ~~comparar~~ : " intentem que hi hagi unes guarderies organitzades quan tenim unes reunions. A vegades és un militant o una militant que els guarda. Quan es un congrès paguem col·lectivament algú per fer guardar les criatures." A l'any 1975, el famós any internacional de les dones, hi han hagut varios articles en la premsa local (47). Encara que difícil i limitada calia enclore (ho farem en les parts que segueixen) una part sobre les lluites que s'han manifestat o que es començar a ~~aparèixer~~ a la llum. D'una certa manera és com " retrobar la memòria "...

d) Les empleades dels grans magatzems :

Uns exemples: Les Nouvelles Galeries. Mamouth.

Degut a la meva propia experiència, no vaig reproduir aquí integralment la paraula sinó que vaig ordenar les diferents entrevistes de manera a fer aparèixer uns quants temes que en les 10 entrevistes van resaltar : abans tot és de la situació concreta de treball en el gran magatzem que van vol^{parlar}gneres dones. També una d'entre elles va suggerir-me de fer entrevistes a uns homes. Un va acceptar de contestar.

Tres de les dones eren sindicats i una era al Comité d'entreprise". Abans de deixar les paraules a les empleades dels grans magatzems, vaig a precisar el tipus d'empreses que són .

Les dades em van ser donades pels sindicats o per les mateixes dones.

(47) INDEPENDANT 8(8/2/75 ; 5/3/75; 23/5/75 : aquest últim és una "perla" fa referència a l'any Internacional de les dones : Année de la femme. Moulinex-Seb -Châor vous aident à la rendre plus libre." Propaganda per electrodomèstics!

Les Nouvelles Galeries :

Hi han 258 magatzems repartits en tot França: "63 grands magasins, 91 affiliés, 39 entrepôts de vente ou centre "Maison et jardin", 57 magasins populaires Uniprix Monoprix." (48)

A Perpinyà representa una empresa de 201 empleats.

Les dones que van acceptar de contestar a les meves preguntes (5 a Les Nouvelles Galeries) feia al menys un any que treballaven en aquesta empresa. Tres feien part d'un sindicat (C.G.T).

Les condicions per entrar en un gran magatzem :

Concretament per treballar a Les Nouvelles Galeries, cal o bé tenir un certificat de treball que afirmi que la persona ja ha treballat com empleada de magatzem o bé cal passar un test. El test, si es refereix a la meua pròpia experiència consisteix en calcular uns quants percentatges, saber fer unes operacions senzilles de càlcul i redactar unes quantes línies sobre " quines impressions tinguéu al entrar en un gran magatzem".

L'empresa fa un contracte "lliure" com diuen, és a dir que l'empleada pot marxar quan vol i l'empresa es reserva el dret d'acomodar l'empleada. És després d'un any d'empresa que es pot modificar el contracte. Ademés durant molt de temps, segons una empleada, l'empresa donava hores de treball (temps parcial) de manera que no tingués de fer un contracte.

La jerarquia, la repressió quotidiana :

Realment és l'edat mitja subratllava una noia, més aviat caldria dir que el món descrit per Zola no ha perdut de la seva actualitat. Una empleada depèn de la segona, la qual depèn del "chef de rayon", el qual depèn del "chef de groupe, el qual depèn del director.

Ademés hi han els "inspectors", els vigilants, que són, la majoria d'entre ells militars retirats. Una empleada em va resumir la situació que completaré : " entre nosaltres hi han sempre dos o tres patrons abans d'arribar al patró dels patrons. A llavors nosaltres que som ? "Res. Un remat. " Jo, diria que la situació sembla molt a ~~l'exerciti~~ la situació dels soldats en una caserna.

En aquest ambient la competència entre empleades és un dels fenòmens que marca més quan un treballa en gran magatzem.

A Catalunya-Mord, en una situació d'atur permanent, les dones tenen por de perdre llur treball, i com em deia una "la competencia funciona a cent per cent cent". Tothom es vigila, unes denuncien a "la chef" unes altres. Quan hi treballaven, per les festes de Nadal, vaig viure una anecdotina significativa d'aquest ambient : una empleada, estudianta com jo, venia xocolates, a vegades, em menjava un. Una vegada, una empleada la va veure, va cridar la "Chef" aquesta va cridar el fill de l'amo ; aquest últim va baixar (la escena tenia lloc al su-permercat, a l'entresol) i li va dir a veu molt alta per que tothom ho senti, clients i empleades, que no pagava les empleades per menjar, però per treballar. Aquesta repressió quotidiana es tan forta que és només perquè es va crear un sindicat que vaig poder parlar amb unes quantes dones, per exemple una companya de treball, una noia jove de 18 o 20 anys es va negar a parlar-me del seu treball perquè deia : " després si s'én enterren perdré el meu lloc de treball, i vaig passar os mesos buscant aquesta feina". En general, les empleades que treballen de fa més d'un any no poden "veure" a les empleades que acaben d'entrar en l'empresa. El cas de les estudiantes és un fenomen a part, la majoria de les vegades es sentia dir: "són ben simpàtiques, però clar no tenen experiència professional i no són serioses, marxen al juny. Poques són les que tornen." Hi ha també unes relacions de competencia i d'agressivitat entre les empleades dels pisos i les del supermercat. Les del supermercat és una mena de "lumpen proletariat". No parlem de les que comencen una hora abans de les que són a la venda : és el cas de les empleades de la carniceria per exemple. Per distingir les de dalt i les de baix les bates que dona l'empresa són de color diferent ! Aquelles bates les tenen de rentar i planxar les empleades, clar al supermercat les empleades s'embruten més i moltes es queixaven de tenir de ren-

(48) Dades sobre Les Nouvel Galeries trobades en Le Nouvel Economiste, Suplement al nº 9 del 8/12/75.

tar la bata cada dos dies, perquè "sinó les altres ens ensenyan del dit perquè anem brutes " També la "chef" fa observacions.

Les condicions de treball : la venta, els rotaris, els salaris...

Es evèdemment la venta que ocupa el màxim de persones. Però, hi ha una diferència entre el "dalt" i el Supermercat. A dalt, l'empleada té de fer l'article, de precipitar-se sobre el client," al Supermercat, la gent agafar un cistell, escolleix el que necessita i passa a la caixa per pagar. Les empleades són de tres tipus, les caixeres, "les gondolières" són les que posen les mercancies al seu lloc, i el personal que treballa en la reserva que descarregar que empapel·la els productes com els embutits per exemple.

A dalt, además de les empleades hi ha un tipus, força nou d'empleada és "la demonstratrice". El gran magatzem lloga una superfície en una forma de percentatge a les ventes a una empresa de perfums, de productes de bel·leza, de joguines, d'electrodomèstics...

La "demonstratrice" perteneix a l'empresa que representa i també és empleada per l'empresa. De fet té dos patrons. Una empleada em va fer aquest comentari : "clar esta més ben pagada que nosaltres però té de fer somriures a dos patrons, i no té cap garantia de treball." Aquest nou tipus d'empleada ha de ser sempre ben vestida i pintada, molt amable i molt sovint no mira cap de les empleades " es senten superiors, em va comentar una noia".

La cansància és invocada per totes aquelles dones : 8 hores de peu sempre controlades, les caixeres estan asenades per no paren de picar a sobre llur màquina. Les estudiants, la majoria ajudaven la caixera els dissabtes als de matins quan molta gent va a fer les compres. La caixera pica i l'estudiant torna el canvi. Així de les 8h30 a les 12h sense parar. A vegades just el temps d'anar al c.c. De fet els horaris eren 8.30-12 i 12 fins a les 7. Però, hi havia els divendres :nocturna fins a les 9, per això hi havien les estudiantes o les dones solteres. Moltes dones feien les 8 hores segons

uns horaris "aménagés", molt sovint no paraven al migdia (el magatzem no tanca entre les 12 i les 2, i marxaven més hora al vespre. També cal assenyalar que molt sovint després de Nadal unes empleades es veien disminuir les seves hores de treball : "no hi ha prou treball deia l'empresa". Una dona em va dir que un mes de febrer va arribar a treballar només a migtemps !

Les dones es queixen també de la música o dels anuncis que es fan per vendre tal o tal producte : "em poso molt nerviosa, podria pensar una música més interessant !". La llum també era un factor de cansància. Sobretot al supermercat, no es veia gens la llum del dia. Arribaven a perdre el control del fred, de la llum natural i del temps : "sobretot a les tardes que es fa més hores a cada moment miro el meu rellotje cada cinc minuts !" . Jo, també era un reflexe que tenia de mirar l'hora, també surtia amb mal de cap, d'haver estat tancada durant 7 hores .

La remuneració a Les Nouvelles Galeries és mensual. Cada empleada té un número i el dia de la paga varia en funció del número .

Es comença el dia de paga el 28 del mes i s'acaba el 3 o el 5 de l'altre. Les empleades estan cridades per llur número i tenen de pujar al tercer pis i la patrona els hi dona un sobre amb la fulla de paga i la quantitat. La patrona exigeix que es obri el sobre davant d'ella i que es compti. Després és massa tard per protestar...

La majoria de les empleades estan pagada segons una base horaria (el smig) poques estan pagades al mes.

La majoria de les dones que em van parlar deien que venia al treball o amb autobus o en mobilita. Només dues tenien un cotxe. Algunes espereaven llur marit, que les venien a buscar amb cotxe.

Per dinar, unes quantes anaven a dinar a la cafeteria de l'empresa, d'altres en un bar, només dues em van contestar que tenia temps de tornar a casa seva. Una em va dir que s'estimava més pagar més cara i menjar en un bar que a la cafeteria, perquè allà hi van les "Chefs" i encara veure llur cara a l'hora de dinar era massa! Ademés no exis-

teix tickets de restaurant pel personal !

Totes les empleades tenen de puntar quan arriben, quan pleguen o sigui quatre vegades al dia. I hi ha un vigilant que controla. A més aquest home pot demanar el que porten en el nostre sac. Així, es controla a dintre i a fora del magatzem.

Evidentment tots intents de crear un sindicat estan reprimits. Quan hi treballava el mot de sindicat provocava unes reaccions d'aprehensió : "no en cal parlar d'això" sense més comentaris. No parlen dels avantatges socials els patrons de Les Nouvelles Galeries no sabien el que és, em comentava una dona sindicada.

La majoria de les dones que treballen a Les Nouvelles Galeries no tenen cap possibilitat de trobar un altre tipus de feina. Moltes són joves, (20-25) no tenen cap diploma, és l'única solució per elles: ~~em~~pleades de gran magatzem. Algunes altres es veuen forçades de treballar perquè són divorciada i tenen criatures a llur càrrec.

Aquest exemple completeix el que ja s'ha vist del treball temporal a Bella. Existeixen d'altres llocs de treball, un altre tipus de gran magatzem on els empleats i empleades es van sindicar i que tenen unes condicions de treball millors que les de les Nouvelles Galeries.

L'exemple de Mamouth :

Mamouth es va obrir el 11 de juny del 1970, em diu X... que hi treballa des de la seva creació i que és una militant de la C.G.T. molt activa. Ara està fent un llibre : una biografia de l'empresa. Les hores que hi consagra li són pagades per l'empresa.

Em parla dels horaris, dels problemes, de la vaga, dels avantatges obtinguts per la lluita. Em parla en català. És filla de catalans de l'altra banda dels pirineus, de tant en tant li subten unes paraules de francès. La seva filla és present durant l'entrevista, ella l'entén el català però no el parla. I afegeix que la mare des de que treballa el parla menys. Es tenia d'assenyalar aquest fet perquè de totes les entrevistes realitzades en la ciutat de Perpinyà, només dues van ser

realitzades en català.

"La C.G.T es va fundar el 19 de juny 1974. Des d'aquest moment es van obtenir :

- 100% protecció dels accidents del treball,
- un presupost de 30.000 Frcs per les organitzacions socials, pels nens per Nadal, per les surtides.
- una cantina,
- contracte definitiu després d'un mes d'assaig.
- Per les dones casades: si el nen esta malalt : 6 dies pagats per l'empresa, si un nen esta a l'hospital: 10 dies pagats.
- protecció contra les malalties després d'un any : 1er mes pagat a 100%, 2n mes a 95%.

Mamouth compta uns 180/200 empleats. Hi han 50% de dones.

Jo, soc empleada a l'alimentació. I soc delegada del personal .

Oblidava, afegeix, hi han també primes de transport, i el tercer mes unes primes de vacances, i cada any per l'aniversari del magatzem : hi ha una prime de 50Frcs aquest any serà de 150.

Els horaris estan així repartits :

6h-12h o bé 5h-12h o bé 7h-12h i després de 2 a 4. Això per l'alimentació, els homes comencen més d'hora. I els dissabtes es un altre horari : 7h-12h, 5h-10h de la nit.

Al "Bazar", els homes i les dones tenen el mateix horari : 7h-2h, 1h-3h.

El problema és amb les caixeres, fan només 20,30 hores quan als hi van prometre 40. Les que arriben a fer 40 hores, fan 9h-12h, paren al migdia un quart d'hora i acaben a les 4. Es un treball agotador.

Els salaris són de l'ordre de 1750-1900Frcs. Les caixeres a cap de tres mesos guanyen 1.800Frcs.

La cantina esta molt bé. L'àpat costa 5Frcs. I els menus convien cada dia."

Els dos exemples d'empreses : fàbrica de temporal i grans magatzems reflexen d'una manera força clara la situació del treball de les dones a la ciutat de Perpinyà : poca qualificació, salaris baixos i condicions de treball molt pesades. També permeten de situar els elements que poden frenar les lluites globals d'aquelles treballadores contra les discriminacions que pateixen. Hi han essencialment dos "pòles" : la situació de l'ocupació laboral en el context econòmic i social de Catalunya-Nord i l'estructura familiar i l'ideologia que porta. Les dones tenen unes dificultats per afirmar-se com a treballadora per que de fet en el país no hi treballa i quan en troben un el tenen de guardar perquè no se'n trobi i d'altra banda llur treball és una feina d'ajuda a la del marit (condició de la dona atots els llocs del món !

L'existence de rapports familiaux de domination amène la ravailleuse à se définir comme exerçant tantôt une activité professionnelle, tantôt une activité ménagère et vient s'ajouter aux difficultés qu'elle éprouve à s'organiser sur le plan professionnel ". Aquesta cita pot resumir el paper de la treballadora a Catalunya-Nord afegint el fet que des de fa segles la catalana del nord ha sigut "amagada" com la seva història , i que ha perdut, per dir-ho així la seva llengua.

e) Les dones de neteja :

Per cloure aquest capítol sobre el treball asalariat de les catalanes del Nord presento aquí l'entrevista d'una dona de neteja. Executant les feines les menys qualificades, amb uns horaris de treball de nit o a les primeres hores del matí són "les proletaries de les proletaries :

C...43 anys, de nacionalitat espanyola, dona de neteja a Perpinyà. Instal·lada a Catalunya-Nord des de fa 4 anys (1973),

" De 13 a 18 anys segueixo una formació professional, escola pro-

(49) VANDERHAEGHE (A), Travail féminin et minorisation. Les vendeuses et les employées dans les grands magasins. Bruxelles, Contradictions, 1975.p. 255.

fessional, classes a la nit . Sempre he fet coses manuals, surto de l'escola sense cap títol. Era l "Escuela profesional para la mujer" potenciada per la Diputació. Només tinc el baxillerat elemental nocturn . Dels 18 a 29 anys treballa en una família. A 29 anys començo una carrera d'assistenta social, per fi trobo una escola que m'accepti amb el meu baxillerat: és a Salamanca. Era una escola estatal portada per la secció femenina ^(Falange), els cursos van durar tres anys, teniem un programa interessant, un sociològ molt bo. Descobro una problemàtica : les idees socialistes. Però, además de la matèria com economia puericultura, sociologia, higiene del treball, dret, estadístiques, hi havia religió. El 2n any s'exigia 350 hores de practica. I el tercerera la tesi. Portava un diari de l'assistenta social, la tesi era el diari desenvolupant: practica de barri de psichiàtria d'escola de sorda. A llavors és quan visc unes lluites amb la JOC (Jo entut Obrera Christina) i amb uns capellans. Hi ha també una lluita per fer un liceu nocturn en un barri de Salamanca.

El primer treball és a Girona a Caritats. Permanéncies. El poder està en les mans del bisbe. Tenia un bo sou però tenia d'attendre a tots els criteris del bisbat. Porto una feina en un barri i la gent em va dir de denunciar l'església i de deixar la meua carrera. Es van decideixo marxar a Barcelona, faig una feina política i treballa en un hotel a Mallorca i després a la Residència com administrativa : soc funcionaria dell'estat! Al 1973 després d'una lluita d'empresa vull fugir d'una situació laboral caòtica i donar un canvi a la meua situació personal. Decideixo d'anar-me en un país liberal.

Vinc a França i aqí faig una trobada : e meu company. I em trobo a trobar amb el problema del treball. La primera dificultat és l'integració en la societat. Volia treballar per la meua independència econòmica i tenir la seguretat social. Com no parlo el francès, només em quedar la neteja. Les indústries n'hi han tan pocs ! Començo a treballar per una empresa de neteja, em donen una feina de les 4 del matí a les 8 del matí , 24 hores setmanals : a les Nouvelles Galeries. Així puc aconseguir una carta de "séjour" i

la carta de treball. Però, vaig viure unes condicions de treball horribles : una "jefe" histèrica i racista que m'humiliava al màxim tractant-me de puta a cada moment, eren 12 a 14 noies per Nadal van venir dues de més.) 0% eren espanyoles. Les altres eren àrabs les franceses casada i amb nen tenien uns horaris més interessants. A cap d'uns mesos vaig ser acomiadada : vaig refusar de pujar les escales amb una galleta plena d'aigua, vaig pujar amb l'ascensor. Això no s'ha de fer ! També cada matí a l'arriba i al marxar, un vigilant ens registrava de dalt a baix per veure si no robaven ! Després d'aquesta experiència vaig trobar una feina de fregar escales i una altra a casa d'un particular, em passo de les 6.30 del matí a les 11.30 fent neteja. A la tarda ho tinc lliure i vaig morta de son, al mes guanyo uns 9.000Frs. Mira, això és la vida d'una dona de neteja em pots parlar."

Respecte al problema del català, C... no en té cap, és la seva llengua i s'assimila molt bé a Catalunya -Nord : perquè estúdia el francès si aquí m'entenen. Però, també veu que no seria una mala cosa potser per trobar una altra tipus de treball, encara que no tingui il·lusions sobre les possibilitats de treball a Catalunya-Nord.

4) Les pageses dels Aspres :

Les dones no són pas únicament a la ciutat, i més aviat a Catalunya-Nord les troben al camp.

Un conseller agrícola de la regió de TUIS em va proposar de trobar unes quantes dones dels Aspres, En el context del 1976 :

" Si 17.000 hectares ont brûlé en 1976 dans les Aspres au Sud-Ouest de Perpignan, ce n'est pas un hasard. C'est le résultat de la désertification des campagnes." (50)

Ademés de parlar amb unes 10 dones, vaig fer passar un petit qüestionari tancat (51) al qual 60 dones dels Aspres van contestar.

La població estudiada ha sigut : 31 d'explotants agrícoles, , 34,5% de petites propietaries, 11,5% d'ajudes familiars, 13% d'obreres agrícoles, 6,5% de dones de grans propietaris, 3,5% de temporals. Nom's 6,5% no eren pas catalanes. 84% el parla i 15 l'entén només. I 92% són feineres a casa seva que treballin a l'explotació i a fora, a fora únicament, a l'explotació únicament.

Sis d'aquelles dones (de les 10) em van contestar en català.

Quina és la vida quotidiana d'aquestes dones ? quins eren els problemes principals ?

La primera entrevista la vaig realitzar amb una companya. Varem anar a casa d'una pagesa que coneixia, el marit de la dona era present. No és una entrevista és més aviat una discussió que vaig notar en el meu cap i que vaig transcriure per escrit després.

Quan la dona s'enterra que faig una enquesta diu de seguit : " No vull parlar, jo de parlar no en sé." El marit, ell parla. Hom discuteix una mica de tot, i principalment dels incendis en els Aspres. Ell té la seva idea sobre el fet : no vale la pena de lluitar. Les coses són com són. Ara no és més com abans i l'agricultura de mun-

(50) Extrait du livre publié aux Editions du Chiendent : CAZELLES (Adrien) quand on avait tant de racines. 1977.

(51) Veure Anex.

tanya no pot existir, la gent no sap viure com fa temps. Si la meva dona havia de fer el pà, no ho sabria fer. Cal viure amb el seu temps. La dona esvolta i calla. La filla la més gran també. El pare ens ofereix un got de vi dolç. De repent em diu : " Així feu un treball sobre les dones, si cal em posaré una faldilla i contestaré jo ! La meva dona és de la vella generació, fa molt "vieille France", no vol parlar". La dona s'anima una mica i diu : " Voleu fer un treball sobre les dones aquí, doncs veniu a treballar amb mi." Li dic que no visc més a la regió i que vaig treballar al camp per les veremes : l'Hérault i aquí. A mica a mica comencem a parlar. Mentrestant l'home continua de parlar dels incendis i de l'impossible retorn a la vida d'abans amb la companya. Començo per demanar si ell treballa només al camp o bé també a la ciutat. De seguida, el marit es fica a la conversa per dir : " Treballa per temporades, fa un treball de dona!". La dona em mira sense dir res. S'espera que l'home continui la seva conversa i em contesta :

" Si, només treballa al camp. A l'hivern alleixo els xirments. I després faig la collita dels albercocs i dels pressecs i per fi les veremes.

No ha pensat mai treballar en un altre lloc ?

- No estic bé aquí. I amb tota la feina que hi ha en tinc prou.

Això vol dir que no participa a la gestió de l'explotació ?

- Ell compra el que es necessita : tractor, màquines. Jo, la meva feina és criar els crios i comprar el necessari per a la casa.

Heu comprat molts aparells per la casa ? Quins ?

- Bé, unanevera, una màquina de rentar ropa. La televisió. A vegades soc jo que faig els comptes.

La filla intervé en aquest moment per dir :

" Jo, no m'hi quedaré al camp. M'agrada més la ciutat."

La mare li contesta :

Per això, cal treballar i ara que no pots anar a l'escola." M'explica que el C.E.S. de Tuir la va dirigir cap a un ensenyament privat de mecanografia." Amb els altres nens anirem amb més atenció."

A llavors el marit intervé per oferir-me un got de vi i em diu: "Jo li puc dir el que fa la meua dona al camp i em torna a explicar les diferents feines. Es sent com un molestat. La dona parla amb la seva filla d'anar donar una volta. Com que la meua com anya i jo manifestem l'intenció de marxar ella em proposa: "Veniu a fer les veremes amb mi". L'home somriu. no salud, i em invita a passar veure un cop un altre dia.

A Pontellà la senyora F... no s'atrevia de contestar-me. Ella treballa a l'erpinyà. L'explotació de 7 hectares no permet de viure. Guanya un SMIG. Al camp només fa les veremes.

Té quatre nens: dos nens i dues nenes. el més gran és militar a Paris, l'altre és tractorista i canta en català. Una filla és empleada de banc, la més jove entrarà a l'escola d'agricultura de Ribesaltes, voldria després anar en un "lycée agricole".

em diu també que la família pagesa d'abans ha canviat molt aquests darrers anys. "Hi han molts solters, les noies s'estimen més casar-se amb un gendarme i veure la ciutat. Tornen al poble per les vacances. Al poble només queden els vells. No es fa més les festes d'abans: no es feia el "llevant de taula", o si i els músics passaven per les cases i preguntaven "quin tros voleu que toquem?". La gent demanava l'Internacional, la Marseillaise, tot això no es fa més des dels anys 50."

A Tuir, una altre dona que també treballa a fora i al camp em diu el mateix: explotació no-rentable, només es quedaran els vells. Els seus fills sobretot la filla marxaran a l'erpinyà. Afegeix:

"La situació de la pagesa és la pitjor de totes, no té cap avantatges. Aquest treball no està pagat. " Però, afirma amb un to de resignació : " és una qüestió de caràcter els problemes entre homes i dones. L'home és més independent, la dona al camp és una persona que ajuda i res més. "

Sobre la crisi diu : ~~passa~~ ^{passa} dos anys que estirem la llengua . El estatut de les cooperatives no ha canviat des del 1907. I aquí mireu, les dones no tenen cap participació . " L'entrevista té lloc en el seu lloc de treball ~~sota~~ el seu patró, escolta i a vegades intervé : " A l'assà, els homes porten les dones al dinar de cada any , el dinar de la cooperativa. Hi ha una evolució : la dona té més responsabilitat en la gestió."

A nivell de responsabilitat 9 dones sobre les 10 em van contestar que les responsabilitats consistien : ajudar a la comptabilitat i decidir les compres per la casa.

Només una noia, jove agricultora em va dir que decidia amb els seus germans per les compres en general sigui per l'explotació sigui per la casa. Aquella noia no va voler seguir uns estudis i ara treballa a temps complert a l'explotació : -pressecs, sembrar, veremes, i a les "serres" dels tomaquets i els ensiams." Femem comprar una màquina per tallar els arbres. Soc ajuda familiar per tenir la seguretat social. " També pensa que es necessari de donar un estatut a les dones pageses : " encara que només treballin a temporades, és un treball que s'ha de reconèixer socialment . Ademés cal que la dona que treballa tot l'any a l'explotació tingui un estatut d'explotant agrícola reconegut. Per això, ella se'n anava a Canada per fer un estatge de formació ~~xxxxxxxxxxxx~~ : "és un viatge d'estudis de 3 setmanes".

També té consciència que els intermediaris entre el pagès i el consumidor els roben : "venim els pressecs a 1F i després valen 2F 60 a TUIR al mercat, és una vergonya."

Aquestes quantes paraules de dones poden servir d'introducció a un estudi més aprofunditzat de les camperoles. Tenir en compte la "personalitat de cada regió estudiada i els problemes que implica per els camperols. També és un primer intent de fer conèixer la persona-

litat de la catalana del Nord. A la pregunta : quin us sembla
la especificitat del paper de la Catalana del nord? potser que es
podria respondre : de ser camperola.

Agost del 1976.

Com a Conclusió....

Es temps ara, a partir dels documents presentat en els capítols anteriors d'intentar formular algunes conclusions.

L'anàlisi d'aquests documents permet de tractar de la qüestió del treball femení a Catalunya-Nord sota diversos punts de vista : entre altres, la situació de les dones en uns contextes històrics precisos ; el paper de la dona avui dia en una contradicció necessària al mode de producció capitalista (treball domèstic/ treball asalariat) ; uns aspectes particulars d'aquesta contradicció : les dones en les fàbriques de temporals, en els grans magatzems de Perpinyà, al camp en un lloc geogràfic i econòmic definit : els Aspres; l'actitud dels que parlen de la qüestió femenina : sindicats, partits, els mateixos grups de dones"i per extensió : la premsa, els llibres de sociologia ; l'actitud d'unes dones de Catalunya-Nord de cara a llur propi treball, de cara a la lluita que es suposa , de cara als problemes del país.

Tots aquests punts aquí enumerats fan aparèixer la multiplicitat i la complexitat de la qüestió. També subratllen l'interès que hi hauria a estudiar més a fons el problema i a presentar uns estudis complementaris, cosa que no vaig fer en aquesta recerca.

Es sense dubte que l'estudi de fons non- oficials al nivell de la història hagués sigut important per posar a l'llum tota la diversitat del país i de les situacions viscudes per les dones.

Al nivell de l'enquesta un treball d'equip hagués permès de construir una mostra : mostra de població , construïda a mesura que s'avançaria en el treball de terreny. Es uns exemples i una proposta pel futur. Tampoc el meu propòsit no era pas de presentar aquí un estudi exhaustiu de la qüestió sinó de fer aparèixer unes quantes preguntes i reflexions de conjunt respecte al treball femi-

ni a Catalunya-Nord. Els principis de treball que vaig adoptar durant la recerca eren de captar una realitat socials i humanes sota diverses mides ^{que} i volíem d'alguna manera revelar els caràcters "personalitzats" del terreny. Els hipòtesis no van ser definits "per sempre", sinó que van modificar-se i desenvolupar-se durant els dos anys que vaig passar a estudiar el problema.

A cada pas vaig tenir d'adaptar les preguntes que van ser posades en un principi. I de fet, el principi de l'enquesta (non-dirigida) va permetre de plantejar "un problema metodològic fonamental" (52) : La relació entre l'investigadora i el terreny d'estudi.

Es després d'haver parlat amb les dones i d'haver establert unes relacions de simpatia que va ser possible de veure que "una part d'història" tocant el país i les dones es feia necessària i urgent. De fet, ^{en} les enquestes tradicionals es nota més aviat el que aporten els interrogats a l'investigador. Vaig voler "canviar" aquest principi i intentar aportar quelcom a aquelles dones, potser respondre a unes necessitats : re-trobar la memòria perduda.

Les diferents formes que pot prendre el treball femení va ser força estudiat. Escollir de presentar una visió del treball temporal i del treball al camp paral·lelament a un estudi del treball domèstic va ser una voluntat de "marcar" el més possible el lligam estret entre el país i les condicions de vida i de treball de les dones. Per referència al camp i a la ciutat va ser també força interessant a un doble nivell. D'una banda assenyala les diferències i les marca entre les dones de la ciutat i les del camp. Diferència molt difícil de precisar. Moltes dones de la ciutat són originàries d'un poble. Perpinyà representa per elles : unes condicions de treball menys dures, unes possibilitats de relacions afectives.. Unes dones del camp aspiren a viure a Perpinyà. També trobem les posicions inverses : unes pageses volen continuar de treballar al camp (en proporció menys important). Volen continuar de viure al

(52) MORIN (E)- Commune en France...op.citat p. 283 a 287.

país. 2 vegades és ap partir d'unes reflexions sobre la situació de Catalunya-Nord o bé perquè han viscut en un altre regió que apareixen unes fortes motivacions de quedar-se a Catalunya-Nord. D'altre banda, la ciutat i el camp no apareixen aquí com antagonics varies vegades les dones em deien "Ferpinyà és un poble". Finalment a la pregunta : ...I les dones a Catalunya-Nord ? trobem una altra pregunta , indissociable l'una de l'altra, ue és Catalunya-Nord ? Les contradiccions viscudes per les mateixes dones hi respon d'una certa manera. En tot cas permeten que es justifiqui el fet d'estudiar com a problema particular, lligat al país i a uns aspectes múltiples de canvis socials, el treball de les dones a Catalunya-Nord.

ANEX I

Questionari dones salariades - Perpinyà.

1) Situació de la dona :

- soltera,
- casada,
- viuda,
- separada,
- divorciada.

2) Edat.

3) Teniu criats ? quant ?

4) Fins a quin edat veu seguit un ensenyament ?

5) Teniu un diploma :

-certificat

- C.A.P.

-B.E.P.C.

-B.A.C.

-ensenyament tècnic , superior,

6) Teniu una formació professional ? I quina ?

7) Quant treballadors hi han en la vostra empresa ? Quina és la part de les dones ?

- menys de 5

-de 5 a 9

- de 10 a 19

- més de 100

- 500 i més

8) De quina manera la vostra empresa recluta el personal ?

9) A quin sector perteneix la vostra empresa ?

10) A quin edat veu començar de treballar ? I per quina raó ?

11) Quin treball feu ?

12) Aquest treball és només el fet de les dones ?

13) Quantes hores treballeu per setmana?

14) Com és organitzat el treball : equips ? o horaris regulars ?

- 15) Hi ha un sindicat en la vostra empresa ? quin ?
- 16) Hi ha una conveni col·lectiu ? el coneixeu ?
- 17) Quin és el percentatge de treballadors(e) que formen part del sindicat ?
- 18) Esteu afiliada a un sindicat ?
- 19) Teniu de marcar en una llista quan arriveu i quan plegueu del treball ?
- 20) Feu hores suplementaries ? Regularment ?
- 21) Quina és la raó per la qual feu hores suplementaries ?
- 22) Quant de temps utilitzeu per anar al vostre treball ?
- 23) Quan dies de vacances teniu ?
- 24) A fora d'aquells dies heu faltat al vostre treball i per quina raó ?
- 25) quan esteu pagada ?
 - cada setmana
 - cada mes
- 26) Sobre quina base esteu pagada :
 - salari fixe
 - " " més percentatge
 - al rendement
 - a la peça .
- 27) A quin nivell us situàreu ?
 - més de 1000 fcs
 - de 1300 a 1500
 - de 1700 a 2000
 - de 2000 a 2300
 - 2500 i més
- 28) quina és la professió del vostre marit ?
- 29) quin és el seu salari ?(mateixa escale)
- 30) Existeixen bonificacions en la vostra empresa ?
- 31) L'execució de la vostra feina afavoreix les malalties professionals els accidents ?
- 32) Des de que treballau en aquesta empresa (precisar el temps) heu tingut un accident ? quin ? una malaltia ? quina ?

24) Heu sentit parlar del moviment dels vinyatafres del 1907 ?

Per qui ? Una persona de la vostra família hi ha participat ?

25) Us interessen als problemes del sindicalisme camperol?

Heu sentit parlar d'alguns moviments ? Quins ?

Obrera agrícola,temporal :

Quines són les vostres condicions de treball ? La vostra remuneració ?

Quant de temps trebal·leu al camp durant una any ? Quines tasques realitzeu ? i a quines temporades de l'any ? Quin estatus social teniu
I el vostre marit ?

ANEX III

Questionari militant - grups de dones.

- 1) Dada. Situació social .
- 2) Quina va ser la teva evolució política ?
- 3) Des de quan estas membre d'aquesta organització ?
- 4) Tens una responsabilitat particular ?
- 5) Quina és la teva origen social ?
- 6) Dts de l'er inyà ?
- 7) Formes part d'un sindicat ?
- 8) Que penses de la família ?
- 9) Formes part del M.L.A.C. o d'un grup de dones ?

Questions generals sobre l'organització :

- 1) Quines són les diferències tendències de la teva organització ?
- 2) Es planteja el problema de les dones ? Com ?
- 3) Quina és la estructura adoptada per un treball sobre la qüestió femenina : comités mixtes, grups de dones ...
- 4) Que penseu de les Women's Lib ?
- 5) Els problemes personals són discutits en el si de l'organització o no ?
- 6) Teniu guarderies pels orfes quan teniu unes reunions ?
Quin és el seu funcionament ?
- 7) La sexualitat, el treball, la família apareixen com temes de discussió ?
- 8) Quin actitud tenen els homes de l'organització de cara a les dones ? De cara a la qüestió femenina ?
- 9) Penseu que la dona catalana té un paper específic ? Quin seria ?
- 10) L'organització es planteja el problema de Catalunya -Nord i com ?
Quin paper tenen les dones en aquest debat ?
- 11) Quina va ser la vostra posició de cara a l'Any Internacional de la dona ?
- 12) Com reacionen les dones del carrer quan esteu distribuïnt octavetes ? Parleu de la vostra activitat militant amb les dones del vostre barri ?

ANEX IV

Dones pageses (2)

Edat	Casada	Nivell d'estudis	Explotació	Professió	Nbre de crios	Llengua
		soltera		plana		(1)
		viuda		montanya		(2)
		Divorciada				(3)

Explotanta agrícola

- 1) Treballant a l'explotació
 - tot l'any....
 - segons les temporades....
 - gestió, comptabilitat....
 - "ménagère"....
- 2) Treballant a fora de l'explotació
 - a on ?
 - quin tipus d'activitat...
- 3) Treballant a l'explotació i a fora
- 4) ménagère...

Ajuda familiar

- 1) Participa als treball temporals únicament...
- 2) Treballa a temps complet...
- 3) se'n carrega de la gestió...
- 4) " " de les feines de casa...

Obreres agrícoles

- 1) Treballs temporals...
- 2) Tot tipus de feina...
- 3) ménagère...

Dones de grans propietaris

- 1) Treballa a fora de l'explotació....
- 2) Treballa a l'explotació
- 3) té un comerç
- 4) Ménagère

Temporals

- 1) Treballa només al camp....
 - 2) Treballa també la ciutat...
 - 3) treball domèstic
-

- 1) no és pas catalana.
- 2) ho parla
- 3) només l'entè

Questionari n°

(Posar una creu)

CHOMEURS

des poupées bella

La section C.G.T des POUPÉES BELLA organise le :

MARDI 23 DECEMBRE à 17H 15 à la Bourse du Travail, une

REUNION D'INFORMATION CHOMAGE

Il y a aujourd'hui plus de 1.500.000 chômeurs en France, rien que dans notre département plus de 12.000 chômeurs.

Comme chaque année, plus de 220 salariés de l'entreprise BELLA se retrouvent au chômage, après avoir travaillé entre 7 et 9 mois dans l'entreprise,

L'entreprise des Poupées Bella étant considérée comme saisonnière, tous les salariés se trouvant au chômage pour la troisième année consecutive, ne perçoivent plus ni allocation au chômage, ni A.S.S.E.D.I.C; seulement 12 à 15 jours d'aide publique (ce qui représente 150 F pour 4 à 5 mois de chômage) .

Ainsi, plusieurs dizaines de salariés de Bella se retrouvent pendant plusieurs mois sans aucune ressource dans l'attente de la reembauche dans l'entreprise . cette année exceptionnellement la reembauche complète de tout le personnel devrait s'effectuer fin février 76 .

Avec le nombre grandissant de chomeurs, il n'est plus possible de trouver du travail durant ces mois de chômage.

Cette situation est intolérable. Cela dure depuis des années alors que le coût de la vie ne cesse d'augmenter, les chomeurs les premiers subissent les conséquences de la crise actuelle.

Il est possible de faire changer cela, C'EST L'AFFAIRE DE TOUS LES CHOMEURS .

Seul, isolé on ne peut rien , mais TOUS ENSEMBLE cela est possible , en se regroupant comme l'on déjà fait des chomeurs de différentes villes de France, dans des Comités de Chomeurs: ils ont pu obtenir certains avantages (transports gratuits par exemple)

Pour cela , la section C.G.T de Bella appelle à une reunion d'information pour tous les chomeurs de Bella

-Pour le droit au travail .

-Pour les Allocations de chômage completes

Mardi 23 decembre à 17h 15 à La Bourse du Travail
(place Rigaud)

Tous les samedis matin , De 10 a 12 heures se tiennent a la Bourse du travail des reunions d'information pour les chômeurs de BELLA.

BIBLIOGRAFIA

I. La dona i la història. Històries de dones...

A)-Obres Generals.

Cal assenyalar la font de la biblioteca Marguerite DURAND- 21, place du Panthéon. 75005-Paris. Aquesta biblioteca que té una subvenció de la ciutat de Paris, conserva 11.000 volums que concerneixen la història de les dones i del feminisme. Els primers volums daten del segle XVII. Ademés dels llibres, 33.000 dossiers són constituïts a partir de retalls de diaris. Setmanaris, revistes, cartells, manuscrits de dones, retrats de dones es troben allà. La classificació és la següent : una per noms d'autors, una per segle i països, una altre constituïda després d'haver classificat les revistes i diaris per temes : treball, sexualitat, educació... Assenyalaré aquí algunes obres que vaig poder consultar allí. Afegiré alguns títols de la biblioteca Nacional, la font dels llibres llegits o consultats i les fonts dels Arxius Departamentals de Barpinyà.

B.N. = Biblioteca Nacional.

A.D. = Arxius Departamentals.

B.M.D. = Biblioteca Marguerite DURAND.

1) Moviment obrer segle XIX i treball de les dones :

CEREZ (J)- La condition de la femme de 1804 à nos jours. Paris, Tesi de Dret, 1940. B.M.D.

DOLLEANS (E)- Histoire du mouvement ouvrier. Tome II (1871-1906). Paris, Colin, 1939. B.N. 4^a R.4.569 (2).

LEROY-BEAULIEU - Le travail des femmes au XIXème siècle. Paris, 1873. B.M.D.

LEVASSEUR (E)- Histoire des classes ouvrières et de l'industrie de 1799 à 1870. Paris, 1931. B.M.D.

MAITRON (J)- Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français. Paris, Editions Ouvrières, 1970. B.M.D.

POISSON (CH)- Le salaire des femmes. Paris, 1902. P.M.D.

2) La Prostitució

GUYOT (Y)- La Prostitution. Paris, 1882. B.M.D.

MARX (K) i ENGELS (F)- La Sainte famille. Paris. Editions Sociales, 1969.

3) Socialisme i feminisme.

ABENSOUR (L)- Histoire générale du féminisme des origines à nos jours. Paris, Delagrave, 1921, in: 8º, B.N. 6R 30.390.

BAELEN (J)- Flora TRISTAN, féminisme et socialisme au 19 ème siècle. Paris, Seuil, 1972.

DEMAR (C)- L'affranchissement des femmes. Paris, Petite bibliothèque Payot 1976,

DESANTI (D)- Flora TRISTAN, vie et oeuvres mêlées. Paris, 10/18, 1973.

- Flora TRISTAN, la femme révoltée. Paris, 1972.

EAUBONNE (Françoise d')- Le féminisme histoire et actualité. Paris, A. Moreau, 1972.

- Le féminisme ou la mort. Paris, Ho ay, 1974.

FRAISSE (G)- " Femmes libres de 48. Moralisme et féminisme. " Les Révoltes Logiques. nº 1, hivern 1975.

GOUD (H)- "Flora TRISTAN" in MAINTENANT, nº9-10, Paris, 1948. B.M.D.

MAITRON (J)- " Les penseurs sociaux et la famille dans la moitié du XIXème siècle", in Renouveau des Idées sur la famille. Travaux et Documents, cahier nº18, 1954. pp.81-102.

MICHEL (Louise)- Mémoires. Paris, Maspéro, coll. "La mémoire du peuple", 1976.

RUBEL (M)- " Flora TRISTAN et Karl MARX" in La Nef, Paris, gener del 1946.

STUART MILL (J)- L'asservissement des femmes. Paris, Petite Bibliothèque Payot, 1976.

THIBERT (M)- Le féminisme dans le socialisme français 1830-1850. Paris, Tesi de Doctorat de LLetres, 1926. B.M.D.

THOMAS (E)- Les femmes de 48. Paris, P.U.F., 1948.

-Pauline ROLAND : socialisme et féminisme au XIXème. Paris, Marcel Rivière, 1956.

-Les Pétroleuses, Paris, Gallimard, 1953.

- Louise MICHEL, Paris, Gallimard, 1971. (B.M.D. pel conjunt).

WOLSTONECRAFT (M)- Défense des droits de la femme. Paris, Payot, 1976.

Sobre Paule MINK :

ALBISTUR (Maïté)-ARMOGATHE (Daniel)- Histoire du féminisme français du Moyen -Age à nos jours. Paris, Editions des Femmes, 1977.pp.322-323 i 330.

BRUHAT (Jean)-DAUTRY (Jean)-TERSEN (Emile)- La Commune de 1871. Paris, Editions Sociales, 2ª edició, 1970, p.375 i p. 437.

ENGELS a Laura LAFAGE- Correspondance. Tome I (1868-1886). Paris, Editions Sociales, 1956.

LEFRANCAIS (G) - Souvenirs d'un révolutionnaire. Bruxelles, 1902.pp.322-323
Dictionnaire Biographique du mouvement Ouvrier français...op.citat, Tome VII, pp.369-370.

THOMAS (E)- Les Pétroleuses...op.citat.

VERECQUE (CH) - Dictionnaire du socialisme.

WILLARD (Claude)- Le mouvement socialiste en France (1893-1905) ; Les Guesdistes. Paris, Editions Sociales, 1964.p.635.

Aquesta biografia de Paule MINK ha sigut establerta amb la col.laboració de René BIANCO, in MAITRON, Dictionnaire...op. citat.

Obras de Paule MINK :

Lettre, La Revue Socialiste, Mars 1891, p.341.-"Le Congrès féministe de Bruxelles", in La Revue Socialiste, septembre 1897, pp.339-350. Citat per GUILBERT (M)- Les femmes et l'organisation syndicale avant 14. Paris, C.N.R.S., 1966.

Le travail des femmes, discours, Julioldel 1868, in Fol.4p. R.F.12.236. B.N.
Les Mouches et l'Araignée, setmanari, nº1 i 2, Paris, 17 i 24 de Desembre del 1869. Fol.Lc.2/3237. B.N.

Les Mouches et les Araignées, une héroïne populaire : Louise MICHEL. Lyon, 6ª edició, 1880. 8ª Lb 57/7.626. B.N.

Enquesta sobre la condició de les dones a la jornada pel nº 1 de La FRONDE del 9 de desembre del 1897, in Cartes de Paule MINK a BEVERINE, periodista de la Fronde(diari polític i literari dirigit, redactat i compostat exclusivament per dones) B.F.D. SeccióAutographes,dossier P.MINK=

4) Tèxts ideològics sobre la qüestió de les dones i el treball femení.

BEBEL (August)- La femme et le Socialisme. Berlin, Dietz Verlag, 1964.

- La femme dans le passé, le présent et l'avenir. Traduc-
ció francesa de H.RAVE. Paris, G.CARRE, 1891. 8ª R. 11.060. B.N.

BORROF (A)- "The Bolcheviks and working women" (1905-1920). Soviet Stu-
dies XXVI, Octubre del 1974.

CHESNEAUX (J)- Du passé, faisons table rase ? Paris, Petite collection
Maspéro, nº164, 1976.

ENGELS (F)- L'Origine de la famille, de la propriété privée et de l'état.
trad. Jeanne STERN. Paris, Editions Sociales, 1971, nova edició, pp.25 a 191.

GOLDMAN (Emma)- Living my life. 2vol. New-York, Dover, 1970 (1ª edició : 1931)

GRIMAL (F)- L'histoire mondiale des ~~la femme~~ la femme. Paris, Nvelle Librairie
Française, 1966, 4 vol.

GUILBERT (M)- Les femmes et l'organisation... op. citat.

- "L'évolution des effectifs du travail féminin en France
de 1866 à 1946." Revue Française du travail. 2 (18), setembre 1947.

KOLLONTAÏ (A)- L'Opposition Ouvrière. Paris, Seuil, 1974.

MANDROU (R)- "Les femmes dans l'histoire". Revue Historique. Octubre-desem-
bre del 1969.

MARX (K)- Le Capital. Livre I. Tome I. Paris, Editions Sociales, edició
de 1975.

STORA-SANDARR(J)- Alexandra KOLLONTAÏ : marxisme et révolution sexuelle.
Paris, Maspéro, Bibliothèque socialiste, 1973.

SULLEROT (E)- Histoire et Sociologie du travail féminin. Paris, Denoël-
Gonthier, col.lecció "Femme", 1968.

B) La Catalana del Nord en la història 4 amb referència a l'occitana i a la Catalana del Sud) :

- BABY (F)- La guerre des Demoiselles en Ariège (1829-1872). Montbel, 1972.
- BALENT (A)- "Introducció a la història del moviment socialista dels Pireneus Orientals (1848-1920)". Sant Joan i Barres, nº 45, 48-49, 1971-72;
- "El Partit Socialista en el Rosselló : una temptativa prematura (1881-1883), especialment pp.81-83 sobre Paule MINK, AINES, desembre 1974.
- BECHTEL (G)- 1907 : la grande révolte du Midi. Paris, Laffont, 1976.
- CARMANY (Maria-Aurelia)- El feminisme a Catalunya. Barcelona, Nova Terra, Col.lecció "el sentit de la història nº3, 1973.
- La dona a Catalunya. Barcelona, Edició 62, col. lecció "A l'abast", 1966.
- FABRE (D)-LACROIX (J)- La vie quotidienne des paysans du Languedoc au 19ème siècle. Paris, Hachette, 1973.
- FRENAY (E)- "La Commune à Perpignan", Le Travailleur Catalan, nº del 26 de Març i del 2 d'Abril del 1971.
- LAPASSAT (R)- "Les journées de Juillet 1789 à Prades", Conflent, nº 25, 1965.
- LEROY-LADURIE (E)- Les Paysans du Languedoc. Paris, Flammarion, 1969.
- MARTY (A)- la gloire de lutteurs de 1907. Paris, Norman Béhune, 1972.
- NAPO (F)- 1907 : La révolte des vignerons. Toulouse, Privat, 1971.
- ROUBIN (L)- Chambrettes des Provençaux. Paris, Plon, Col.lecció " Civilisations et mentalités", 1970.
- ROURE (N)- "La sorcellerie en Roussillon", Cerca, nº26, 1964 ; nº28, 1965.
- TILLION (G)- Le harem et les cousins. Paris, Seuil, 1966.

La font dels Arxius Departamentals :

- Usines de guerre a : Pyrénées Orientales, A.N. F7 13.364. B.N. Paris, Zero 256 als A.O.
- Occupació laboral guerra 14-18 : Offices publics de placements. A.D. M3.655.
- "Les Archives etala guerre 14-18. En marge de la guerre : lettres anonymes , lettres de détraqués". Cerca, nº 26, 1964.
- Le Travailleur Catalan, any 1936.
- Le Socialiste des P.O. (1882) nº 6 a 26.

La font dels llibres, articles, i la de la F.I.E.H.S. de Perpinyà.
(Fondació Internacional d'Estudis d'història social):

ESTIVILL (J)- " Abandonats en una illa deserta i el moviment del sol."
Avenç, nº0, desembre del 1976.

FRENAY (P)- " La resistente Rose Blanc : une militante, une héroïne".
Le Travailleur Catalan, 11 de Maig del 1973.

GRANOTIER (B)- Les travailleurs immigrés en France. Paris, Maspéro, nova edició 1976.

HERMET (G)- Les Espagnols en France. Paris, les Editions Ouvrières, 1967.

NASH (M)- Mujeres Libres : España 36-39. Barcelona, Tusquets, 1975.

PONS (E)-BERNADAS (J)- La resistència en el Rosselló en la segona guerra mundial. Tesina, sota la direcció de J. ESTIVILL. Centre Universitari de Peppinyà. 1975.

QU RALT (J)- La main d'oeuvre espagnole dans les Pyrénées Orientales.
Diploma an x, sota la direcció dels Pr. Laurent i Combes, Universitat de Montpellier, 1966.ROI0

ROI0 (R)- Els camps de refugiats en el Rosselló. Tesina, sota la direcció de J. ESTIVILL, centre Universitari de Perpinyà, 1975.

Les Réfugiés politiques en France; document inédit, d'una dona anònim.
F.I.E.H.S., Peppinyà.

II. La dona i el treball ara.

A) Sociologia

1)-Obres generals:

B.I.T.- Bibliographie sur le travail des femmes(1861-1965), 1970.

FRIEDMAN(G)-NAVILLE (P)- Traité de Sociologie du Travail, tome I, p.266 ;
tome II, p.330. Paris, Colin, 1970 (3ª edició 1er vol.) , 1965 (2ª edició
2n vol.)

HAUJET (H)- Travail professionnelles femmes et mutations sociales,
Bruxelles, Editions Ouvrières, 1972.

HATZFELD-FREYSSINET (J)- L'emploi en France. Initiation Economique 5.
Paris, Editions Ouvrières, 1964. pp.91 a 98.

MAILLARD (J.F.) - Le nouveau marché du travail. Paris, Seuil, 1968.

SULLEROT (E)- Les Françaises au travail. Paris, Hachette, 1973.

2) Articles i comunicacions :

CAPORAL(E),MOURAD(K),RIOUX (L)- "Sept millions de femmes hors la loi".
Le Nouvel Observateur, 22-28 de Gener 1973.

CHARRAUD (A)- "Travail féminin et revendications féministes". Sociologie
du Travail 43), 1974.

Comité du Travail Féminin : "Le Travail des femmes en France" Documenta-
tion Française Illustrée 4278), Paris, Avril, 1973.

:"Les problèmes posés par les conditions
de travail des femmes". Informe. Avril, 1976.; Veure article de Martine
STORTI, 'in Libération, 13/ 10/76 : "Travail féminin : un Comité qui
prêche dans le désert".

COSSE (Marie-Chantal)- "Le travail des femmes en France". Notes et études
documentaires 3.336, Paris, 12 de novembre del 1966.

ESPRIT n 29, Maig del 1961 -La femme au travail. n especial.

GUILBERT (M)- "Quelques aspects actuels des problèmes du travail féminin
en France".Rech.Inter, 17. Gener-febrer 1960.

Les Cahiers du GRIF n°11, Avril 1976 : "Le travail c'est la santé" n^o
especial.

INDEPENDANT. Articles :

"Un centre de spécialistes féminins pour les stations fruitières et la vente de détail va fonctionner à Peppignan", 24/10/74.

"La déléguée régionale à la condition féminine : sous-emploi, chômage, problèmes à examiner." 5/2/75.

"L'aménagement du Languedoc-Roussillon : des emplois surtout pour les jeunes et les femmes". 28/1/75.

"Les Pétroleuses : les femmes lutteront avec les travailleurs" 5/3/75.

"Avec les femmes, les viticulteurs iront-ils plus loin?" "les femmes aussi". 14/3/75.

"Le comportement de la population active féminine par rapport au travail" Bulletin Conjoncture régionale (Bretagne) 17, 1972.

"La féminisation dans la fonction publique". Bulletin du Centre de Documentation contemporaine des Archives des Pyrénées Orientales. Març-Avril 1974.

LEFARO (R)- "Capitalisme et patriarcat à travers l'analyse économique du travail féminin", Critique Economie Politique 11-12, Avril-Septembre 1973.

ROUX (C)- "Population active féminine et travail professionnel de la femme mariée en France, depuis la 1ère guerre mondiale". Cahiers ISEA, Série AB, n°177, septembre 1966.

- "Tendances récentes de l'activité féminine en France". Population febrer, 1970, n° especial.

SARTIN (P)- "Nouvelles orientations du travail féminin". Projet, juny 1974. Sociologie et Société. Montréal VI. Maig 1974, n° especial : Femme, Travail, syndicalisme.

TEIXIER (G)- "Les enquêtes sociologiques vont-elles servir à mystifier les femmes"? Les Temps Modernes, n°235, Paris Desembre, 1965.

VERDES-LEROUX (J)- "Le travail des femmes". Les Temps Modernes XXIX, agost-setembre del 1974.

B) Treball domèstic :

DALLA COSTA (M.H.)- JAMES (Selma)- Le pouvoir des femmes et subversion sociale. (trad.) Ginebra, Adversaire, 1973.

GIRARD (Alain)- "Le budget-temps de la femmesmarisée dans les agglomérations urbaines". Population, 13 octobre-décembre 1958.

GUILBERT (M.)- LOWIT (M.)- CREUSEN (J) - "Les budgets-temps horaire de la vie quotidienne". Rev. franç. de sociologie, avril-juni 1967.

KLEIN (Viole) - L'emploi des femmes. Horaires et responsabilités familiales. O.C.D.E., Paris, 1965.

LARGUIA (I.) - "Contre le travail invisible" in Partisans, juillet-août del 1970.

C) Treball a la ciutat :

- fabriques -

FRIDMAN (Georges) - Le travail en miettes, Spécialisation et loisir, Paris, Gallimard, 1956.

GUILBERT (M.) - "Les problèmes du travail industriel des femmes et l'évolution des techniques" in Le mouvement social, ed. Ouvrières, Paris, n° 61, oct.-des. 1967.

- Les fonctions des femmes dans l'industrie, Paris, 1966.

- grans magatzems/empleades -

APPERT (M.) "Les vendeuses dans les grands magasins", Economie et humanisme, n° 186, avril-mai 1969,

CROZIER (Michel) - Le monde des employées de bureau, Paris, Seuil, 1965.

MILLS (W.C.) - Les cols blancs, Paris, Maspéro, 1966, p. 192 (empleades de g.m.).

PARENT-LARDEUR (Françoise), Les demoiselles de magasins, Paris, Ed. Ouvrières, 1970.

VANDERHAEGHE (Andrée) - Travail féminin et minorisation. Les vendeuses et les employées dans les grands magasins, Bruxelles, ed. Contradiction, 1975, p. 273.

- nateja -

ARONDO (Maria), Moi, la femme, Paris, Stock. 2, 1975,

D) Treball al camp :

ALLANZEN (Marie) - La paysanne française aujourd'hui, Paris, Conthier, 1967.

Avenirs, n° especial : "Les Carrières féminines en milieu rural". Gener 1968.

BASTIDE (H)- Les rurales. Enquesta. Institut Nacional d'Estudis Demogràfics. N.E.P. Paris, n° 38, 1969.

- "Les tâches des femmes à la campagne", in La femme au travail. Esprit, n° especial (29). Maig, 1961.

Bulletin Information Mutualité Agricole : "La place et l'avenir des femmes dans les exploitations agricoles". Abril 1974.

Chr. de l'UNESCO XX, : "Les rôle des femmes dans le développement rural", Març 1974.

Comité du Travail Féminin : "La formation des femmes en milieu rural".

Novembre 1974. Collectiu "Les Ecoles Rurales, quel avenir?" Grenoble, La Pensée Sauvage, 1977

DUMARD (J)- GONTHIER (G)- "L'attitude des familles d'agriculteurs devant la migration professionnelle". Resultats d'une enquesta, in Population 20, Juny 1971.

GIRARD (A)- BASTIDE (H)- "Le budget temps de la femme mariée à la campagne". Population 14, Abril-juny 1959.

MORIN (E)+ "La femme agent secret de la modernité", in Commune en France : la métamorphose de Plodémet. Paris, Fayard, 1967.

E) Salaris, Atur, Vagues.

AUBE (K)- "La première grève des femmes", Le Monde, 9-10 de Juny, 1974.

C.F.D.T. Congrès de l'Unió Departamentals dels sindicats dels Pireneus Orientals. 13-14 de Març del 1976 : L'emploi.

Col·lectiu : Quatre grèves significatives : Le Joint Français, Les Nouvelles Galeries de Thionville, Hutchinson, Pennaroya. Paris, Epi, 1975.

DARLING (M) - Le rôle des femmes dans l'économie. Resum establert sobre la base de deu informes nacionals, Paris, OCDE, 1975; pp.61a 65 : "différences dans les rémunérations" ; pp.38 a 42 : atur.

LAOT (J)- Stratégie pour les femmes, Stock, 1977.

L'Emploi des femmes, Paris, OCDE, 26-29 de novembre del 1968.

Lip au féminin, supplement a Combat Socialiste, L.I.S.A. Dijon.

WERNER (P.)- "Lip : les femmes dans la lutte des classes." Les Temps Modernes, juny del 1974,

MILLET (K)- Sexual politics, London, Sphere Books, 1971.

- En vol, Paris, Stock, 1976.

- La Prostitution. Quatuor à quatre voix. Denoël-Gonthier, 1972.

PIZZEY (E)- Crie moins fort les voisins vont t'entendre. Paris, Ed. Des Femmes, 1975.

SULLEROT (E)- Droit der regard, Paris, Gonthier, 1970.

SCHWARTZ (A)- La petite différence et ses grandes conséquences. Paris, Ed. Des Femmes, 1977.

I les revistes entre d'autres ...

Histoires d'Elles,

L'INformation des femmes,

Sorcières...

Cal citar per ff la guia bibliogràfica de la Documentació Francesa,
"Les Femmes", 1975.

TAULA

Agraïments	p.1
Introducció	p.3
I. L'itinerari	p.55
II. La memòria passada...	p.14
1) Les Oblidades	p.22
1-1 Les Bruixes	p.23
1-2 La camperola, la bruixa	
a Catalunya-Nord	p.26
2) Somnis, dialectica i practica	p.34
2-1 Mites burgesos i drets de	
la dona al segle XVIII	p.34
2-2 La Catalana, l'Occitana :	
pageses, mares, esposes	p.37
3) La memòria de les dones a	
Catalunya-Nord	p.51
3-1 Paule MINK : una feminista i	
socialista a Perpinyà(1861-1882)	p.57
3-2 El 1907 dels vinyataires i el paper	
de la dona	p.70
3-3 La primera guerra mundial :	
l'història d'una vaga de dones a	
Catalunya+Nord	p.74
3-4 El paper ideològic de les dones	
a Catalunya+Nord durant la 2a guerra	
mundial	p.80
3-5 1936. Front Popular. La Cata-	
lana del Nord vista pel <u>Travailleur Cata-</u>	
<u>lan</u>	p.82
3-6 Les refugiades del 39 a Catalunya-	
nord : un testimoniatge	p.90
Conclusió : balanç d'un itinerari	p.95

III La Cataln del Nord avui : entre l'exili i la lluita	p. 98
1) El treball femení : Metodologia i problemes teòrics	p.98
2) El treball domèstic de la dona	p.103
a) El treball domèstic : que és això ?	
b) El procés del treball domèstic : de les teories marxistes al moviment de les dones	p. 107
c) La Catalana del Nord : entre la netaja, les comeres....	p. 111
3) Alguns aspectes del treball salariat de les dones a la ciutat de Perpinyà	p.126
a) unes reflexions prèvies	
b) un context econòmic i social particular	.128
c) Les fàbriques de temporal : Bella	p.136
d) Les empleades dels grans magatzems	p.142
e) les dones de neteja	p.149
4) Les pageses dels Aspres	p.152
Com a Conclusió	p.157

.....
TAULA

Agraïments	p.1
Introducció	p.3
I. L'Itinerari	p.5
II. La memòria passada...	p.14
1) Les Oblidades	p.22
1-1 Les Bruixes	p.23
1-2 La camperola, la bruixa a Catalunya-Nord	p.26
2) Somnis, dialectica i practica	p.34
2-1 Mites burgesos i drets de la dona al segle XVIII	p.34
2-2 La Catalana, l'Occitana : pageses, mares, esposes	p.37
3) La memòria de les dones a Catalunya-Nord	p.51
3-1 Paule MINK : una feminista i socialista a Perpinyà(1881-1882)	p.57
3-2 El 1907 dels vinyatafres i el paper de la dona	p.70
3-3 La primera guerra mundial : l'història d'una vaga de dones a Catalunya+Nord	p.74
3-4 El paper ideològic de les dones a Catalunya+Nord durant la 2a guerra mundial	p.80
3-5 1936. Front Popular. La Cata- lana del Nord vista pel <u>Travailleur Cata-</u> <u>lan</u>	p.82
3-6 Les refugiades del 39 a Catalunya- nord : un testimoniatge	p.90
Conclusió : balanç d'un itinerari	p.95

III La Catalana del Nord avui : entre l'exili i la lluita	p 98
1) El treball femení : Metodologia i problemes teòrics	p.98
2) El treball domèstic de la dona	p.103
a) El treball domèstic :que és això ?	
b) El procés del treball domèstic : de les teories marxistes al moviment de les dones	p. 107
c) La Catalana del Nord : entre la netaja,les compres....	p. 111
3) Alguns aspectes del treball asalariat de les dones a la ciutat de Perpinyà	p.126
a) unes reflexions prèvies	
b)un context econòmic i social particular	p.128
c) Les fàbriques de temporal :Bella	p.136
d) Les empleades dels grans magatzems	p.142
e) les dones de neteja	p.149
4) Les pageses dels Aspres	p.152
Com a Conclusió	p.157